

**7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Görsel-Metin İlişkisi
Açısından İncelenmesi**

Makbule Pınar EĞEDEMİR

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yusuf İNEL

Uşak

Haziran, 2017

**7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABININ GÖRSEL-
METİN AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Makbule Pınar EĞEDEMİR

Yüksek Lisans Tezi

İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yusuf İNEL

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran, 2017

UMUR ve UMAY 'A...

ÖZET

7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABININ GÖRSEL –METİN İLİŞKİSİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Makbule Pınar EĞEDEMİR

İlköğretim Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2017

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yusuf İNEL

Bu araştırmada; MEB’e bağlı ortaokullarda okutulmakta olan 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabının görsel-metin ilişkisi açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın alt problemlerini; “Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması”, “Görsel Öge ve İçeriğin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu”, “Konu Başlığı-Görsel Öğeler Uyumu”, “Metin Ana Fikri-Görsel Öğeler Uyumu” ve “Metindeki Görsel Çeşitlilik” oluşturmaktadır.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabının görsel-metin ilişkisi açısından incelenmesini amaçlayan metin incelenmesine dayalı doküman incelemesidir Bu araştırma da nicel araştırma yöntemine uygun olarak da kullanılan doküman analizi yapılmıştır. Araştırma sürecinde çalışmanın amacına yönelik mevcut çalışmalar incelenmiş, gerekli bilgiler not edilmiş ve bu bilgilerden yola çıkılarak değerlendirme işlemi yapılmıştır. Araştırma verileri, 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan ünitelerdeki tüm alt konu başlıkları değerlendirme ölçeğine yerleştirilmiştir. Ünite konuları ve alt başlıkları ölçekte yer alan “Evet”, “Hayır”, “Kısmen” derecelerinden oluşan tablolar aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının görsel açıdan çeşitlendirilebileceği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Eğitim, İçerik, Sosyal Bilgiler, Ders Kitabı, Görsel Elemanlar*

ABSTRACT

INVESTIGATION ON VISUAL-METHODOLOGICAL RELATION SHIP OF 7TH YEAR SOCIAL STUDIES COURSE

Makbule Pınar EĞEDEMİR

Uşak University Social Science Institute, June 2017

Advisor: Asist. Prof. Yusuf İNEL

In this study; It is aimed to examine the 7th grade social studies textbook which is being taught in secondary schools attached to MoNE in terms of visual-text relation. Sub-problems of the research; "Completeness of Visual Appreciation with Text," "Appropriateness of Visual Element and Content to Student Level", "Subject Heading-Visual Element Compliance", "Text Main Idea-Visual Element Compliance" and "Visual Diversity in Metaphor".

7. Class Social Studies This is a document analysis based on text analysis aiming to examine the textbook in terms of visual-text relation. In this research, document analysis which is also used in accordance with quantitative research method has been done. Existing studies for the purpose of working in the research process were examined, the necessary information was noted and evaluation process was carried out from this information. All the subtopic headings in the units in the 7th grade social studies textbook were placed on the evaluation scale. Unit topics and subtitles are collected on the scale through tables consisting of "Yes", "No", "Partially" grades. As a result of the research, it has been determined that the 7th grade social studies textbook can be varied from the visual point of view.

KeyWords: Education, Content, SocialStudies, Course Book, Visuals

UŞAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

.....Ana Bilim / Ana Sanat Dalı Yüksek Lisans Programı
.....No'lu öğrencisi'ın"....."adlı tezi
/.... /tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman	:	
Üye	:	
Üye	:	
Üye	:	
Üye	:	

tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Sedat BAYRAKAL

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Eğitim bir toplumun gelişmesinde etkili olan en önemli unsurlardan biridir. Toplumunu oluşturan bireyler eğitim sürecinde belli amaçlara göre yetiştirilirler. Bu sürecin amaçlı ve planlı olması okulların eğitim programlarıyla gerçekleştirilir. Okullardaki eğitim programlarında her yaş ve her kademedeki bireye uygun beceri ve davranış kazandırmada etkili temel materyal ders kitaplarıdır.

Ders kitaplarının bu işlevini yerine getirebilmesi nitelikli ders kitaplarının hazırlanması ve geliştirilmesi ile gerçekleşebilir. Ders kitaplarının geliştirilebilmesi bunların incelenmesi ve değerlendirilmesini gerektirmektedir. Ders kitaplarının öğrencinin içinde bulunduğu bilişsel gelişim özelliklerini dikkate alarak sosyal ve psikolojik gelişimlerini desteklemesi derslerin verimini arttıracaktır. Bu nedenle araştırmada 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabının Görsel-Metin ilişkisi Açısından İncelenmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışma sürecinde bilgi ve deneyimleriyle bana yardımcı olan danışmanım Yrd. Doç. Dr. Yusuf İNEL'e çalışmalarına önemli katkıda bulunan Yrd. Doç. Dr. Mehmet DENİZ 'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca hayatımın her anında olduğu gibi tez sürecinde de bana destek olan sevgili eşim Engin'e ve aileme teşekkür ederim.

Makbule Pınar EĞEDEMİR

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

- Adı Soyadı :Makbule Pınar EĞEDEMİR
- Doğum Yeri ve Tarihi : 23\01\1989 CEYHAN
- Lisans Öğretimi : Afyon Kocatepe Üniversitesi Uşak Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
- Yüksek Lisans Öğretimi : Uşak Üniversitesi İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi
- Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
- Bilimsel Araştırmalar : “2007 Kamu Personeli Seçme Sınavında Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Mezunlarının Genel Yetenek Alanındaki Başarılarının İncelenmesi (Afyon İli Örneği) “ 17. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi.
- “Ev Hanımlarının Microsoft Office Programlarını Kullanma Düzeyleri ve Amaçlarının Değerlendirilmesi” 13. Türkiye’de İnternet Konferansı.
- “Üniversite Web Sitelerinin Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi” Akademik Bilişim 09 Harran Üniversitesi.
- “MEB Bilgisayar İşletmenliği Müfredatının Meslekler Açısından Değerlendirilmesi ”Akademik Bilişim 2010 Muğla Üniversitesi

İş Deneyimi

- Çalıştığı Kurumlar :2012-2013 Tekirdağ Çerkezköy Mevlana Ortaokulu
- 2013- Uşak Merkez Güre Ortaokulu

İletişim

- e-posta adresi : sb_makbule_89@hotmail.com

TABLOLARIN LİSTESİ

Tablo 1.	İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesi Konu ve Kazanımları	33
Tablo 2.	Ülkemizde Nüfus Ünitesi Konu ve Kazanımları	34
Tablo 3.	Türk Tarihine Yolculuk Ünitesi Konu ve Kazanımları	35
Tablo 4.	Zaman İçinde Bilim Ünitesi Konu ve Kazanımları	36
Tablo 5.	Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesi Konu ve Kazanımları	37
Tablo 6.	Yaşayan Demokrasi Ünitesi Konu ve Kazanımları	38
Tablo 7.	Ülkeler Arası Demokrasi Ünitesi Konu ve Kazanımları	39
Tablo 8.	İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesi	46
Tablo 9.	Ülkemizde Nüfus Ünitesi	48
Tablo 10A.	Türk Tarihine Yolculuk Ünitesi	50
Tablo 10B.	Türk Tarihine Yolculuk Ünitesi	51
Tablo 11.	Zaman İçinde Bilim Ünitesi	53
Tablo 12.	Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesi	55
Tablo 13A.	Yaşayan Demokrasi Ünitesi	57
Tablo 13B.	Yaşayan Demokrasi Ünitesi	58
Tablo 14.	Ülkeler Arası Demokrasi Ünitesi	60

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	İİV
ABSTRACT	V
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
ÖZGEÇMİŞ.....	VII
TABLoların LİSTESİ	İIX
BÖLÜM 1: GİRİŞ	12
1.1.PROBLEM DURUMU	12
1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI	13
1.3.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	14
1.4.SAYILTIAR	14
1.5.SINIRLILIKLAR	14
1.6. TANIMLAR	15
BÖLÜM 2:KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	16
2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	16
2.1.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Kapsamı	16
2.1.2. Sosyal Bilgiler Programı	16
2.1.3. Sosyal Bilgiler Programının Genel Amaçları.....	17
2.1.4. Eğitimde Program ve Ders Kitapları	18
2.1.5. Ders Kitaplarının Öğretimdeki Yeri ve Önemi	19
2.1.6. Ders Kitaplarında İçerik	21
2.1.6.1. Ders Kitabında Bilimsel İçerik	23
2.1.6.2.Ders Kitaplarında Bilimsel İçeriğinin Sunulması	24
2.1.7.Ders Kitaplarında Görsel Düzen	24
2.1.7.1. Görsel Okuryazarlık	26
2.1.7.2.Görsel Düzeni Oluşturan Öğeler	26
2.1.7.3.Görsel Düzenin İlkeleri.....	29
2.1.7.4.Ders Kitaplarında Renk Seçimi	29
2.1.7.5. Resim ve Metin İlişkisi.....	30
2.1.8.2014-2015 Eğitim-Öğretim Yılı Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Konu ve Kazanımları	31
2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	38
BÖLÜM 3: ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	41

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ	41
3.2. VERİLERİN ANALİZİ.....	42
3.3.ARAŞTIRMANIN GÜVENİRLİĞİ VE GEÇERLİLİĞİ.....	42
BÖLÜM 4: BULGULAR.....	44
BÖLÜM 5: TARTIŞMA VE YORUMLAR	60
BÖLÜM 6: SONUÇ VE ÖNERİLER	62
6.1. SONUÇLAR.....	62
6.2. ÖNERİLER.....	65
KAYNAKÇA	93
EKLER.....	71

BÖLÜM 1: GİRİŞ

1.1. PROBLEM DURUMU

Cumhuriyet tarihinin en önemli sorunlarından biri eğitimidir. Eğitimin her alanında ve her kademesinde sorunlar giderek artmaktadır. 20. yüzyılın son dönemlerinde bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerle birlikte bu soruna yeni çözümler getirilmeye başlanmıştır. Sadece ülkemiz değil dünya yeni yöntemlerle yeni çözümler arayışı içindedir. Çünkü eğitimin amacı insanı bilgi ve beceri ile donatarak onu yaşama hazırlayarak etkin olmasını sağlamaktır (Gök, 1998, s.1).

Felsefi düşünce ve yaklaşımların her biri eğitimi çeşitli şekillerde açıklamıştır. Bu açıklamalara göre eğitimin işlevi farklılık göstermektedir. İdealistler eğitimi, Tanrı'ya ulaştırma süreci için yapılan etkinlikler, realistler insanı toplumun belirli değerlerine göre yetiştirme süreci, Marksistler sorunları en aza indirip üretimde bulundurma süreci, pragmatistler yaşantılar yoluyla kişide istendik davranış değişikliği oluşturma süreci, varoluşçular da, insanı sınır durumuna getirme süreci olarak tanımlamışlardır (Sönmez, 1999, s.27).

Eğitim gelişen teknoloji ve bilimle birlikte meydana gelen değişimlere ayak uydurabilen, hayata daha kolay uyum sağlayan bireylerden oluşan güçlü bir toplum üretir. Eğitim her yerde kişinin hayatını geliştirerek ona beceriler, yetenekler kazandırarak daha iyi bir toplum ve daha uygar bir dünya yaratmaktadır (Kellner, 2002, s.12).

Senemoğlu'na (1997, s.7) göre eğitim, “insanın kişiliğini besleme süreci”, “insan sermayesine yapılan yatırım”, “bireyi, istendik nitelikte kültürlenme süreci” dir. Senemoğlu (1997), biyo-kültürel ve sosyal bir varlık olan insanın yaşamı boyunca “Nasıl yaşamalıyım?” sorusu ve buna bağlı olarak; “Kendime karşı nasıl davranmalıyım?”, “Duygularımı nasıl yönetmeliyim?”, “Nasıl bir aile kurmalıyım?”, “Nasıl bir vatandaş olmalıyım?”, “Başkalarının ve kendimin yararına yeteneklerimi nasıl kullanmalıyım?” gibi pek çok soruya cevap aradığını belirtmiş ve bireyin istediği yaşam biçimine sahip olması, topluma uyum sağlaması ve bulunduğu topluma faydalı olabilmesi için gerekli öğrenmelerin sağlanmasında eğitimin önemli bir araç olduğuna vurgu yapmıştır.

Özsoy (2002, s.97), “Ülkenin şu an karşılaştığı sorunlar dün yapılan yanlışların birer eseridir. Yarın aynı duruma düşmemenin yolu da, bugün ne yapılması gerekiyorsa onu en iyi şekilde yapmaya bağlıdır.” derken eğitimde izlenmesi gereken yolu da göstermektedir. Bugün yapılması gereken, söyleneni tekrar eden, sessiz her şeyi olduğu gibi kabul eden bireyler yetiştirmek değil, eleştirinin ne olduğunu bilen ve eleştiri yapabilen, sorgulayan ve çözüm üreten, düşünen ve düşündüklerini ifade edebilen, haklarını ve sorumluluklarını bilen ve gerektiğinde savunabilen aynı zamanda haklarının sınırlarını bilen ve diğer insanların haklarına saygılı insanlar yetiştirmektir. Bu amaçların gerçekleştirilebilmesinde sosyal bilgiler dersine önemli bir görev düşmektedir.

Sosyal Bilgiler Dersi öğrencileri günlük yaşamda karşılaşılabilecekleri çeşitli problemlerin üstesinden gelebilmeleri için birey ve toplum açısından sosyal yaşama hazırlayan etkin vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan bir ilkokul ve ortaokul dersidir. İlkokul dördüncü sınıftan itibaren müfredatta yer alan Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarına ulaşabilmesini sağlayan pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden en önemlisi ders kitapları ve öğretim programlarıdır (Sönmez, 1999).

Ders Kitabı eğitim-öğretimi öğretim programlarına uygun olarak etkili hale getiren en önemli materyaldir. Ders Kitapları öğretme-öğrenme sürecinde öğrenciye neler öğreneceği öğretmene de ne öğreteceği konusunda önemli bir kaynaktır. Ders Kitapları içerik, görsel tasarım, dil ve anlatım, fiziksel öğeler bakımından çeşitli kriterlere uygun olarak hazırlanır. Bu kriterlere uyum öğretme-Öğrenme sürecinde ders kitaplarının etkililiğini artırma amaçlıdır (Kılıç ve Seven, 2008).

Bütün bu açıklamalar doğrultusunda araştırmamızın problemi “7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Görsel-Metin ilişkisi Açısından nasıldır?” olarak belirlenmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı 7. Sınıflarda okutulan (MEB yayınları) Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki ünitelerin görsel-metin ilişkisi açısından durumunu tespit etmektir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır;

1. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alan ‘İletişim ve İnsan İlişkileri’ ünitesi görsel-metin ilişkisi açısından nasıldır?

2. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alan ‘Ülkemizde Nüfus’ ünitesi görsel-metin ilişkisi açısından nasıldır?
3. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alan ‘Türk Tarihine Yolculuk’ ünitesi görsel-metin ilişkisi açısından nasıldır?
4. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alan ‘Zaman İçinde Bilim’ ünitesi görsel-metin ilişkisi açısından nasıldır?
5. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alan ‘Ekonomi ve Sosyal Hayat’ ünitesi görsel-metin ilişkisi açısından nasıldır?
6. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alan ‘Yaşayan Demokrasi’ ünitesi görsel-metin ilişkisi açısından nasıldır?
7. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında yer alan ‘Ülkeler Arası Köprüler’ ünitesi görsel-metin ilişkisi açısından nasıldır?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Yapılan çalışmanın Sosyal Bilgiler 7. Sınıf öğretim programının anlaşılmasına ve bu programlar ile sosyal bilgiler dersi öğretmenlerine, ders kitabı yazarlarına ve bu yönde araştırmalar yapacak kişilere kaynak olacağı düşünülmektedir.

1.4. SAYILTILAR

Ders Kitapları Öğretim programının en önemli parçası olup eğitimdeki en temel materyaldir. Bu nedenle ilgili olduğu öğretim programı çerçevesinde hedef davranışlara uygun olarak hazırlanmaktadır. Programlarda oluşan bir eksiklik ders kitaplarını olduğu gibi eğitim-öğretimi de doğrudan etkilemektedir. Çalışmamızda incelenen ders kitabının ilgili olduğu program ve hedef davranışları yansıttığı varsayılmaktadır.

1.5. SINIRLILIKLAR

1. Araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı, 2014–2015 eğitim-öğretim yılı, II. Kademe 7. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ders kitabı ile sınırlıdır. 7. sınıf sosyal bilgiler ders üniteleri ile sınırlandırılmıştır.
2. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üç alan uzmanı görüşü doğrultusunda talim terbiye kurulu kitap hazırlama kriterleri ve konu alanı ders kitabı inceleme kitaplarındaki esaslar dikkate alınarak

hazırlanan değerlendirme ölçeğine göre görsel-metin ilişkisinin incelemesi ile sınırlı tutulmuştur.

3. Görsel boyut incelemesinde görsel tasarım unsurları fotoğraf, minyatür, karikatür ve resimlerle sınırlandırılmıştır.
4. Araştırmamız 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki ünitelerden oluşmaktadır. Bunlar “İletişim ve İnsan İlişkileri”, “Ülkemizde Nüfus”, “Türk Tarihine Yolculuk”, “Zaman İçinde Bilim”, “Ekonomi ve Sosyal Hayat”, “Yaşayan Demokrasi” ve “Ülkeler Arası Köprüler” üniteleridir.

1.6. TANIMLAR

Eğitim: Kendi yaşantıları yoluyla bireyin davranışlarında kasıtlı olarak istendik davranış değişikliği meydana getirme sürecidir (Türkoğlu, 1997, s.3).

Eğitim Programı: Öğrenciye okul içinde ve okul dışında planlı olarak etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları sistemidir (Demirel, 2007, s.11).

Ders kitabı: Herhangi bir dersin öğretimi için ve belirli düzeydeki öğrencilere göre yazılan; içeriğinin öğretim programına dayalı hazırlandığı en önemli materyaldir (Demirel ve Kiroğlu, 2005, s.40).

İçerik: Ders programlarına uygun olarak hedef ve davranışları gerçekleştirecek biçimde ünite ve konuların düzenlenmesidir (Sönmez, 2007, s.120).

Görsel Elemanlar: Somut kavramların aktarılmasını kolaylaştıran resim, fotoğraf, şema ve şekiller(Demirel, 2007).

Öğretim Programı: Öğretim programı, eğitim kurumları için müfredat programları; ülkenin öğrencilerin geleceğini belirleyen en önemli rehberdir. “Diğer taraftan ülke ve fertlerin ihtiyacına göre her zaman değiştirilebilen dinamik bir yapıya da sahiptir”(Erden, 1998, s. 12).

Sosyal Bilimler: Toplum içinde yaşayan insanları, insan gruplarını, topluluklarını ve toplumları irdeleyen bir bilim dalıdır(Duverger, 2002, s.8).

Sosyal Bilgiler: İnsanı ve içinde bulunduğu toplumu ele alarak bilinçli ve etkili vatandaş yetiştirmeyi hedefleyen bilgiler (Karagözlü, 1966, s.7).

BÖLÜM 2:KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Kapsamı

Sosyal Bilgiler, her yönüyle yeryüzünde meydana gelen olayları tanımlayan, bunların oluş nedenlerini açıklayan, etkin bir vatandaş olmak için vatandaşlık hak ve ödevlerini, sorumluluklarını bilen ve farkında olan bireyler yetiştirmeyi hedefler. Kısacası insanın sosyal ve fiziki çevresi ile etkileşimini ortaya koymaya çalışan bilgilerdir. Sosyal Bilgiler, toplumsal gerçekleri kanıtlamaya çalışmaktadır. Ayrıca sosyal bilgiler, eğitim alanında ortaya çıkan bir kavramdır. Bu disiplinler arası alan, Sosyal Bilimlerdeki kavramsal ve bilimsel gelişmeler ışığında eğitim süreci içinde ele alınır. Bireyin toplumda gelişerek yetiştirilmesini ve topluma uyum sağlamasını amaçlar. Sosyal Bilgiler; tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi (vatandaşlık) gibi disiplinlerden oluşan günümüzde ortaokul programlarında bulunarak gerçekte Sosyal Bilimler alanındaki disiplinlerden seçilen, öğrencilerin düzeyine uygun, somutlaştırılmış konuları içerir. Kültürel faktörleri ve birçok alanda yapılan çalışmalar sonucu elde edilen verileri disiplinler arası bir yaklaşımla sentezleyerek oluşturulmuş bilgilerden meydana gelen ortaokul düzeyinde bir derstir (Dönmez, 2008).

Sosyal Bilgiler eğitimiyle ilgili bilgi üreten ve bu alanda dünyanın önde gelen kuruluşlarından biri olan ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'ne göre;

“Sosyal Bilgiler, kişisel yeterliliği sağlamak için sosyal bilimlerin ve konusu insan olan tüm bilimlerin kaynaştırılmış çalışmasıdır. Okul programlarında, Sosyal Bilgiler; antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, politika, psikoloji, din ve sosyoloji gibi disiplinlere dayanarak; ayrıca insanlığa özgü tüm bilimlerin, matematik, çevre bilimlerinden de uygun şekilde yararlanarak sistematik bir çalışma sağlar. Sosyal Bilgilerin temel amacı, bağımsız bir dünyada demokratik bir toplumun ve farklı kültürlerin vatandaşları olarak genç neslin, halk yararı için karar verme kabiliyetini geliştirmesine yardımcı olmaktır” (NCSS CurriculumStandards, 2000).

2.1.2. Sosyal Bilgiler Programı

Bireysel, toplumsal ve ekonomik alanda gerçekleşen gelişmeler tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de hemen hemen toplumun her alanında kendini göstermiştir. Bu değişim ve gelişimin eğitim sistemimize de yansması kaçınılmaz olmuştur. 21.

yüzyılda sosyal bilgilerin amacı yaşanan bu gelişmeler çerçevesinde eleştirel, yaratıcı, yansıtıcı düşünen, demokratik etkin vatandaş yetiştirmektir (MEB, 2005).

2.1.3. Sosyal Bilgiler Programının Genel Amaçları

MEB'in (2005, s. 6) yayınladığı öğretim programına göre Sosyal Bilgilerin genel amaçları şu şekildedir:

1. "Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
3. Atatürk İlke ve İnkılaplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.

17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir” (MEB, 2005, s.6).

2.1.4. Eğitimde Program ve Ders Kitapları

Program, genel olarak yapılacak olan bir işin aşamalarını, zamanını ve nasıl yapılacağını gösteren bir taslak olarak tanımlanmaktadır. Önemli bir işin üstesinden gelebilmenin tek şartı yapılacak olan işin belirli bir programa bağlanmasıdır.

Eğitim öğretim planlı ve programlı yapılması gereken önemli bir iştir. Ülkelerin belirlediği eğitim hedeflerinin başarıya ulaşması yapılacak olan çalışmaların bir programa bağlanması ile gerçekleşmektedir. Okullarda verilen eğitimin kontrollü, sistemli ve planlı bir süreç olması bu programlar ile sağlanmaktadır (Büyükkaragöz, 1997, s.1).

Program ve öğretim tasarımı; eğitim sürecinin değerlendirilmesini, diğer bir ifadeyle öğrencide meydana gelecek istendik yönde davranış değişikliğinin belirlenmesini, bu davranışı oluşturmak için öğrencinin karşı karşıya geleceği içeriğin düzenlenmesini, öğretim materyallerinin geliştirilmesini, bu materyallerde uygulanacak öğretim yöntemlerine karar verilmesi ve amaca ne oranda ulaşıldığını belirlemek için değerlendirme ölçeklerinin ve standartlarının geliştirilmesini içerir (Doğan,1997, s.3).

Eğitimdeki program; eğitim programı, öğretim programı, müfredat programı ve ders programı gibi değişik başlık altında toplanmaktadır. Öğretim programlarında, öğrencilere hangi hedef-davranışların, hangi ünite ve konularla birlikte kazandırılacağı belirlenmiştir. Herhangi bir ders alanında öğrencilere kazandırılması düşünülen özellikler bellidir. Öğretim sırasında programın göz ardı edilmesi, programdan ve dolayısıyla öğretim hedeflerinden uzaklaşılması anlamına gelmektedir (Büyükkaragöz,1997, s.1).

Özetle öğretim programı bir dersle ilgili nelerin nasıl ve niçin yer alacağını gösteren bir kılavuzdur. Başka bir ifadeyle yol gösteren proje ve plandır. Eğitim-öğretim etkinliklerinin sistemli bir şekilde amaca uygun olarak yürütülebilmesi ve verimin artırılması açısından program son derece gerekli ve mutlaka üzerinde ciddiyetle çalışılması gereken önemli bir konu olmuş ve olmaya da devam etmektedir (Özçelik, 1992, s.4).

2.1.5. Ders Kitaplarının Öğretimdeki Yeri ve Önemi

Ders kitapları öğrenme-öğretme sürecinde öğretmenlerin neler öğreteceğini ve öğrencinin ne öğreneceğini gösteren en önemli kaynaklardan biridir. Ders kitabı bütün yönleriyle eğitim ve öğretimin hedeflerini gerçekleştirmeyi hedefler. Eğitim hedeflerinin başarıya ulaşması ve kaliteli eğitim verilmesi kaliteli kitaplar sayesinde gerçekleşir (Büyükalın, 2003, s.99).

Ders kitapları, geçmişten günümüze eğitim-öğretim faaliyetlerinin vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Ders kitaplarının eğitim ve öğretimde bu kadar etkili hale gelmesinin nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Öğretim programlarına paralel olarak hazırlanması, programda yer alan ve ulaşılmak istenen hedef ve davranışları kapsamaması.
2. Bütün öğrencileri ortak noktada birleştirebilecek içeriğe sahip olması.
3. Öğrencilere çok yönlü fayda sağlaması, (Konu-içerik, hazırlık çalışmaları, değerlendirme soruları, testler, grafikler, resimler, tablo, istatistik veriler, sözlük, kronoloji, okuma parçaları gibi verileri ders sırasında bütün öğrencilere aynı anda sunma fırsatı vermesi)
4. Elde edilmesi ve kullanımının kolay olması.
5. Değişik duyu organlarına hitap edebilme özelliğine sahip olması.
6. Öğrencilerin sadece okulda değil evde de yararlanabileceği, unuttuğu bilgileri bulabileceği, ödevlerini hazırlayabileceği, inceleme ve araştırma yapabileceği bir kaynak durumunda bulunması vb. sebeplerle ders kitapları etkili kitaplar olma özelliklerini korumaktadırlar. (Ceyhan ve Yiğit, 2004).

Eğitim-öğretim faaliyetleri sırasında hedef davranışları kazanacak, hedefe ulaşacak kişi öğrencidir. Bunun için öğrencinin öğrenme ortamına aktif olarak katılması gerekir. Fakat öğrenci ön bilgiler açısından eksiklik içerisinde ise, aktif katılımı sağlanamayabilir. Bu sebeple ders kitapları, öğrenciye ön bilgilerini tamamlama ve yapılacak etkinlikleri önceden görme, hazırlama imkanı vermektedir (Doğan, 1997).

Ders kitapları, öğrencinin okul dışında da öğrenmesini kolaylaştırır ve öğrenciye kılavuzluk ve rehberlik yaparak öğretmen görevini üstlenebilir. Temel bilgilerin kazanılmasında, ders kitabından faydalanılacağı gibi, ders kitabının yapacağı yönlendirmelerle başka kaynaklardan da bilgi kazanılabilir. Yine ders kitaplarında diğer ders alanlarıyla bağlantı kurulması için gerekli bilgiler ve ipuçları

da bulunabilir. Bu başlık altında iyi bir ders kitabında bulunması gereken özellikleri belirtmemiz de yararlı olacaktır (Ceyhan ve Yiğit, 2004).

Çağdaş toplumlarda ders kitabının içeriği pedagojinin genel ilkeleri, öğretim yaklaşımlarıyla zenginleştirilmiş ve geliştirilmiştir. Bu çerçevede "İyi bir ders kitabı nasıl olmalıdır?" sorusuna verilen yanıtlardan bazıları şu şekilde belirlenmiştir:

1. Nihai yanıtları sunduğu iddiasında olmamalıdır?
2. Öğrencilerin eleştirel düşünme yeteneklerini açığa çıkarmalı, kendi kişisel yargılarını geliştirmelerini sağlamalıdır.
3. Bağımsız öğrenme yeteneğini pekiştirmelidir.
4. Geçmişe ilişkin yorumları çoğulcu bir yaklaşımla sunmalıdır.
5. Farklı görüşleri savunan kaynakları da kapsamalıdır.
6. Ön yargı, klişe ve stereotiplere karşı koymalıdır.
7. Ulusçu, önyargı ve eğilimlere öncelik tanımadan yazılmalıdır.
8. Yerel, bölgesel, ulusal, Avrupalı ve küresel perspektifler arasında dengeli bir yaklaşıma sahip bulunmalıdır.
9. Öğrencilerin yaparak, yaşayarak, kendi deneyimleriyle öğrenmelerine yardımcı olmalıdır.
10. Öğrenci beceri ve davranışlarının gelişmesine katkıda bulunmalıdır.
11. Öğrencilerin bireysel gelişmelerine yardımcı olmalıdır.
12. Çeşitlenmiş ödev, görev, etkinlikler içermelidir.
13. Konulara eşlik eden görsel malzeme yalnızca süsleme amaçlı değil, işlevsel kaynak malzeme niteliğinde olmalıdır (Ceyhan ve Yiğit, 2004).

Çağdaş dünyanın "İyi bir ders kitabı nasıl olmalıdır?" sorusuna verdiği yanıt, eğitimde öğrenci merkezli uygulamayı benimseyen, öğrencide sistemli olarak belirlenen becerileri kazandırmayı amaçlayan, öğrencinin özgürce bireysel düşünce ve değer yargısını oluşturmasına imkan tanıdığı bir özellik içerir. Başka bir açıdan sosyal bilimler ile ilgili konularda da, mutlak ve tek olmayan bir çoğulculuk, sübjektiflikten uzak bir objektif olma çabası, farklı görüşlerin çeşitliliği ve geçerliliği gibi olgular bulunmaktadır (Küçükahmet, 2004).

Eğitim sürecinde birbirinden farklı, öğretim materyalleri kullanılır. Bu materyaller içerisinde vazgeçilmez olarak kullanılan en temel öğretim materyali ise ders kitaplarıdır. Ders kitabı, öğrencilerin yeni bilgiler edinmesine yardım eden, kolaydan zora bir sistem içerisinde bulunan programlı metinlerden meydana gelen önemli bir materyaldir (Cemaloğlu, 2003, s.2).

Ders kitabının ilgili dersin programıyla örtüşmesi ve uyum sağlaması gerekir. Bu nedenle programın gerekli kıldığı hedef ve davranışların uygun strateji, yöntem ve tekniklere göre uygulanmasını sağlayan bir araçtır. Bu açıdan bakıldığında, ders kitabı öğretim programlarının uygulanmasını sağlayarak bir işlevini yerine getirmesine yardımcı olan en önemli ders aracıdır. En önemli özelliği öğretim programının bütün öğelerini içermesidir. Programın içeriğinde bulunmayan ünite ve konular ders kitaplarında yer almaz. Ders kitabı farklı kaynaklardan programa dayalı sınırlı sayfa sayısında hazırlandığı için gereksiz bilgi yerine bilginin özünü öğrenciye kazandırır (Cemaloğlu, 2003, s.3).

Bütün ders kitapları ilgili olduğu programa uygun olarak çıktığı için programın kalitesi kitabın kalitesini doğrudan etkilemektedir. Programlardaki eksiklik ve yanlışlıklar bir şekilde ders kitaplarına da yansımaktadır. Dolayısıyla bütün branşlarda hazırlanan ders kitaplarının öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış olmasından dolayı programlardaki eksik ve hataların kitaplara da aksetmesi büyük bir olasılıktır. İşte bu yüzden program ne kadar mükemmel hazırlanırsa, ders kitabının da mükemmelliği o derece olacaktır (Dönmez, 2003, s.94).

2.1.6. Ders Kitaplarında İçerik

İçerik, program hedefleri doğrultusunda seçilmiş konular bütünüdür. İçeriğin öğretim programındaki hedeflerle uyumlu olması içerik seçiminde önemli olan hususlardan biridir (Demirel, 2007, s.42).

İçeriğin seçiminde yararlanılabilecek ölçütlerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

- İçeriğin evrensel anlamı ve bilimsel geçerliliği olması
- Kültürel ve sosyal bakımdan anlamlı olması
- Öğrencinin gelişim düzeyine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olmalıdır.
- Anlayışta genişlik ve derinliğine gelişme sağlıyor olmalıdır (Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı, 2001, s.3).

İçerik, “ders programları doğrultusunda hedef ve davranışları gerçekleştirecek biçimde ünite ve konuların düzenlenmesi” olarak tanımlanabilir (Sönmez, 2007, s.120;Ceyhan ve Yiğit, 2004, s.234).

Ders kitapları bulunması gereken içeriğin sınırları, eğitim programında ünite ve konular şeklinde belirlenmiştir. Ders kitaplarındaki içeriğin aşağıdaki özelliklerde olması gerekir.

- Programın öğeleri ile paralellik taşınmalıdır.
- Öğretim programında verilen kitap hacmi ile tutarlı olmalıdır.
- Uygun zihinsel süreçlere göre düzenlenmelidir.
- Öğrenme ilkelerine göre düzenlenmelidir.
- Bireyin gelişim özelliklerine göre düzenlenmelidir.
- İlişkili olduğu alan ve konularla bağlantılı olarak sunulmalıdır (Kılıç ve Seven, 2002, s.64-66).

Ayrıca ders kitapları içerik hedef ve davranışlara uygun olarak bilimsel ve felsefi yaklaşımlara göre öğrenci hazırbulunuşluk düzeyi dikkate alınarak somuttan soyuta, basitten karmaşığa kendi içinde tutarlı olarak hazırlanmalıdır. İçeriğin "soyutlama, düzey, şema, materyal örgütleme, alıştırma (soru), görsel düzen, değişik öğrenme-öğretme etkinlikleri ve içerik" gibi ilkelere uyması da gerekmektedir. İçerikteki cümleler genellikle kuralsız (devrik) olmamalı, dil açık, anlaşılır ve yalın olmalıdır. Gereksiz ayrıntıya gidilmemeli, punto öğrencinin düzeyine uygun şekilde düzenlenmeli, ilkeler genellemeler, örnek, şekil, resim, kroki, plan ve haritalarla desteklenmeli; bunlar renkli olmalı, altlarına açıklama yapılmalıdır. Her ünitenin sonunda metinde içinde bulunan kavramlara ve ne anlama geldiğine yer verilerek gerekli ilkeler vurgulanarak ünitenin özeti yapılmalıdır (Kılıç ve Seven, 2002).

Öğretim programlarında hazırlanan hedef ve davranışların öğrencilere kazandırılmasında büyük önem taşıyan içerik, ders kitaplarının da önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu şekilde bir öneme sahip olmasından dolayı Sosyal Bilgiler ders kitaplarının da hazırlanmasında gereken özen ve titizliğin hassasiyetle gösterilmesi gerekmektedir. Her şeyden önce hazırlanan içerik modern, günün ve öğrencinin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde olmalı, öğrenciye dersi istekli, eğlenceli ve meraklı hale getirerek sıkıcılıktan uzak olmalıdır (Özçelik, 1992).

Kitaplarda kullanılan dil ve anlatım biçimi de içerik kadar önemlidir. Özellikle 12-15 yaş düzeyindekiler için sunuş, çok büyük önem taşımaktadır. Soyutu somuta göre yeni yeni kavramaya başlayan, nesneli öznelinden ayırma yetisini belirli bir zaman sonra kazanabilecek olan öğrencinin anlayacağı, uygun ama bilgisel bir dil ve anlatım, aktarım zorunludur (Ertürk, 1998, s.256).

Anlatım, düşünceleri, olayları ve duyguları, en uygun kelimelerle ifade etmektir. Anlatımının başarılı ve etkili olabilmesi için, verilmek istenen mesajın, açık seçik belli olması gerekir. Kitap yazarlarının öncelikle, amaçlarını iyi belirlemesi ve konu üzerinde detaylı düşünmesi ders kitaplarında başarılı bir anlatımın olmasını sağlamaktadır. Ne yazacağına ne kadar ve nasıl yazacağına karar vermelidir. Nasıl yazacağına karar vermesi anlatımla ilgili bir karardır. Başarılı bir anlatımın yapılması için, yazılı anlatımın öğeleri (dil bilgisi kuralları; kelimeler, cümle, paragraf ve anlatım şekilleri) bilinmeli ve doğru kullanılmalıdır (Cemaloğlu, 2003).

Günümüz ders kitaplarının anlatım çekiciliği bakımından 30 yıl öncekilerle kıyaslandığında pek fazla bir gelişim göstermedikleri, hatta geri bile kaldıkları görülmektedir. Bu sorun da eğitimin en önemli sorunlarından birisi olarak algılanıp sorunun bir an önce giderilmesine çalışılmalıdır (Ertürk, 1998)

2.1.6.1. Ders Kitabında Bilimsel İçerik

İnsanoğlunu belli bir konuya yönelerek elde ettiği düzenli, tutarlı, geçerli, denenebilir nesnel bilgiye bilimsel bilgi denir. Bilimle eğitim yakından ilişkilidir. Bilimsel bilgiler ders kitaplarında bir araya getirilerek, öğrenme ortamına sunulmaktadır. Özellikle, ders kitaplarının düzenli ve sistemli bir şekilde bilgiyi işleyerek aktarması bilimsel öğretimin de temel özelliklerinden biri olmuştur. Ders kitaplarında içeriğin bilimsel bir yapı taşıması gerekir. Bilimsel içerik, ders kitabının konu alanına göre aktardığı bilimsel bilgiler bütünü olarak tanımlanabilir (Çelik, 2007).

Kişiler dış dünyadaki olayları sebep sonuç ilişkisi içinde algılar. Bu nedenle bilimsel bilgide sebep-sonuç ilişkisi de önemlidir ve ders kitaplarının bilimsel bilgileri neden-sonuç ilişkisi kurularak sunulmasına özen gösterilmelidir. Bu da bilimsel içeriği güçlendirir ve bireylerin de ilgili konu hakkında sağlıklı bilgiler edinmesine olanak sağlamış olur (Bağcı, 2007, s.15-16).

Geçmişten bugüne, insanoğlu, ürettiği bilgi birikimini, yazılı sembollerle yaymış ve aktarmıştır. Kâğıt ve yazı işbirliği sonucu ortaya çıkan kitap, bilimin birikim özelliğine sahip olarak, insanlığın düşünce şeklini değiştirmede ve gelişmesinde önemli bir yere sahip olmuştur. Geçerliği şimdilik kanıtlanmış bilgiler bilimsel bilgilerdir. Bilimsel bilgi sürekli ve artan bir hızla gelişen, değişen bir etkinliktir. Bilim ve eğitim arasındaki etkileşim bilgilerin kitaplar aracılığıyla bir araya getirilerek öğretime ve öğrenmeye sunulması ile görülmektedir. Özellikle ders

kitaplarının düzenli şekilde bilgi aktarma özelliği bilimsel öğretimin temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle ders kitaplarındaki içeriğin bilimsel bir yapıda olması gerekir. Ders kitaplarında içeriğin bilimsel olması, kitabın bilgiyi nasıl sunduğu, bilgilerin bilimsel geçerliği ve bilgilerin konuya uygunluğu ile ilgilidir (Kılıç ve Seven, .2002; Güneş, 2002).

2.1.6.2. Ders Kitaplarında Bilimsel İçeriğinin Sunulması

Ders kitaplarındaki bilgilerin bilimsel olması içeriğin bilimsel geçerliliğini etkiler. Ders kitaplarındaki bilgilerin sunumunda dikkat edilmesi gerekli bazı özellikler aşağıda verilmiştir (Kılıç ve Seven, 2008, s.93):

1- Bilgi Türlerinin İfade Edilişi: İçerikte verilen bilgiler hangi bilgiye dahilse, cümledeki yargı ifadesi doğruluk derecesi bilgi türünün doğruluk derecesine paralel olmalıdır. Eğer ifadeler, mutlak doğruları ifade eder gibi kullanılırsa, öğrencide bilimsel dogmalar oluşmaya başlar.

2- Neden-Sonuç İlişkisi: İnsan zihni, dış âlemdeki eşya ve olayları yakınlık ve benzerlik ilişkisinden hareketle sebep-sonuç ilişkisi içerisinde algılar. Ders kitabı yazarları, bilimsel bilgileri bilginin elde edilmiş mantığına, neden-sonuç ilişkisi kurularak sunulmasına özen göstermelidir.

3- Bilgilerin Konu Alanına Uygunluğu: Bilimsel bilgiler gerçeğin bir kısmını oluştururlar. Gerçeğin kısımları da konu alanlarını ifade eder. Ders kitaplarında, yer alan bilgiler, konunun amacına, işlevine ve konuya ait terimlere uygun olmalıdır.

4- Kullanılan Bilgilerin Geçerliliği: Ders kitaplarının içeriğinde verilecek bilgiler ilgili konu alanının son verilerine uygun olmalıdır. Geçmişte geçerli olan bazı bilgilerin şimdi geçerliliğini kaybetmiş olabileceği düşünülmelidir (Kılıç ve Seven, 2008, s.95).

2.1.7. Ders Kitaplarında Görsel Düzen

Görsel düzenin amacı, istendik davranışları kazandırmaya yönelik mesajlar vermektir. Ders kitaplarında içerik kadar önemli bir diğer öge görsel düzen öğeleridir. İçerik ile birlikte kullanılan resim, fotoğraf, grafik gibi vb. öğeler öğrenmeyi kolaylaştırmakta, çocuklara estetik değerler kazandırmakta, ders kitabındaki sıkıcılığı azaltarak ilgisini çekmektedir. Eğitimciler, öğrencilerin

öğrenmelerinde görselliğin etkili olduğunu belirtmektedirler. İyi bir ders kitabında görsel tasarım da ince düşünülerek hazırlanmalıdır (Çalık,2001).

Renk, şekil, resim, grafik gibi unsurlar öğretim materyallerinin kitap içerisinde nasıl sunulduğu görsel tasarım öğelerini ifade eder. Ders kitaplarında amaçlar, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme yönünde ne kadar iyi hazırlanmış olursa olsun görsel tasarım öğeleri açısından desteklenmediği sürece etkili olması olanaksızdır. Bu bakımdan ders kitaplarında konuyla doğrudan ilgili resimler kullanılmalı, özellikle fotoğraflardan ziyade illüstrasyonlar tercih edilmelidir. Ayrıca renk, ışık, çizgi ve doku gibi ders kitabının hazırlanmasında etkili olan elamanlar doğru ve görsel yapıyı destekler nitelikte olmalıdır (Cemaloğlu, 2003, s.3).

Diğer taraftan, tasarım ilkeleri, araçların görevlerini yerine getirebilmelerine ortam hazırlar. Başlıca tasarım ilkeleri; bütünlük, zıtlık, vurgu, yakınlık, tekrar, hizalama, uygunluk, denge ve ahenktir. Ders kitabında tasarım ilkelerinin de uygun bir şekilde yerleştirilmesi iyi bir ders kitabı açısından önemlidir. Bu şekilde öğrencinin göz zevkine hitap edilecek ve dikkati çekilmiş olacaktır. Ders kitaplarında fiziksel yapı da önemli bir etkidir. Fiziksel yapıyı oluşturan temel özellikler; kullanılan malzeme, kitabın ebadı, ağırlığı, kapağı, baskısı, forma sayısı ve ciltlemelerdir. Ders kitabının fiziksel yapısı, okul içinde veya dışında kitabın yıllarca kullanılabilmesine imkân verir. Sağlam, öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun, çekici, kolay taşınabilir, baskısı düzgün olan bir ders kitabı kullanışlıdır (Kılıç ve Seven, 2005).

Bir başka açıdan kitabın içinde bulunan bazı bölümlerde içerikle bağlantılı olarak aranılanların bulunması, güdülenmeye ve öğrenilenlerin pekiştirilmesine yardımcı olmaktadır. Bunlar; içindekiler, kaynaklar, ünitenin konuları, hedef ifadeleri, hazırlık çalışmaları, kronoloji, ara sorular, sözlük, ünite sonu değerlendirme soruları, özet, proje, dizin (indeks), semboller, alıştırmalar, tablo ve şekiller listesi bölümleridir. Ayrıca yönetmeliklere uygun olarak içerikle ilgili olmayan kimlik bilgileri bölümü kitabın ayırt edilebilmesini sağlar. Öğrencilere yurttaşlık becerileri kazandırmak amacıyla Atatürk Portresi, İstiklal Marşı, Bayrak, Gençliğe Hitabe, Türkiye Haritası ve Türk ve Dünya Haritası ders kitaplarında bulundurulması gereken bölümlerdir (Kılıç ve Seven, 2005, s.118-158).

Bu şekilde iyi bir ders kitabında bulunması gereken özellikler üzerinde genel olarak durduktan sonra ders kitaplarının günümüz Türkiye'sinde eğilim ve öğretim faaliyetleri açısından yerini tespit etme şu görüşlerin belirtilmesi faydalı olacaktır.

Cevat Alkan "Eğitim Teknolojisi" adlı eserinde ders kitabını "Öğretmen ve yazı tahtasıyla birlikte verilen tüm bilginin % 99'unu ileten ortam" olarak tanımlamaktadır (Alkan, 1998, s.126).

İçmeli (1996, s.131)'de ders kitabının çocuğun gelişiminde, eğitiminde ve karakterinin biçimlenmesinde çok büyük katkısının olduğunu, ifade etmektedir.

Sonuç olarak ders kitapları eğitim-öğretim faaliyetlerinin dünyada ve ülkemizde en yaygın olarak kullanılan öğretim araçları olmuşlardır. Bu sayede eğitimdeki önemleri, bütün teknolojik gelişmelere rağmen artarak devam etmektedir.

2.1.7.1. Görsel Okuryazarlık

Görsel okuryazarlık, aracı tanıyanların algı stratejisini, tecrübelerini ve zihinsel becerilerini kullanarak görseli, doğru yorumlama çabalarını içerir. Görsel öğeler, görsel okuryazarlık becerisinin gelişmesine etki eder. Burada görsel okuryazarlıkla ilgili dört temel öğe ön plana çıkmaktadır: Algı stratejisi, tecrübe, zihinsel beceriler ve aracı tanıma. Bu dört temel öğe, görseli doğru yorumlayabilme yeterliliğini kazandırabilir (Kılıç ve Seven, 2008 s.141).

1.Tecrübe: Görsel okuryazarlıkta tecrübe, geçmiş yaşantılardan elde edilen kazanımlar olarak tanımlanır.

2.Zihinsel Beceriler: Görsel aracın okunabilmesi için birtakım zihinsel beceriler gereklidir. Bu beceriler yaş ve gelişim düzeyine göre değişmektedir

3.Aracı Tanıma: Görsel okuryazarlığın temel öğesidir. Okuryazarlık araçların doğru kullanımına özgüdür. Aracın anlaşılıp kullanılabilmesi için, bireylerin eğitilmesi sonucunda beceri olarak ortaya çıkar. Bu araçların doğru yorumlanmaları ve üretilmeleri için kitabı tasarlayanların ve okuyanın bu becerileri kazanmaları gerekmektedir (Kılıç ve Seven, 2008, s.144).

2.1.7.2.Görsel Düzeni Oluşturan Öğeler

Ders kitaplarında görsel araçların amaca uygun ve sistemli bir şekilde yer alması görsel düzeni oluşturur. Ders kitaplarında; bilgi vermek, bilgileri desteklemek, ilgi çekmek, konuları özetlemek, olgular veya kavramlar arasındaki ilişkileri göstermek, zihinde canlandırılması güç olan karmaşık durumları açıklamak amacıyla görsel araçlar kullanılırlar. Ders kitabında görsel materyallerin etkili olarak

kullanılıyor olması, ders kitabının kısmen ekonomik olmasına, öğrencinin konuya daha fazla dikkatinin çekilmesine, karmaşık konuların daha basite indirgenmesine, öğretimin canlı hale gelmesine, öğrencinin dikkatinin çekilmesine ve öğretimin zenginleştirilmesini sağlar (Çalık, 2001).

Ders kitaplarında görsel öğeler; gerçekçi araçlar (fotoğraf), benzer araçlar (resim, karikatür), düzenleyici araçlar (grafik, şema, harita, tablo) olmak üzere üç grupta incelenebilir

1-Gerçekçi Araçlar: Gerçekçi araçlar, çalışılan gerçek nesneyi gösterir. Buna göre görselin gerçekliği veya soyutluğu seçilebilen bir durumdur. Fotoğraf makinesi ile elde edilmiş görüntünün kâğıda basılmış biçimi gerçekçi araçlara örnektir.

2-Benzer araçlar: Kavram, fikir veya konuyu benzer şekilde ima ederek iletirler. Ders kitaplarında benzer araçlar olarak resim ve karikatürler kullanılır

3-Düzenleyici Araçlar: Grafikler, şemalar, tablolar ve haritalar verilen daha anlaşılır bir formda somutlaştıran araçlardır. Bunlar düzenleyici araçlar olarak nitelendirilebilirler (Kılıç ve Seven, 2008, s.146-148).

Görsel düzenini oluşturan öğeler; somuttan soyuta doğru bir sıralama içerisinde bulunurlar. Soyuta doğru sıralamada; fotoğraf, görsel düzendeki en gerçekçi araçtır. Fotoğraftan başlayarak soyuta doğru bir gidiş söz konusudur. Bu gidişte çizimlerle (karikatür, resim vb.) birlikte fotoğraflar resimli öğeleri oluşturur. Görsel düzenin en soyut ögesi yazıdır. (Kılıç ve Seven, 2008, s.145).

Ders kitabında anlamı güçlendirmek, konuları açıklamak amacıyla kullanılan görsel öğelerin özellikleri şunlardır:

A. Resimler: Resimleme, ders kitaplarında önemsenmesi gereken en önemli görsel düzen öğelerindedir. Resimleme (illüstrasyon), "yazılı bir metnin anlamını genişletmek, ona açıklık getirmek ya da metni daha ilginç kılmak için kullanılan resim" şeklinde tanımlanır. Öğrencilerin algılaması görselliğin kaliteliliği ile kolaylaşmaktadır (Kaptan, 2006, s.161).

Bireylerin algılama becerilerinin gerçekleşebilmesi için resimlerin çocukların gelişim düzeyine uygun ve konu ile bütünleştirilerek verilmelidir. Bu şekilde hazırlanmış soyut ve karmaşık kavramları görselleştirerek daha etkili hale getirme, yoğun bilgi içermeleri nedeniyle kolayca yorumlanabilme, yanlış tasarımları

düzeltilme, sözcük dağarcığının zenginleşmesine yardım etme, gözlem gücünü geliştirme şeklinde işlevleri vardır (Özdemir, 2006, s.66-67).

Ders kitaplarında yer alacak resimler çocuğun gelişim özelliklerine, hayal dünyasına uygun olarak hazırlanmalıdır. Bunun yanında metinle ilişkili olmalı, çocuğun kavrayamadığı yerleri anlamasına yardımcı olacak biçimde bir bütünlük oluşturmalıdır. Bu şekilde hazırlanan resimler hem öğrenmeyi kolaylaştıracak hem de unutmayı önleyecektir. Konuya ve yaygın çeşidine göre resim seçip kullanırken şu hususlar göz önüne alınmalıdır;

“Kitaptaki resimler net olmalı, donuk ve silik olmamalıdır. Kitapta yer alan resimler özgün bakış açılarını yansıtmalı gereksiz ayrıntılar olmamalıdır. Öğretici amaçlı resimlerde, ana düşünce ön planda olmalı yan ve önemsiz konular arka planda kalmalıdır” (Ceyhan ve Yiğit, 2005, s.103-104).

B. Fotoğraflar: Bir olayı ya da durumu tüm yönleriyle gerçeğe uygun olarak aktarmadaki en önemli araçtır. Öğrencilerin; sınıfa getirilmesi mümkün olmayan önceden bilinmeyen cisimler, varlıklar, olaylar hakkında bilgi edinmelerine ve bunların incelenmelerine yardım eder. Ders kitaplarında çocukların bilişsel gelişimine uygun olarak fotoğraf kullanılmalıdır. Soyut işlemler döneminde resimlerden çok fotoğraflar kullanılabilir. Kitapta kullanılan fotoğraflar konuyla ilgili olmalı, kaliteli, net, anlaşılır olmasına dikkat edilmelidir (Çelik, 2007, s. 54).

C. Tablo ve grafikler: Sayısal verileri görselleştirerek veriler arasındaki ilişkilerin kavranmasını kolaylaştırmak için kullanılır. Bir kitapla öğretim konusunu oluşturan konuları, olay ve rakamları birbiri peşine monoton bir şekilde aktarmak genellikle okuyanlara ve dinleyenlere bıkkınlık verir. Kuşkusuz sözler ve rakamlar, bir gerçeği ortaya koymada, birbirini tamamlayan öğelerdir. Ancak, okuyucuyu sıkmadan bir açıklamada bulunmanın için en etkili yolu, konunun tablo ve grafiklerle sunulmasıdır. Tablo ve grafikler daha çok soyut işlemler dönemindeki çocukların ders kitaplarında kullanılmalıdır. Çünkü bu dönemdeki çocuklar, çıkarımda bulunma ve soyut düşünebilme özelliklerine sahiptirler. Bilgileri daha kolay anlatmak amacı ile görsel öğelerin hepsi bir arada kullanılmamalıdır karmaşıklığa neden olur. Oysa görsel materyallerin amacı, algılamayı ve öğrenmeyi kolaylaştırmaktır (Ceyhan ve Yiğit, 2005, s.104).

2.1.7.3. Görsel Düzenin İlkeleri

Ders kitaplarına yerleştirilen öğretime yardımcı unsurlar öğrencilerin ilgi ve dikkatini çekerek, konuları daha kolay anlamalarını sağlar. Bu bağlamda görsel tasarım açısından bir kitapta olması gereken ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından da kabul edilen özellikleri şunlardır (Küçükahmet, 2005, s.106; Ceyhan ve Yiğit, 2005, s.120):

- “Başlıklar görsel tasarım ilkelerine uygun verilmelidir.
- Varsa istatistikî veriler en son bilgileri yansıtmalıdır.
- Öğretime yardımcı unsurlar eğitim durumuna ilgi çekicilik getirmelidir. (Renklerde gerçekçilik, estetik, sayfa düzenleme, iyi algılama için büyüklük, ilişkisiz ayrıntılardan kaçınma)
- Her bir metin mantıksal bir bütünlük içerisinde düzenlenmelidir.
- İçindekiler listesi doğru ve yeterince ayrıntılı olmalıdır.
- Resim, harita, grafik vb. gerekli yerde kullanılmalıdır.
- Resim, harita, fotoğraf vb. bulunduğu bölümün içeriğine uygun olmalıdır.
- Resimler, haritalar, tablolar vb. doğru ve anlaşılır olmalıdır.
- Resmin, haritanın, fotoğrafın vb. başlığı ve alt yazıları açık ve doğru olmalıdır.
- Resimlerde özellikle vurgulanması gereken elemanlara dikkat çekilmelidir.”

Görsel düzenin oluşturulması sırasında ise sürekli göz önünde tutulması gereken özellikler vardır. Bunlar aşağıda açıklanacaktır (Kılıç ve Seven, 2008, s.155);

- 1-Konuya uygunluk sağlanmalıdır.
- 2-Tasarım öğelerine ve ilkelerine uygun düzenlenmelidir.
- 3-Yeterli oranda öğeye yer verilmelidir.
- 4-Görsel öğeler ve yazılı öğelerde ipuçları kullanılmalıdır.
- 5-Gelişim özelliklerine uygun olarak kullanılmalıdır.
- 6-Algısal özelliklere uygun olarak düzenlenmelidir.
- 7-Öğrencilerden olumlu psikolojik tepkiler alacak şekilde düzenlenmelidir.
- 8-Amaca uygun zihinsel tepkiler için gerekli önlemler alınmalıdır.
- 9-Görsel araçların altında açıklamalara yer verilmelidir.
- 10-Sayfa düzenine dikkat edilmelidir. İyi bir sayfa düzeniyle kitaptaki öğretici araçlar daha verimli kullanılabilir

2.1.7.4. Ders Kitaplarında Renk Seçimi

Ders kitaplarının öğrencinin dikkatini çekmesi, öğrenme isteği yaratmasında etkili olan unsurlardan biri de, ders kitaplarında kullanılan renklerdir. Baskıların açık net anlaşılır, estetik, seviyeye uygun, konu ile bağlantılı olması gerekir Ayrıca öğrencinin gelişim özelliklerine uygun canlı ve dikkat çekici renk öğrencinin derse

olan motivasyonunu arttıracak, görsel öğeler daha anlamlı olacak ve öğrenme kolaylaşacaktır. Renk seçiminde kullanılacak kriterleri, çocuğun yaş grubuna göre maddeler halinde sıralamak mümkündür (Çalık, 2001, s.9)

1. 9-12 yaş grubu çocuklarına yönelik ders kitaplarında; renk kavramı ve perspektif gelişmeye başladığı için, renk seçimleri gerçeğe biraz daha yakın olmalıdır. Bu yaş çocukları, renkleri gerçek yaşamla kıyaslayabilirle,
2. 12 yaş ve üzeri çocuklarda gelişimin ilerlemesi, içerik ve konunun ağırlaşması, bilimsel ciddiyetin artması gibi etmenler, renkleri de dolaylı etkilemektedir. Renkler daha ciddi ele alınmalı ve bilimsel yaklaşım renklerde hissettirilmelidir. Bu tür kitaplarda zaman zaman "fotoğraf resimlemeler" de kullanılmaktadır. Yaşın büyümesi nedeniyle, siyah- beyaz resimlemeler de kitap içerisinde yer almaktadır (Kaptan, 2006, s.161).

2.1.7.5. Resim ve Metin İlişkisi

Ders kitaplarında resim kullanmanın önemi gün geçtikçe artmaktadır. Artık ders kitaplarında yer alan resimler konuyu açıklar nitelikte açık, net, anlaşılır, öğrencinin seviyesine uygun olarak verilmektedir. Resimlemede üzerinde durulması gereken konu resim ile metin arasındaki anlam birliği ve bütünlüğüdür. Ders kitabını hazırlayan uzman ekipler kitaplarda yer alan resimler konunun ana fikrine uygun, olmasın dikkat etmelidir. Çünkü metine uygun yer alan resimler çocuğun ilgisini çekecek böylece anlama ve öğrenmesi kolaylaşacaktır. Ayrıca resimler metni somut hale getirdiği için alt sınıflarda daha çok kullanılmalıdır. Bu bağlamda ders kitabının eğitim öğretimdeki işlevlerini yerine eksiz olarak getirebilmesi için metin ile resim yönünde gerekli nitelikleri göstermesi gerekir. Bu nitelikler şu şekilde olabilir (Yıldırım, 2005, s.23);

- “Metin ve resim genel olarak simetriklerdir. Yani aynı anlamı içerir.
- Resim metnin anlattığını gösterir, anlamı güçlendirmeye yardım eder.
- Resim metnin zenginleştirilmesine ve öneminin arttırılmasına yardımcı olur.
- Bu tip ilişkide asıl hikâye metin tarafından anlatılır. Fakat resimler detaylara işaret ederek metni genişletir ve inceliklerle işlenmesini sağlar. Ayrıca resimler metinde anlatılanlar hakkında yeni çağrışımlar getirme görevini de üstlenmektedir.
- Temel konu metin tarafından anlatılır. Resim seçilmiş yönlere hitap eder. Bu tip resim-metin ilişkisinde resim metindeki bir olayı veya detayı yansıtabilir. Böylece resim metnin seçilmiş yönlerini sunar.

- Resim, resmin bazı yönlerini anlatan metinle asil hikâyeyi yansıtır. Bu tür ilişkide hikâye asil olarak resim aracılığıyla sunulur. Metin resmin seçilmiş bazı yönlerini anlatmak için kullanılır.”

2.1.8. 2014-2015 Eğitim-Öğretim Yılı Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Konu ve Kazanımları

Sosyal bilgiler dersi demokratik değerleri benimsemiş, öğrendiklerini hayata geçirebilen toplumda etkin vatandaş yetiştirmeyi hedefler. Ayrıca öğrencide var olan bilgi birikimini dikkate alarak, yaşamda etkin olmasını, doğru karar vermesini sağlar. Bütün bu amaçlar doğrultusunda 7. Sınıf sosyal bilgiler dersi ünite konu ve kazanımları şu şekildedir (MEB, 2005):

Tablo 1. İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesi Konu ve Kazanımları

İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ ÜNİTESİ	
KAZANIMLAR	KONULAR
1. İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır. 2. İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemini fark eder.	İletişim Sanattır
3.İnsanlar arası etkileşimde kitle iletişim araçlarının rolünü tartışır.	Kitle İletişimi ve Etkileşim
4.Doğru bilgi alma hakkı, düşüncüyü açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder.	Düşüncüyü Açıklama Özgürlüğü ve Kitle İletişimi
5.Kitle iletişim özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği kavramlarını birbiriyle ilişkileri çerçevesinde yorumlar.	Özel Hayatın Sınırları
6.Atatürk’ün iletişime verdiği öneme kanıtlar gösterir.	Atatürk ve İletişim

Tablo 2.Ülkemizde Nüfus Ünitesi Konu ve Kazanımları

ÜLKEMİZDE NÜFUS ÜNİTESİ	
KAZANIMLAR	KONULAR
1.Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye’de nüfusun dağılışının neden ve sonuçlarını tartışır.	Nüfus Dağılımı
2.Tablo ve grafiklerden yararlanarak Türkiye’de nüfusun dağılışının neden ve sonuçlarını tartışır.	Ülkemizde Nüfus
3.Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir. 4.Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar.	Haklarımız, Özgürlüklerimiz
5.Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır	Sıldan Gurbete

Tablo 3.Türk Tarihine Yolculuk Ünitesi Konu ve Kazanımları

TÜRK TARİHİNE YOLCULUK ÜNİTESİ	
KAZANIMLAR	KONULAR
1. Türkiye Selçuklulari Döneminde Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu'nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.	Türklerin Yeni Yurdu Anadolu
2. Kanıtlara dayanarak Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkışını etkileyen faktörleri açıklar.	Beylikten Devlete: Osmanlının Kuruluşu
3. Osmanlı Devleti'nin fetih ve mücadelelerini Osmanlıda ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.	Karaların ve Denizlerin Hakimi Osmanlı
4. Osmanlı toplumunda hoşgörü ve birlikte yaşama fikrinin önemine dayalı kanıtlar gösterir.	Farklılıklara Rağmen
5. Şehir incelemesi yoluyla, Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir.	Gez Dünya'yı Gör Konya'yı
6. Osmanlı, Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve esteti anlayışındaki etkileşimi fark eder.	Nasıl etkiledik, etkilendik?
7. Seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir.	Seyyahların Dilinden Osmanlı Kültürü
8. Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle, toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.	Yeni Kurumlarla Değişen Toplum Hayatı

Tablo 4. Zaman İçinde Bilim Ünitesi Konu ve Kazanımları

ZAMAN İÇİNDE BİLİM ÜNİTESİ	
KAZANIMLAR	KONULAR
1. İlk uygarlıkların bilimsel ve teknolojik gelişmelere katkılarına örnekler verir.	Her Bilimsel Buluş Yeni Bir Başarıdır.
2. İlk yazı örneklerinden yola çıkarak yazının kullanım alanlarını ve bilgi aktarımındaki önemini fark eder.	Söz Uçar Yazı Kalır
3. Türk ve İslam Devletlerinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını değerlendirir.	Türk ve İslam Devletlerinde Yetişen Bilginler
4. Rönesans ve Reformla birlikte Avrupa’da başlayan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini tartışır.	Bilimsel Birikim Nasıl Oluşturdu?
5. Tarihsel süreçte düşünceyi ifade etme ve bilim özgürlüklerini bilimsel gelişmelerle ilişkilendirir.	Düşünce Özgürlüğü ve Bilim

Tablo 5. Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesi Konu ve Kazanımları

EKONOMİ VE SOSYAL HAYAT ÜNİTESİ	
KAZANIMLAR	KONULAR
1. Üretim ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar.	Toprağın Gücü
2. Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir.	Devletler Gelişiyor
3. Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.	İnsan Gücünden Makineye
4. Vakıfların çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rolüne tarihten ve günümüzden örnekler verir.	Sosyal Yaşamda Vakıflar
5. Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanıır.	Nasıl Eğitim Gördüler?
6. Eğitimin meslek edindirme hedefini kavrayarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar.	Mesleğimi Nasıl Seçmeliyim?

Tablo 6. Yaşayan Demokrasi Ünitesi Konu ve Kazanımları

YAŞAYAN DEMOKRASİ ÜNİTESİ	
KAZANIMLAR	KONULAR
1. Tarihsel süreçte Türk Devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder.	Kurultaydan Meclise
2. Anayasamızın 2. Maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir.	Yönetimin Özü
3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder.	Kuvvetler Ayrılığı
4. Siyasi partilerin, sivil toplum örgütlerinin, medyanın ve bireylerin, gündemi ve yönetimin karar alma süreçlerini ne şekilde etkilediğini örnekler üzerinden tartışır.	Kamuoyu ve Basın
5. İçinde bulunduğu eğitsel ve sosyal faaliyetlerde işleyen süreçleri demokrasinin ilkeleri açısından analiz eder.	Örnek Yurttaş

Tablo 7. Ülkeler Arası Köprüler Ünitesi Konu ve Kazanımları

ÜLKELER ARASI KÖPRÜLER ÜNİTESİ	
KAZANIMLAR	KONULAR
<p>1.20. yüzyıl başında Osmanlı Devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasal ve ekonomik yapısıyla 1. Dünya Savaşı'nın sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir.</p>	<p>Bir "Dünya" Savaşı</p>
<p>2. Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir.</p> <p>3. Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder.</p>	<p>Küresel Sorunlara Küresel Çözümler</p>
<p>4. Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır.</p>	<p>İnsanlığın Sorumluluğu</p>

2.2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Tutkun (2008), “İlköğretim Ders Kitaplarının Görsel Boyut ve İçerik Tutarlılığı Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ilköğretim okullarının 1. kademesinde okutulmakta olan 4. ve 5. sınıf Sosyal Alan ders kitaplarının, görsel boyut ve içerik tutarlılığı açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; İlkokul ve ortaokul I. Kademe 4. ve 5. sınıflar Sosyal Alan ders kitaplarının, görsel boyut ve içerik tutarlılığı kısmen yeterli düzeyde olduğu, ünite başlıkları ile konu başlıkları yüksek oranda tutarlı olduğu konu başlıkları ile metin ana fikri yüksek oranda tutarlı olduğu, konu başlıkları ile görsel öğeler tutarlılığı orta düzeyde olduğu, matineye fikri ile görsel öğeler tutarlılığı düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Yıldırım (2006), “Yeni İlköğretim Programına Göre Hazırlanmış Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi (Elazığ İli Örneği)” adlı yüksek lisans tezinde yeni İlköğretim Programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma sonucunda; öğretmenler kitapların dikiş ve ciltlemesini kusurlu bularak genel olarak kitaplarda akıcı bir dilin kullanıldığı görüşüne katıldıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca yine büyük bir çoğunluk Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında kullanılan renklerin öğrencilerin motivasyonunu arttırdığı ve basitten karmaşığa, kolaydan zora, somuttan soyuta, yakından uzağa ilkelerinin göz önünde bulundurulduğu sorularına evet yanıtı vermiştir. 4. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında öğrencilerin kişisel gelişimini sağlayan unsurlara kısmen yer verildiği görüşü belirtilmiştir.

Tural (2007), “İlköğretim II. Basamak Fen Bilgisi Ders Kitaplarında Kullanılan Görsellerin Biçim ve İçerik Yönünden İncelenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, İlköğretim ikinci basamak Fen Bilgisi ders kitaplarında kullanılan görsellerin ilgili oldukları metinlerle ilişkileri biçim ve içerik olarak; kapak, fotoğraf ve resimlemeler açısından yeterli ve yetersiz yönleri ile incelenmiştir. Çalışma sonucunda; Fen Bilgisi ders kitaplarının genelinde resimleme kullanımının daha faydalı olduğunun bilinmesine karşın, resimlemelerin baskı kalitesinin çok düşük olduğu ve fotoğrafa oranla resimlemenin daha az kullanıldığı saptanmıştır. Ders kitaplarında kullanılmasının büyük faydalar sağlayacağı düşünülen karikatürlerin ise

çok az kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca görsel elemanlar ve sayfalar arasındaki görsel bütünlüğün sağlanamadığı, resimlemelerin çoğunda önemli anatomik hataların olduğu, büyük çoğunluğunun ilgili metinlerle bağdaşmadığı, ya da verilen bilgiyi tam olarak ifade etmekte yetersiz kaldığı görülmüştür. Bir diğer önemli saptama da resimlemelerde, ortak bir çizgi dilinin oluşturulamadığı dolayısıyla da görsel uyumun yakalanamamış olmasıdır.

Kars (2006) “2005–2006 Öğretim Yılında Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okullarda Okutulan İlköğretim Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Grafik Tasarım Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, 2005–2006 Öğretim yılında yayınlanmış olan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda okutulan, ilköğretim Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının grafik tasarım açısından incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır. Elde edilen bulgularda; kitapların kapak özellikleriyle ilgili, teknik özellikleriyle ilgili, sayfa tasarımıyla ve görsellerin özellikleriyle ilgili aksaklıklar gözlenmiştir.

Yavuz (2007) “İlköğretimde Kullanılan Ders Kitaplarının Öğretime Yardımcı Unsurlar Açısından Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezi çalışmasında, Araştırma sonunda; Hayat Bilgisi Ders kitaplarında görsel tasarım açısından ve sorularda sayı-çeşitlilik açısından farklılıkların olduğu saptanmıştır. Yine metinler arası öğelerde eksiklikler olduğu özetler bölümünün üç ders kitabından sadece birinde verilmiş olduğu belirlenmiştir.

Ulukalın (2007) “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2004) ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezi çalışmasında, yeni hazırlanan eğitim-öğretim programının uygulanabilirliğini ve bu doğrultuda hazırlanan ders kitaplarının hedefe uygun olup olmadığını ölçmeyi amaçlanmıştır. Bu çalışma ile birlikte; 2004 yılında önce pilot okullarda uygulanmaya başlanan ve 2005–2006 eğitim öğretim yılında ülke genelinde uygulanan yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programının öğrenci merkezli olduğu; ancak ülkemizde bölgesel farklılıklardan dolayı yeterli olmadığı bunun nedeninin ise ülkemizde bölgeler arasında bulunan sosyo-ekonomik düzey farklılığından kaynaklandığı belirlenmiştir. Yine aynı şekilde yeni program dahilinde oluşturulan ders kitabının, öğrenci merkezli olup, öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel kazanımlar elde edebileceği, yaparak ve yaşayarak öğrenmeyi sağlayan etkinliklerden oluştuğu anlaşılmaktadır..

Çetin (2008), “6. Sınıf Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitabının (2005) Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenip Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında öğretmenler 6’ncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını hazırlık çalışmaları ve bilimsel içerik, görsel düzen, dil ve anlatım, yardımcı materyaller açısından yetersiz, içermesi gereken öğeler ve fiziksel yapı açısından yeterli bulmuşlardır.

Candoğan Özdemir (2006), “İlköğretim Hayat Bilgisi Sosyal Bilgiler Müfredatlarının Tarih Konularında Eğitim Materyali Olarak Resmin Kullanılması” adlı yüksek lisans tez çalışmasının temel amacı, İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler tarih müfredatlarının konularında resim kullanılması konusu araştırılacaktır. Araştırmanın sonucunda; ilköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bulunan tarih konularında kullanılan resim, fotoğraf, minyatür ve gravürlerin metni yansıtmadığı, ünite hedeflerine dikkat edilmediği, öğrencilerin ilgisini çekecek düzeyde olmadığı, resimlerin birbirlerini tamamlar nitelikte olmadığı, sayfa düzeni, baskı kalitesi, renk uyumu açısından bilimsel ölçülere uymadığı görülmüştür. Genel olarak yayınevleri farkı olmasına rağmen ders kitaplarında aynı resimlerin kullanıldığı, aynı yayınevinin farkı düzeylerdeki sınıflarda aynı konularda aynı resimleri kullandıkları belirlenmiştir. Ayrıca karikatürün hiçbir ders kitabında kullanılmadığı tespit edilmiştir.

BÖLÜM 3: ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırmada 7. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarının görsel-metin ilişkisi açısından incelenmesi amaçlanmış olup nicel araştırma yöntemine uygun olarak doküman incelenmesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilerek incelenmesidir. Dokümanlar, araştırmada etkili bir şekilde kullanılan önemli kaynaklardır. Araştırma yapılan konuyla ilgili yazılı ve görsel veriler araştırma problemi ile ilgili önemli bilgileri içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Sosyal bilimlerdeki son gelişmeler bilimselliğin bilinen tanımının sosyal olguları araştırmada yetersiz olduğunu göstermektedir. Olayların sebep-sonuç ilişkilerini objektif, güvenilir ve geçerli bir biçimde irdeleyen pozitivist yaklaşım sadece insanın ve sosyal olguların konu olduğu araştırmalarda kullanılmaktan çıkmıştır. Bilimsel araştırmalarda amaç incelenen problemi anlamlı, sistematik, geçerli ve tutarlı bir biçimde araştırmaktır (Yıldırım, 1999).

Ders kitapları yazılı ve görsel bilgiler ile öğrencilerin bilişsel, duyuşsal, sosyal ve fiziksel becerilerine uygun olarak öğrenmeye yardımcı en önemli materyallerdir. Eğitim alanında yapılan önemli veri çalışmalarında kullanılan kaynaklardır (Yangın, 2005).

Bu araştırmada, Milli Eğitim Bakanlığı yayını olan 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı incelenerek. Veriler, bu dokümanın incelenmesi ile oluşturulmuş bu inceleme sonucunda ulaşılan bilgiler sistemli olarak not alınmıştır.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda yazılı materyaller şu şekilde incelenmiştir:

1. Dokümanlara ulaşmada ilköğretim okulları ile ilgili genelge, yönerge, yönetmelikler, yıllık planların gerekli olacağı planlanmıştır.
2. 2014-2015 yıllarına ait MEB yayını olan Sosyal Bilgiler ders kitabı incelenmiştir.
3. Doküman analizi kullanılmıştır.

4. Dokümanların incelenmesi sonucu ulaşılan veriler sistemli olarak tablo haline getirilmiş ve birbiriyle ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırmada MEB yayınları olan 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının görsel-metin ilişkisi açısından incelenmesi hedeflenmiştir. Bu nedenle araştırma problemi ile ilgili önemli bir doküman olan 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ele alınmıştır.

3.2.VERİLERİN ANALİZİ

Verilerin çözümlenmesinde ele alınan MEB yayınları 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki ünitelerde bulunan ana başlık ve alt başlıklara bağlı metinler üç alan uzmanı görüşü doğrultusunda talim terbiye kurulu kitap hazırlama kriterleri ve konu alanı ders kitabı inceleme kitaplarındaki esaslar dikkate alınarak belirlenen ölçütlere göre incelenerek bilgisayar ortamına kaydedilmiştir. Daha sonra bu bilgiler yüzde ve frekans durumları çıkarılarak analiz edilmiştir. Doküman analizi kullanılarak ulaşılan bilgiler nicelleştirilerek verilmiştir.

3.3. ARAŞTIRMANIN GÜVENİRLİĞİ VE GEÇERLİLİĞİ

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için elde edilen bulgular belirlenen kriterler doğrultusunda nicelleştirilerek tablo halinde verilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üç alan uzmanı görüşü doğrultusunda talim terbiye kurulu kitap hazırlama kriterleri ve konu alanı ders kitabı inceleme kitaplarındaki esaslar dikkate alınarak belirlenen ölçütlere göre kategorilendirilmiştir. Bu kategorilendirilme;

- a. Görsel ögenin metinle bütünlük oluşturması
- b. Görsel öge ve içeriğin öğrenci düzeyine uygunluğu
- c. Konu Başlığı- Görsel Öge Uyumu
- d. Metin Ana Fikri-Görsel Öge Uyumu
- e. Metinlerdeki görsel çeşitlilik

olarak belirlenmiştir. Bu kategoriler Evet”, “Hayır”, “Kısmen”, olarak derecelendirilerek ünite başlığı ve alt başlıkları bu ölçüğe göre değerlendirilmiştir.

Yine araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için konu ile ilgili olan belgeler, benzer konuda yapılan çalışmalar incelenerek ayrıntılı şekilde betimlenmiştir.

Araştırmadaki en önemli kaynak 7. Sınıfta okutulan sosyal bilgiler ders kitabı olmuştur.

Araştırma sonuçlarının aktarılabilirliği, dayandığı verilerin yeterli düzeyde betimlenmesine bağlıdır. Ayrıntılı betimleme ham verinin ortaya çıkan kavram ve temalara göre yeniden düzenlenmiş bir biçimde okuyucuya yorum katmadan ve verinin doğasına mümkün olduğu lde sadık kalarak aktarılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Tablo 8. İletişim ve İnsan Ünitesi

ÜNİTE NO ÜNİTE ADI ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER														
	Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması			Görsel Öge ve İçeriğin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu			Konu Başlığı-Görsel Öge uyumu			Metin Ana Fikri-Görsel Öge uyumu			Metnin Görsel Açıdan Çeşitliliği		
	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN
ÜNİTE 1: İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ															
A-İLETİŞİM BİR SANATTIR	X			X			X			X			X		
1- İnsanlar Konuşa Konuşa Anlaşırlar	X			X			X			X			X		
2-İlk İzlenim ve İyi Bir Dinleyici Olmak İletişim Biçimimizi Belirliyor	X			X			X			X			X		
B-BİR TUŞLA DÜNYA EVİMİZE GELDİ	X			X			X			X			X		
C-ÖZGÜR BASIN DEMOKRASİNİN TEMELİDİR	X			X			X			X			X		
1-Basın Özgürlüğü-Demokrasi	X			X			X			X			X		
2-Herkes Haberleşme Özgürlüğüne Sahiptir	X			X			X			X			X		
D-HERKESİ AYRI AYRI DİNLEMekten ZEVK ALIRIM			X			X		X			X				X
1-Atatürk Herkesin Fikrini Alan Bir Liderdi	X			X			X			X			X		
2-Atatürk ve Kitle İletişim	X			X			X			X			X		
4-Türkiye'nin İlk Haber Ajansı Nasıl Kuruldu?	X			X			X			X			X		

Tablo 8'de İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesine ait bulgular aşağıda verilmiştir:

Tablo 8'ye göre 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan İletişim ve İnsan Ünitesinde 4 ana konu başlığı ve bu başlıklara bağlı 7 alt başlık bulunmaktadır.

Araştırma alt problemlerine göre elde edilen bulgular şöyledir:

- Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması: Evet: 10 Hayır: 0 Kısmen: 1
- Görsel Öge ve İçeriğin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu: Evet: 10 Hayır: 0 Kısmen: 1
- Konu Başlığı Görsel Öge Uyumu: Evet: 10 Hayır: 1 Kısmen: 0
- Metin Ana Fikri-Görsel Öge Uyumu: Evet: 10 Hayır: 1 Kısmen: 0
- Metnin Görsel Açıdan Çeşitliliği: Evet: 10 Hayır: 0 Kısmen: 1

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan “İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesi”nde 4 ana konu başlığı ve bu başlıklara bağlı 7 alt başlık bulunmaktadır. Bu ünite de görsel öğenin metinle bütünlük oluşturması; evet: f(10), %90,9 hayır: f(0), %0, kısmen: f(1), %9,09’dur. Görsel öge ve içeriğin öğrenci düzeyine uygunluğu; evet: f(10), %90,9 hayır: f(0), %0 kısmen: f(1), %9,09’dur. Konu başlığı görsel öge uyumu; evet: f(10), %90,9 hayır: f(0), %0 kısmen: f(1), %9,09’dur. Metin ana fikri-görsel öge uyumu evet: f(10), %90,9 hayır: f(0), %0 kısmen: f(1), %9,09’dur. Metindeki görsel çeşitlilik; evet: f(10), %90,9 hayır: f(0), %0 kısmen: f(1), %9,09’dur.

Tabloya göre “Herkesi Ayrı Ayrı Dinlemekten Zevk Alırım” ana başlığın ilgili metinle kısmen uyumlu olduğu görülmüştür. Yine bu başlıktaki metnin görsel açıdan kısmen çeşitli olduğu tespit edilmiştir. Bütün bu durumların öğrenci düzeyine uygunluğu ve metin ana fikri-görsel öge uyumunu da etkilemiştir

Tablo 9. Ülkemizde Nüfus Ünitesi

ÜNİTE NO ÜNİTE ADI ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER														
	Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması			Görsel Öge ve İçeriğin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu			Konu Başlığı-Görsel Öge uyumu			Metin Ana Fikri-Görsel Öge uyumu			Metnin Görsel Açıdan Çeşitliliği		
	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN
ÜNİTE 2: ÜLKEMİZDE NÜFUS															
A-YAŞADIĞIMIZ YERLER	X			X			X			X			X		
1- Nüfus Dağılımını Etkileyen Faktörler	X			X			X			X			X		
B-TÜRKİYE NÜFUSUNUN ÖZELLİKLERİ	X			X			X			X			X		
1-Nüfus Sayımları ve Nüfus Artışı			X			X			X			X			X
2-Türkiye’de Nüfusun Yaş ve Cinsiyetine İlişkin Bilgiler			X			X			X			X			X
3-Kır ve Kent Nüfusu	X			X			X			X			X		
4-Nüfusun Eğitim Durumu	X			X			X			X			X		
5-Nüfusun Çalışma Durumu	X			X			X			X			X		
C-GÖÇÜN NEDEN VE SONUÇLARI			X			X			X			X			X
D-EĞİTİM VE ÇALIŞMA HAKKI	X			X			X			X			X		
E-YERLEŞME VE SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ	X			X			X			X			X		

Tablo 9’de Ülkemizde Nüfus Ünitesine ait bulgular aşağıda verilmiştir:
 Tablo 9’ye göre 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan Zaman İçinde Bilim Ünitesinde 5 ana konu başlığı ve bu başlıklara bağlı 6 alt başlık bulunmaktadır.
 Araştırma alt problemlerine göre elde edilen bulgular şöyledir:

- Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması: Evet: 8 Hayır: 0 Kısmen: 3
- Görsel Öge ve İçeriğin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu: Evet: 8 Hayır: 0 Kısmen: 3
- Konu Başlığı Görsel Öge Uyumu: Evet: 8 Hayır: 0 Kısmen: 3
- Metin Ana Fikri-Görsel Öge Uyumu: Evet: 8 Hayır: 0 Kısmen: 3
- Metnin Görsel Açıdan Çeşitliliği: Evet: 8 Hayır: 0 Kısmen: 3

7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan Ülkemizde Nüfus Ünitesinde 5 ana konu başlığı ve bu başlıklara bağlı 6 alt başlık bulunmaktadır. Bu ünite de Görsel ögenin metinle bütünlük oluşturması; evet: f(8), %72,72 hayır: f(0), %0 kısmen: f(3), %27,27'dir. Görsel öge ve içeriğin öğrenci düzeyine uygunluğu; evet: f(8), %72,72 hayır: f(0), %0 kısmen: f(3), %27,27'dir. Konu başlığı görsel öge uyumu; evet: f(8), %72,72 hayır: f(0), %0 kısmen: f(3), %27,27'dir. Metin ana fikri-görsel öge uyumu; evet: f(8), %72,72 hayır: f(0), %0 kısmen: f(3), %27,27'dir. Metindeki görsel çeşitlilik evet: f(8), %72,72 hayır: f(0), %0 kısmen: f(3), %27,27'dir.

Tabloya göre "Nüfus sayımı ve Nüfus Artışı", "Nüfusun Yaş ve Cinsiyetine İlişkin Bilgiler" başlıklarında sadece grafik ve tablolara yer verilmiş olup metinde herhangi bir resim ya da fotoğraf bulunmamaktadır. Yine "Göçün Neden ve Sonuçları" başlığı altındaki metinde ise göçün sadece ekonomik nedenlerine bağlı resimler verilmiştir. Bu nedenlere bağlı olarak bu başlıklara altındaki metinlerde görsel çeşitlilik, metin ana fikri-görsel öge uyumu, konu başlığı-görsel öge uyumu, görsel öge ve metnin öğrenci düzeyine uygunluğu ve görsel ögenin metinle bütünlük oluşturması kriterlerinin "Kısmen" olduğu düşünülmektedir.

Tablo 10A Türk Tarihine Yolculuk Ünitesi

ÜNİTE NO ÜNİTE ADI ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER														
	Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması			Görsel Öge ve İçeriğin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu			Konu Başlığı-Görsel Öge uyumu			Metin Ana Fikri-Görsel Öge uyumu			Metnin Görsel Açıdan Çeşitliliği		
	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN
ÜNİTE 3: TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK															
A-TÜRKLERİN YENİ YURDU ANADOLU	X			X			X			X			X		
1- Anadolu'da İlk Türk Devleti ile Beylikler Kuruluyor	X			X			X			X			X		
2-Türkiye Selçuklu Devleti Anadolu'da Siyasi Birliği Kuruyor	X			X			X			X			X		
3-Siyasi Birlikten Yeniden Beyliklere	X			X			X			X			X		
B-BEYLİKTEN DEVLETE:OSMANLI'NIN KURULUŞU	X			X			X			X					X
1-Kayılar Söğüt'te	X			X			X			X					X
2-Anadolu'dan Rumeli'ye Geçiş	X			X			X			X					X
C-KARALARIN VE DENİZLERİN HAKİMİ OSMANLI	X			X			X			X			X		
1-Osmanlı Yeni Başkentine Kavuşuyor	X			X			X			X			X		
2-Sınırlar Genişliyor	X			X			X			X					X
3-Osmanlı Ordusu	X			X			X			X					X
4-Denizlerdeki Savaşlar	X			X			X			X					X

Tablo 10B. Türk Tarihine Yolculuk Ünitesi

ÜNİTE ADI ÜNİTE KONULARI	Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması			Görsel Öge ve İçeriğin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu			Konu Başlığı-Görsel Öge uyumu			Metin Ana Fikri-Görsel Öge uyumu			Metnin Görsel Açıdan Çeşitliliği		
	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN
	ÜNİTE 3: TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK														
D-FARKLILIKLARA RAĞMEN	X			X			X			X			X		
E-GEZ DÜNYA'YI GÖR KONYA'YI	X			X			X			X			X		
F-NASIL ETKİLEDİK, ETKİLENDİK?	X			X			X			X			X		
1-Avrupa'da Türk Modası	X			X			X			X			X		
2-Lale Devri:Avrupa'ya Açılan Kapı	X			X			X			X			X		
G-SEYYAHLARIN DİLİNDEN OSMANLI KÜLTÜRÜ	X			X			X			X			X		
H-YENİ KURUMLARLA DEĞİŞEN TOPLUM HAYATI	X			X			X			X			X		
TOPLAM															

Tablo 10' de Türk Tarihine Yolculuk Ünitesine ait bulgular aşağıda verilmiştir:

Tablo 10A ve 10B'ye göre 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan Türk Tarihine Yolculuk Ünitesinde 8 ana konu başlığı ve bu başlıklara bağlı 11 alt başlık bulunmaktadır. Araştırma alt problemlerine göre elde edilen bulgular şöyledir:

- Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması: Evet: 19 Hayır: 0 Kısmen: 0
- Görsel Öge ve İçeriğin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu: Evet: 19 Hayır: 0 Kısmen: 0
- Konu Başlığı Görsel Öge Uyumu: Evet: 19 Hayır: 0 Kısmen: 0
- Metin Ana Fikri-Görsel Öge Uyumu: Evet: 19 Hayır: 0 Kısmen: 0
- Metnin Görsel Açıdan Çeşitliliği: Evet: 13 Hayır: 0 Kısmen: 6

7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan Türk Tarihine Yolculuk Ünitesinde 8 ana konu başlığı ve bu başlıklara bağlı 11 alt başlık bulunmaktadır. Bu ünite de görsel öğenin metinle bütünlük oluşturması; evet: f(19), %100 hayır: f(0), %0 kısmen: f(0), %0'dır. Görsel öge ve içeriğ in öğrenci düze yine uygunluğu; evet: f(19), %100 hayır: f(0), %0 kısmen: f(0), %0'dır. Konu başlığı görsel öge uyumu; evet: f(19), %100 hayır: f(0), %0 kısmen: f(0), %0'dır. Metin ana fikri-görsel öge uyumu; evet: f(19), %100 hayır: f(0), %0 kısmen: f(0), %0'dır. Metindeki görsel çeşitlilik; evet: f(13), %68,421 hayır: f(0), %0 kısmen: f(6), %31,578'dir.

Bu ünite de genel olarak görsel öğenin metinle bütünlük oluşturduğu, görsel öge ve içeriğ in öğrenci düzeyine uygun olduğu, konu başlığı-görsel öğenin ve metin ana fikri-görsel öğenin uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Fakat bazı başlıklardaki metinlerde tek tip görsel öğelere yer verilmesinin görsel çeşitliliği olumsuz etkilediği düşünülmektedir.

Tablo 11. Zaman İçinde Bilim Ünitesi

ÜNİTE NO ÜNİTE ADI ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER														
	Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması			Görsel Öge ve İçeriğın Öğrenci Düzeyine Uygunluğu			Konu Başlığı-Görsel Öge uyumu			Metin Ana Fikri-Görsel Öge uyumu			Metnin Görsel Açıdan Çeşitliliği		
	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN
ÜNİTE 4: ZAMAN İÇİNDE BİLİM															
A-HER BİLİMSEL BULUŞ YENİ BİR BAŞARIDIR	X			X			X			X			X		
1- İlk Uygarlıklar ve Teknoloji Sergisi	X			X			X			X			X		
B-SÖZ UÇAR YAZI KALIR	X			X			X			X			X		
1-Sümer ve Hititlerde Yazı	X			X			X			X			X		
2-Eski Mısır'da Yazı	X			X			X			X			X		
3-Fenike'den Günümüze Yazı	X			X			X			X			X		
C-TÜRK VE İSLAM DEVLETLERİNDE YETİŞEN BİLGİNLER	X			X			X			X			X		
D-BİLİMSEL BİRİKİM NASIL OLUŞTU?	X			X			X			X			X		
1-Coğrafi Keşifler	X			X			X			X			X		
2-Yeniden Doğuş: Rönesans	X			X			X			X			X		
3-Dinde Reform			X	X					X			X			X
4-Aydınlanma Çağı		X			X			X			X			X	
5-Buharın Gücü: Sanayi İnkılabı	X			X			X			X					X
E-DÜŞÜNCEÖZGÜRLÜĞÜ VE BİLİM	X			X			X			X					X
TOPLAM															

Tablo 11'e göre 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan Zaman İçinde Bilim Ünitesinde 5 ana konu başlığı ve bu başlıklara

bağlı 9 alt başlık bulunmaktadır. Araştırma alt problemlerine göre elde edilen bulgular şöyledir:

bağlı 9 alt başlık bulunmaktadır. Araştırma alt problemlerine göre elde edilen bulgular şöyledir:

- Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması: Evet: 12 Hayır: 1 Kısmen: 1
- Görsel Öge ve İçeriğın Öğrenci Düzeyine Uygunluğu: Evet: 13 Hayır: 1 Kısmen: 0
- Konu Başlığı Görsel Öge Uyumu: Evet: 12 Hayır: 1 Kısmen: 1
- Metin Ana Fikri-Görsel Öge Uyumu: Evet: 12 Hayır: 1 Kısmen: 1
- Metnin Görsel Açıdan Çeşitliliği: Evet: 10 Hayır: 1 Kısmen: 3

7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan ‘Zaman İçinde Bilim’ Ünitesinde 5 ana konu başlığı ve bu başlıklara bağlı 9 alt başlık bulunmaktadır. Bu üniteye görsel ögenin metinle bütünlük oluşturması; evet: f(12), %85,714 hayır: f(1), %7,14 kısmen: f(1), %7,142 ‘dır. Görsel öge ve içeriğin öğrenci düzeyine uygunluğu; evet: f(13),%92,857 hayır: f(1), %7,142 kısmen: f(0), %0’dır. Konu başlığı görsel öge uyumu; evet: f(12), %85,714 hayır: f(1), %7,142 kısmen: f(1), %7,142’dir. Metin ana fikri-görsel öge uyumu; evet: f(12), % 85,714 hayır: f(1), %7,142 kısmen: f(1), %7,142’dir. Metindeki görsel çeşitlilik; evet:f(10), %71,428 hayır:f(1), %7,142 kısmen:f(3), %21,428’dir.

Tabloya göre bu üniteye “Aydınlanma Çağı” başlığı altındaki metinde hiçbir görsele yer verilmemiş olup görsel bulunmadığı için bunun konu başlığı ve metin ana fikri uyumu ile metinle bütünlüğünden söz edilemeyeceği düşünülmektedir. Yine bu başlıktaki metinde hiçbir görsel öge olmadığı için bunun öğrenci düzeyine uygunluğunun söz konusu olamayacağı görülmektedir. Yine genel olarak bazı başlıklardaki metinlerde yeteri kadar görsel öge kullanılıp çeşitlilikten söz edilirken bazı metinlerde ise birer resim ya da fotoğraf kullanılmıştır. Bu durumun görsel çeşitliliği olumsuz etkilediği düşünülmektedir.

Tablo 12. Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesi

ÜNİTE NO ÜNİTE ADI ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER														
	Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması			Görsel Öge ve İçeriğin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu			Konu Başlığı-Görsel Öge uyumu			Metin Ana Fikri-Görsel Öge uyumu			Metnin Görsel Açıdan Çeşitliliği		
	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN
ÜNİTE 5: EKONOMİ VE SOSYAL HAYAT															
A-TOPRAĞIN GÜCÜ	X			X			X			X			X		
B-DEVLETLER GELİŞİYOR	X			X			X			X					X
1-Kaynaklar, Ürünler ve Ticaret Yolları	X			X			X			X					X
2-İki Dünyanın Anahtarı Türk Boğazları	X			X			X			X					X
C-İNSAN GÜCÜNDEN MAKİNEYE	X			X			X			X			X		
D-SOSYAL YAŞAMDA VAKIFLAR	X			X			X			X			X		
E-NASIL EĞİTİM GÖRDÜLER	X			X			X			X			X		
1-Medrese	X			X			X			X			X		
2-Enderun Mektebi	X			X			X			X			X		
3-Ahilik Teşkilatı	X			X			X			X			X		
G-MESLEĞİMİ NASIL SEÇMELİYİM?		X			X			X			X			X	
TOPLAM															

Tablo 12'ye göre 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesinde 6 ana konu başlığı ve bu başlıklara bağlı 5 alt başlık bulunmaktadır. Araştırma alt problemlerine göre elde edilen bulgular şöyledir:

- Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması: Evet: 10 Hayır: 1 Kısmen: 0
- Görsel Öge ve İçeriğin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu: Evet: 10 Hayır: 0 Kısmen: 1
- Konu Başlığı Görsel Öge Uyumu: Evet: 10 Hayır: 1 Kısmen: 0
- Metin Ana Fikri-Görsel Öge Uyumu: Evet: 10 Hayır: 1 Kısmen: 0
- Metnin Görsel Açıdan Çeşitliliği: Evet: 7 Hayır: 1 Kısmen: 3

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesinde 6 ana konu başlığı ve bu başlıklara bağlı 5 alt başlık bulunmaktadır. Bu ünite de görsel öğenin metinle bütünlük oluşturması; evet: f(10), %90,9 hayır: f(1), %9,09 kısmen: f(0), %0'dır. Görsel öge ve içeriğin öğrenci düzeyine uygunluğu; evet: f(10), % 90,9 hayır: f(0), %0 kısmen: f(1), %9,09'dur. Konu başlığı görsel öge uyumu; evet: f(10), %90,9 Hayır: f(1), %9,09 kısmen: f(0), %0'dır. Metin ana fikri-görsel öge uyumu; evet: f(10), %90,9 hayır: f(1), %9,09 kısmen: f(0), %0'dır. Metindeki görsel çeşitlilik; evet: f(7), %63,63 hayır: f(1), %9,09 kısmen: f(3), %27,27'dir.

Tabloya göre "Mesleğimi Nasıl Seçmeliyim?" başlığındaki metinde günümüz eğitim kurumları ve basamakları hakkında bilgi verilmektedir. Fakat bu metinde günümüz eğitim kurumlarını gösteren herhangi bir görsele yer verilmemiştir. Yine "Devletler Gelişiyor", "Kaynaklar, Ürünler ve Ticaret Yolları" ve "İki Dünyanın Anahtarı Türk Boğazları" başlıklarındaki metinlerde sadece haritalara yer verilmiş olup bunu dışında hiçbir bir resim ya da fotoğraf bulunmamaktadır.

Tablo 13A. Yaşayan Demokrasi Ünitesi

ÜNİTE NO ÜNİTE ADI ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER											
	Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması			Görsel Öge ve İçeriğin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu			Konu Başlığı-Görsel Öge uyumu			Metin Ana Fikri-Görsel Öge uyumu		
	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN
ÜNİTE 6: YAŞAYAN DEMOKRASİ												
A-KURULTAYDAN MECLİSE	X			X			X			X		
1- Kurultay	X			X			X			X		
2-Divan	X			X			X			X		
3-Tanzimat Fermanı	X			X			X			X		
4-Cumhuriyet	X			X			X			X		
B-YÖNETİMİN ÖZÜ		X			X			X			X	
1-Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Nitelikleri	X			X			X			X		
2-Demokratik Devlet	X			X			X			X		
3-Sosyal Devlet	X			X			X			X		
4-Hukuk Devleti	X			X			X			X		
C-KUVVETLER AYRILIĞI		X			X			X			X	
1-Yasama Yetkisi		X			X			X			X	
2-Yürütme Yetkisi	X			X			X			X		
3-Bakanlar Kurulu		X			X			X			X	
4-Yargı Yetkisi	X			X			X			X		
5-Vatandaş Olma Sorumluluğu	X			X			X			X		

Tablo 13B. Yaşayan Demokrasi Ünitesi

ÜNİTE NO ÜNİTE ADI ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER											
	Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması			Görsel Öge ve İçeriğin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu			Konu Başlığı-Görsel Öge uyumu			Metin Ana Fikri-Görsel Öge uyumu		
	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN
ÜNİTE 6: YAŞAYAN DEMOKRASİ												
D-KAMUOYU VE BASIN	X			X			X			X		
1-Ülkemizin Geleceğinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi		X				X		X			X	
2-Çevre Yasası Hepimizin Tasası	X			X			X			X		
3-Atatürk ve Türk Basını	X			X			X			X		
E-ÖRNEK YURTTAŞ	X			X			X			X		
TOPLAM												

Tablo 13A ve 13B' de Yaşayan Demokrasi Ünitesine ait bulgular aşağıda verilmiştir:

Tablo 13A ve 13B'ye göre 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan Yaşayan Demokrasi Ünitesinde 5 ana konu başlığı ve bu başlıklara

bağlı 16 alt başlık bulunmaktadır. Araştırma alt problemlerine göre elde edilen bulgular şöyledir:

- Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması: Evet: 16 Hayır: 5 Kısmen: 0
- Görsel Öge ve İçeriğin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu: Evet: 16 Hayır: 5 Kısmen: 0
- Konu Başlığı Görsel Öge Uyumu: Evet: 16 Hayır: 5 Kısmen: 0
- Metin Ana Fikri-Görsel Öge Uyumu: Evet: 16 Hayır: 5 Kısmen: 0
- Metnin Görsel Açıdan Çeşitliliği: Evet: 7 Hayır: 5 Kısmen: 9

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan Yaşayan Demokrasi Ünitesinde 5 ana konu başlığı ve bu başlıklara bağlı 16 alt başlık bulunmaktadır. Bu ünite de görsel öğenin metinle bütünlük oluşturması; evet: f(16), %96,190 hayır: f(5), %23,809 kısmen: f(0), %0'dır. Görsel öge ve içeriğın öğrenci düzeyine uygunluğu; evet: f(16), %96,190 hayır: f(5), %23,809 kısmen: f(0), %0'dır. Konu başlığı görsel öge uyumu; evet: f(16), %96,190 hayır: f(5), %23,809 kısmen: f(0), %0'dır. Metin ana fikri-görsel öge uyumu; evet: f(16), %96,190 hayır: f(5), %23,809 kısmen: f(0), %0'dır. Metindeki görsel çeşitlilik; evet: f(7), %33,333 hayır: f(5), %23,809 kısmen: f(9), %42,857'dir.

Tabloya göre bu ünite de "Yönetimin Özü", "Kuvvetler Ayrılığı", "Yasama Yetkisi", "Bakanlar Kurulu" ve "Ülkemizin Geleceğı Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi" başlıklarındaki metinlerde hiçbir görsele yer verilmemiştir. Hiçbir görsel bulunmayan metinde görsel öğenin metinle bütünlüğünden, öğrenci düzeyine uygunluğundan, görsel öge konu başlığı ve metin ana fikri uyumundan söz edilemeyeceğı düşünülmektedir. Yine bu ünite de bazı başlıklardaki metinlerde bir görsel öge kullanıldığı ve çeşitliliğın kısmen olduğı görülmektedir.

Tablo 14: Ülkeler Arası Köprüler Ünitesi

ÜNİTE NO ÜNİTE ADI ÜNİTE KONULARI	ÖLÇÜTLER														
	Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması			Görsel Öge ve İçeriğin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu			Konu Başlığı-Görsel Öge uyumu			Metin Ana Fikri-Görsel Öge uyumu			Metnin Görsel Açıdan Çeşitliliği		
	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN	EVET	HAYIR	KISMEN
ÜNİTE 7: ÜLKELER ARASI KÖPRÜLER															
A-BİR "DÜNYA" SAVAŞI	X			X			X			X			X		
1- Savaşa Giden Yol	X			X			X			X			X		
2-Savaşın Başlaması	X			X			X			X					X
3-Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi	X			X			X			X					X
4-Osmanlı Devleti'nin Savaşığı Cepheleler	X			X			X			X			X		
5-Çanakkale Cephesi	X			X			X			X			X		
6-Dünyaya Barış Hâkim Olsun	X			X			X			X					X
B-KÜRESEL SORUNLARA KÜRESEL ÇÖZÜMLER	X			X			X			X			X		
C-İNSANLIĞIN SORUMLULUĞU	X			X			X			X			X		
TOPLAM															

Tablo 14' de Ülkeler Arası Köprüler Ünitesine ait bulgular aşağıda verilmiştir:

Tablo 14'e göre 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan Ülkeler Arası Köprüler Ünitesinde 3 ana konu başlığı ve bu başlıklara bağlı 6 alt başlık bulunmaktadır. Araştırma alt problemlerine göre elde edilen bulgular şöyledir:

- Görsel Ögenin Metinle Bütünlük Oluşturması: Evet: 9 Hayır: 0 Kısmen: 0
- Görsel Öge ve İçeriğin Öğrenci Düzeyine Uygunluğu: Evet: 9 Hayır: 0 Kısmen: 0
- Konu Başlığı Görsel Öge Uyumu: Evet: 9 Hayır: 0 Kısmen: 0
- Metin Ana Fikri-Görsel Öge Uyumu: Evet: 9 Hayır: 0 Kısmen: 0
- Metnin Görsel Açıdan Çeşitliliği: Evet: 6 Hayır: 0 Kısmen: 3

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan Ülkeler Arası Köprüler Ünitesinde 3 ana konu başlığı ve bu başlıklara bağlı 6 alt başlık bulunmaktadır. Bu üniteye görsel öğenin metinle bütünlük oluşturması; evet: f(9), %100 hayır: f(0), %0 kısmen: f(0), %0'dır. Görsel öge ve içeriğin öğrenci düzeyine uygunluğu evet: f(9), %100 hayır: f(0), %0 kısmen: f(0), %0'dır. Konu başlığı görsel öge uyumu evet: f(9), %100 hayır: f(0), %0 kısmen: f(0), %0'dır. Metin ana fikri-görsel öge uyumu evet: f(9), %100 hayır: f(0), %0 kısmen: f(0), %0'dır. Metindeki görsel çeşitlilik evet: f(6), %66,666 hayır: f(0), %0 kısmen: f(3), %33,333'dür.

Tabloya göre bu üniteye “Savaşın Başlaması”, “Osmanlı Devletinin Savaşa Girmesi” ve “Dünyaya Barış Hakim Olsun” başlıklarında görsel öğelerin çeşitliliğinin kısmen olduğu görülmektedir.

BÖLÜM 5: TARTIŞMA VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırma bulguları ile daha önce benzer konularda yapılan araştırmalar karşılaştırılarak tartışılacaktır.

“Türk Tarihine Yolculuk” ünitesinde genel olarak görsel öğeler konuya uygun verilmiş ve bu konular haritalarla, çeşitli tarihi eserlerin fotoğraflarıyla, minyatürlerle vb. görsel öğelerle desteklenmiştir. Fakat konunun birbirinden farklı bu kadar çok görsel öğelerle anlatılması minyatür örneklerine çok fazla yer verilerek göz yorması öğrencinin ilgi ve dikkatinin dağılmasına neden olabileceği düşünülmektedir. Arı (2008) yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında kitapta fotoğraflara çok sık yer verilmesinin, resimlerle zenginleştirilmek istenmesinin öğrencinin ilgi ve dikkatini dağıtabileceğini vurgulayarak çalışmamızla ben yaptığı çalışmada ulaştığı sonuçlar bu durum ile büyük ölçüde örtüşmektedir.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında içerik karikatürlerle zenginleştirilerek öğrencileri düşünmeye sevk etmektedir. Genel olarak görsel öğelerden karikatürlerle konuyla ilgili mizahi bir mesaj verilmek istenmiştir. Bu da öğrencinin konuyla ilgili dikkatini çekmekte ve aynı zamanda konuyu yorumlayarak günlük yaşantımızla karşılaştırmasını sağlamaktadır. Bu nedenle ders kitaplarında karikatürlere daha fazla yer verilerek içerik etkili hale getirilebilir. Tural (2007) yaptığı benzer çalışmada karikatürlerin ele alınan ders kitaplarında birkaç uygulama dışında kullanılmadığı ve bunun da büyük bir eksiklik olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar araştırmamız sonuçları ile örtüşmektedir.

Candoğan Özdemir (2006) karikatürün hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitabında kullanılmadığını ve bunun görsel malzeme açısından eksiklik olduğunu vurgulamış; Kılınç (2006)'da yaptığı deneysel çalışmada karikatürlerin öğrencilerin konu hakkındaki yorumlama gücünü etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Yapılan bu araştırmalar ve ulaşılan sonuçlar bu çalışmanın sonucunu destekler niteliktedir.

Araştırmamızda ders kitabında yer verilen görsel öğelerin metnin içinde sayfada sağlı-sollu olduğu tespit edilmiştir. Bunun ise öğrencinin metni okuması ya da takip etmesini zorlaştırdığı düşünülmektedir. Bu durum öğrenci ders kitapları hazırlanırken dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Arı (2008)' nın yaptığı çalışmada ulaştığı sonuçlar bu durum ile büyük ölçüde örtüşmektedir.

İncelenen 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında renklerin dikkat çekici olmadığı daha çok mat ya da soluk olduğu tespit edilmiştir. Yine bu durumun öğrenci motivasyonunu, ilgi ve dikkatini etkileyebileceğini düşündürmektedir. Zira, Yıldırım (2006)'da yaptığı benzer çalışmada renklerin öğrencilerin motivasyonunu arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Tural (2007)' da yaptığı çalışmada benzer sonuçlara ulaşarak ders kitaplarında resim baskı kalitesinin düşük olduğunu vurgulamaktadır.

Yine 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında içerik olarak konular ve metinler arasında kopukluk olduğu görülmüştür. Bu durum öğrencinin konular arası ilişki kurmasını ve öğrendiğini hatırlamasını zorlaştırabilir. Yavuz (2007) yaptığı tez çalışmasında metinler arası öğelerde eksiklik olduğu sonucuna vararak bu tespitimizi desteklemektedir.

Ele alınan 7. sınıf sosyal bilgiler kitabında tarih fotoğraflarına yer verilerek öğrencilerin o dönem hakkında bilgi edinip bunu yorumlamaları sağlanmıştır. Örneğin, “Zaman İçinde Bilim” ünitesinde Mezopotamya’da çömlekçi çarkını kullanan ustalara ait fotoğraf verilmesi o dönemdeki insanların ekonomik faaliyetleri dışında giyimleri, fiziksel özellikleri gibi konularda da bilgi vermektedir. Bu durum fotoğraflarla o döneme ait özelliklerin somutlaştırılması sonucu öğrenmeyi kolaylaştırabilir. Akbaba (2005)' da yaptığı çalışmada tarih öğretiminde fotoğraf kullanımının öğrenci başarısını olumlu etkilediği sonucuna ulaşarak bunu desteklemektedir.

BÖLÜM 6: SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. SONUÇLAR

7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki “İletişim ve İnsan İlişkileri” Ünitesinin Görsel-Metin ilişkisi Açısından İncelenmesi ile İlgili Sonuçlar

İletişim ve insan ilişkileri Ünitesindeki “Herkesi Ayrı Ayrı Dinlemekten Zevk Alırım.” konu başlığındaki görsel öğelerin çeşitli olmadığı ve başlığın görsellerle uyumlu olmadığı düşünülmektedir. Atatürk’ün iletişime verdiği önemi anlatan bu metinde başlıkta da Atatürk’ den bahsedilmesinin metin ile görsel öğeleri uyumlu hale getireceği düşünülmektedir.

7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki “Ülkemizde Nüfus” Ünitesinin Görsel-Metin ilişkisi Açısından İncelenmesi ile İlgili Sonuçlar

Ülkemizde nüfus ünitesi görsel-metin ilişkisi açısından incelendiğinde “Nüfus Sayımları ve Nüfus Artışı” başlığındaki metinde sadece grafiklere yer verildiği fotoğraf, resim gibi görsellere yer verilmediği görülmüştür. Ayrıca “Göçün Neden ve Sonuçları” başlığı altındaki metinde turizme bağlı yapılan göçler ve beyin göçüne ait fotoğraflara da yer verilmesinin metnin görsel açıdan çeşilağlayacağı düşünülmektedir.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki “Türk Tarihine Yolculuk” Ünitesinin Görsel-Metin ilişkisi Açısından İncelenmesi ile İlgili Sonuçlar

Bu ünite 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki 3. Ünite olup 8 kazanımdan oluşmaktadır. Bu üniteye toplam 27 ders saati ayrılmıştır. “Türk Tarihine Yolculuk” ünitesinde alt başlıklardaki konular arasında bir bütünlük bulunmadığı görülmektedir. Tarihsel olaylar birbirine bağlı olup bir olay kendinden önceki bir olayın sonucu iken kendinden sonraki bir olayın ise nedeni niteliğindedir. Bu nedenle olayların oluş sıraları ve konular arasındaki bağlantı önemlidir. Bu ünite de konular Türklerin Anadolu’ya göçünden başlayarak Osmanlı Devletindeki Islahat hareketleri ile sonlandırılmaktadır. Ayrıca ünitenin bir alt başlığında Konya ilinin kültürel

özellikleri tanıtılmıştır. Bu konunun da ünite başlığı ve önceki konularla bağlantısı bulunmadığı görülmüştür. Üniteye görsel öğelerden minyatüre hemen hemen her sayfada yer verilmesinin çok fazla göz yorduğu ve karışıklığa neden olduğu görülmektedir. Yine o dönemki devlet adamları ve şairlerin fotoğraflarına yer verilmesinin gereksiz olduğu ve bunun yerine o döneme ait toplumsal ve siyasi yapıyı yansıtan resim, fotoğraf gibi görsellere yer verilmesinin daha etkili olacağı düşünülmektedir.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki “Zaman İçinde Bilim” Ünitesinin Görsel-Metin ilişkisi Açısından İncelenmesi ile İlgili Sonuçlar

Bu ünite 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki 4. Ünite olup 5 kazanımdan oluşmaktadır. Bu üniteye toplam 12 ders saati ayrılmıştır. “Zaman İçinde Bilim” ünitesinde tarihten bu yana ilkçağdaki uygarlıklardan başlayarak özgür düşüncenin gelişmesine kadar olan bilimsel gelişmelerden ve bu süreçten bahsedilmektedir. İnsanların taşla şekil vermesi, tekerleği ve yazıyı bulması gerekli görsel öğelerle desteklenerek açıklanmıştır. Örneğin, tekerleğin gelişiminin tarihten günümüze kadar nasıl geliştiği tekerleğin gelişim sürecindeki resimleriyle anlatılmıştır. Türk-İslam düşünürleri ve bunların bilime katkıları çalıştıkları alanları anlatan resimlerle verilmiştir. Yine Bilim ve Teknoloji alanında dünyayı etkileyen gelişmelerden olan Rönesans, Reform hareketleri bu dönemle özdeşleşmiş olan eserlerin fotoğraflarıyla (Mikelanj, Leonardonun insan vücudu ile ilgili çizimi) birlikte verilerek görsel zenginlik sağlanmıştır. Ancak “Dinde Reform”, “Aydınlanma Çağı” ve “Buharın Gücü: Sanayi İnkılâbı” başlıklarındaki metinlerde görsellerin yok denecek kadar az olduğu ve var olan görsellerin de dikkat çekici olmadığı düşünülmektedir. Bu araştırmaya göre bu üniteye bir başlık altındaki metinde görsellere yeteri kadar yer verilirken diğer başlıktaki metinde görsellerin yok denecek kadar az olduğu tespit edilmiştir. Yani görsellerin belirli metinlerde yoğunlaştığı düzensiz olarak yer verildiği görülmüştür.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki “Ekonomi ve Sosyal Hayat” Ünitesinin Görsel-Metin ilişkisi Açısından İncelenmesi ile İlgili Sonuçlar

Bu ünite 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki 5. Ünite olup 6 kazanımdan oluşmaktadır. Bu üniteye toplam 18 ders saati ayrılmıştır. “Ekonomi ve Sosyal

Hayat” ünitesinde genel olarak tarihten bu yana insanların toprağı nasıl işlediğı ve toprağın insanlar için öneminden bahsedilmektedir. İlk yerleşim birimlerinden, Osmanlı Devletindeki toprak sisteminden ve günümüzdeki tarımı destekleyen kuruluşlardan söz edilmiştir. Bunlar internet sitesinden fotoğraflar, minyatürler ve kuruluşların amblemleri ile desteklenmiştir. Yalnız Osmanlı Devletinin aynı zaman da Askeri yapısını da oluşturan Tımar Sisteminden sadece bu bölümde bahsedilmiştir. “Türk Tarihine Yolculuk” Ünitesinde Osmanlı Devletinin Askeri yapısından söz edilirken Tımar Sistemine değinilmemiştir. Bu da içerik açısından konular arasında kopukluğa neden olmaktadır.

Sosyal hayatın önemli bir parçası olan vakıflardan, Osmanlı dönemindeki vakıflar ile günümüzdeki vakıfların işlevlerinden söz edilerek içerik bunların amblemleri ile desteklenmiştir. Ancak “ Nasıl Eğitim Gördüler” başlığı altındaki metinlerde sözü edilen eğitim kurumları ile ilgili fotoğraf ve resimlere yer verilmediğı görülmektedir.

Yine “Kaynaklar, Ürünler ve Ticaret Yolları”, “Devletler Gelişiyor” ve “İki Dünya Anahtarı Türk Boğazları” başlıklarındaki metinlerde sadece haritalara yer verilmekle birlikte bu metinlerin fotoğraf ve resimlerden yoksun olduğu düşünülmektedir.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki “Yaşayan Demokrasi” Ünitesinin Görsel-Metin ilişkisi Açısından İncelenmesi ile İlgili Sonuçlar

Bu ünite 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki 6. Ünite olup 5 kazanımdan oluşmaktadır. Bu üniteye toplam 12 ders saati ayrılmıştır. “Yaşayan Demokrasi” ünitesinde tarihten bu yana Türklerdeki demokratik gelişmelerden söz edilmiştir. “Kurultaydan Meclise” ana başlığı ve bu başlığa bağlı alt başlıklardaki metinlerde görsellerin daha fazla çeşitlendirilmesi gerektiğı düşünülmektedir. Görsellerin metinle uyumlu olduğu ve öğrenci düzeyine uygun olduğu görülmektedir. Yine bu ünitedeki “Yönetimin Özü” ana başlığı altındaki metinde hiçbir görsel bulunmamakla birlikte bu başlığa bağlı olan alt başlıklardaki metinlerde ise görsel çeşitliliğın az olduğu tespit edilmiştir. “Kuvvetler Ayrılığı” ana başlığına bağlı “Yasama Yetkisi” ve “Bakanlar Kurulu” alt başlığındaki metinlerde hiçbir görsele yer verilmemiştir. Yine aynı ünitedeki “Kamuoyu ve Basın” ana başlığı altındaki

“Ülkemizin Geleceğindeki Sivil Toplum Kuruluşlarının Önemi” alt başlıktaki metinde hiçbir görsel yer verilmemiştir.

Sonuç olarak 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki “Yaşayan Demokrasi” ünitesindeki ana başlık ve bunlara bağlı alt başlıklardaki metinlerin var olan görsellerle uyumlu olduğu ancak görsel çeşitlilik açısından yetersiz olduğu görülmüştür. Ayrıca kimi başlıklara bağlı metinlerde yeteri kadar görsel yer verilirken kimi başlıklara bağlı metinlerde hiçbir görsel yer verilmemiştir.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki “Ülkeler arası Köprüler” Ünitesinin Görsel-Metin ilişkisi Açısından İncelenmesi ile İlgili Sonuçlar

Bu ünite 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki 7. Ünite olup 4 kazanımdan oluşmaktadır. Bu üniteye toplam 15 ders saati ayrılmıştır.

Bu üniteye gelecek yılın konularından olan 1. Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti'nin savaştığı cepheler anlatılmıştır. “Bir “Dünya” Savaşı” ana başlığına bağlı “Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi” alt başlığındaki metinde görsellere yeteri kadar yer verilmediği ve daha fazla görsellere yer verilmesinin gerektiği düşünülmektedir. Yine aynı üniteye “Küresel Sorunlara Küresel Çözümler” ana başlığındaki metinde sadece ülkelerin haritasına yer verildiği bunun dışında birkaç fotoğraf ve resimlere de yer verilmesinin görsel çeşitlilik sağlayacağı düşünülmektedir.

6.2. ÖNERİLER

Uygulamaya Yönelik Öneriler

- 1) Ders kitabında yer alan içerik ve görsel öğeler birbiriyle uyumlu olarak çocukların gelişim ve yaş düzeylerine uygun olarak hazırlanmalıdır.
- 2) Ders kitaplarının yapısı oluşturulurken alanında uzman, eğitilmiş kişilerle işbirliği yapılabilir.
- 3) Ders kitaplarında yer alan yazıların, resimlerin baskı kalitesi algılamayı kolaylaştırıcı nitelikte olmalıdır.

- 4) Ana başlıklar, alt başlıklar, paragraf başlıkları, verilen örnekler, grafikler, tablolar, değerlendirme soruları açık ve anlaşılır bir sıra içinde olmalıdır. Üniteler ve konular birbirinin ön koşulu olacak şekilde sıralanmalıdır.
- 5) Ders kitapları resmi olarak basılmadan önce ilgili kurumlarca değerlendirilmeli ve gerekli düzeltmeler yapılmalıdır.
- 6) Ders kitaplarında görsel öğelerin düşünmeyi, yorum yapmayı öğreten, nitelikli, estetik değer taşıması, hedef ve kazanımlarla içeriğe uygun olması ön planda tutulmalıdır.

Yapılacak Çalışmalar Yönelik Öneriler

- 1) Bu çalışma 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının değerlendirilmesine yönelik yapılmıştır. Araştırma sonuçlarının desteklenmesi amacıyla tüm ders kitaplarının değerlendirilmesine yönelik araştırmaların yapılması nitelikli ders kitaplarının hazırlanmasına katkı sağlayabilir.
- 2) Bu araştırma doküman analizine dayalı şekilde yapılmıştır. Benzer konuyu temel alan farklı bir çalışma da öğrenci ve öğretmen görüşlerine dayalı olarak yapılabilir.
- 3) Ders kitaplarının görsel-metin ilişkisinin incelenmesi ve bu doğrultuda yapılacak araştırmalar ders kitaplarının uygulamadaki işlevselliğini arttırabilir.
- 4) Ders kitaplarındaki görsel-metin ilişkisinin incelenmesinin ders kitaplarının hazırlanması ve değerlendirilmesine önemli ölçüde ışık tutabilir.

KAYNAKÇA

- Alkan, C. (1998). *Eğitim teknolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Akbaba, B. (2005). Tarih öğretiminde fotoğraf kullanımı. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Dergisi*, 6(1), 185-197.
- Bağcı, H. (2007). *Dokuzuncu sınıf bilgi ve iletişim teknolojileri ders kitabının görsel tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Büyükalın, S. F. (2003). Ders kitabı ve öğretim programı ilişkisi. C. ŞAHİN (Ed.) *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler*. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Büyükkaragöz, S. (1997). *Program geliştirme "Kaynak metinler"*. Konya: Öz Eğitim.
- Cebeci, S. (1997). *Bilimsel araştırma ve yazma teknikleri*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Cemaloğlu, N. (2003). Öğretimde ders kitaplarının yeri ve önemi. N. Hayta (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu tarih içinde* (s. 9-12). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ceyhan, E. ve Yiğit, B. (2004). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ceyhan, E. ve Yiğit, B. (2005). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çalık, T. (2001). Türkçe ders kitaplarının biçim ve tasarımı. L. Küçükahmet (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu 4-8 türkçe içinde* (s.120-147). Ankara: Atlas Yayıncılık.
- Çelik, L. (2007). Öğretim materyallerinin hazırlanması ve seçimi. Ö. Demirel ve K.Kıroğlu (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme*. Ankara: Öğreti Yayıncılık.
- Çetin, A. (2008). *6. sınıf yeni sosyal bilgiler ders kitabının (2005) öğretmen görüşlerine göre incelenip değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirel, Ö. (2006). *Planlamadan değerlendirmeye öğretme sanatı*. Ankara: PegemA.
- Dewey J.(2000). Temel eğitimde tarihin amacı. *Milli Eğitim Dergisi*, 147, 43-45.
- Dilek, D. (2001). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünme gelişimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Doğan, H. (1997). *Eğitimde program ve öğretim tasarımı*. Ankara: Önder Matbaa.

- Doğanay, A. (2003). Sosyal bilgiler öğretimi. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 71-83). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dönmez, C. (2003a). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. C. Şahin (Ed.), *Sosyal bilgiler konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Dönmez, C. (2003b). Sosyal bilgiler programının (1998) değerlendirilmesi ve ders kitapları. C. Şahin (Ed.), *Sosyal bilgiler konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Dönmez, C. (2008). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler kavramları. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, [Elektronik Sürüm] 15.02.2017 tarihinde http://w3.gazi.edu.tr/web/cdonmez/html/body_makale_10.html adresinden ulaşılmıştır.
- Duverger, M. (2002). *Metodoloji açısından sosyal bilimlere giriş*. (Çev. Ü. Oskay). İstanbul: Bilgi Yayınevi. (Orijinal çalışmanın yayın tarihi 1980).
- Ertürk, B. E. (1998). *Türkiye'de ortaokul 1. Sınıf (6. Sınıf) düzeyinde tarih öğretimi ve ilgili kitapların kıyaslamak eleştirisi tarih öğretimi ve ders kitapları* İzmir: Etki Yayınevi.
- Gök, F. (1998). *75 yılda insan yetiştirme eğitim ve devlet*. İstanbul: Tarih Vakfı.
- İçmeli, M. (1996). *Türkiye'de ilköğretim kitaplarında fiziksel yapı tasarım ve illüstrasyon*. Ankara: Bizim Büro Yayıncılık.
- Kaptan, S. (1973). *Bilimsel araştırma teknikleri*. Ankara: Rehber Yayıncılık.
- Kaptan, A.Y. ve Kaptan, S.G. (2006). Ders kitabında görsel düzen. Ö. Demirel ve K. Kiroğlu (Ed), *Konu alanı ders kitabını inceleme* içinde (s. 159-185). Ankara: Öğreti Yayıncılık.
- Karagözlü, G. A. (1966). *İlkokullarda sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Ayyıldız.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kars, N. (2006). *2005–2006 öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda okutulan, ilköğretim hayat bilgisi ders kitaplarının grafik tasarım açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Kellner, D. (2008). Yeni teknolojiler yeni okuryazarlıklar: Yeni binyılda eğitimin yeniden yapılanması. (Çev. Ayşe Taşkent). *Kurum ve uygulamada eğitim Bilimleri*, 2(1), 105-132.
- Kılıç, A. ve Seven, S. (2002-2008). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kılınç, K. (2006). *Tarih öğretiminde karikatür materyali kullanımının öğrenci başarısı üzerine etkisi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi. Ankara.
- Küçükahmet, L.(Ed.). (2004). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Ankara Nobel Yayıncılık.
- Küçükahmet, L. (2005). *Öğretimde planlama ve değerlendirme*. 16. Baskı Ankara: Nobel Yayıncılık.
- NCSS CurriculumStandards (2000).
<http://www.learner.org/workshops/socialstudies/pdf/session1/1.ExecutiveSummary.pdf> 12 Ekim 2013 tarihinde alınmıştır.
- MEB (2005a). *Talim terbiye kurulu başkanlığı ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: MEB.
- MEB (2005b). *İlköğretim sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabı*. Ankara: MEB.
- Özçelik, D. A. (1992). *Eğitim programları ve öğretim*. Ankara: ÖSYM.
- Özdemir Candoğan, K. (2006). *İlköğretim hayat bilgisi sosyal bilgiler müfredatlarının tarih konularında eğitim materyali olarak resmin kullanılması*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özsoy, O. (2002). *Etkin öğrenci etkin öğretmen etkin eğitim*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Senemoğlu N. (1997). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Ertem Yayıncılık.
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim.

- Sönmez, V.(2007). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tertemiz, N. , Ercan, L.ve Kuyubaşı, Y. (2004). Ders kitabı ve eğitimdeki önemi. L. Küçükahmet (Ed), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu* içinde (s. 152-170). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tosh, J. (2005). *Tarihin peşinde* (Ö. Arıkan, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı.(Orijinal Eser Yayın Tarihi 1997).
- Tutkun (2008). *İlköğretim ders kitaplarının görsel boyut ve içerik tutarlılığı açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Tural, E. (2007). *İlköğretim II. basamak fen bilgisi ders kitaplarında kullanılan görsellerin biçim ve içerik yönünden incelenme*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Ulukalın, Ö. (2007). *Sosyal bilgiler öğretim programı (2004) ve 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Yavuz, G. A .(2007). *İlköğretimde kullanılan ders kitaplarının öğretime yardımcı unsurlar açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yangın, B. (2005). Ders kitaplarına yardımcı materyaller. Ö. Demirel ve K. Kıröğlü (Ed.), *Konu alanı ders kitabı* (s. 55-77). Ankara: Öğreti Yayıncılık.
- Yıldırım, A. (2006), *Yeni ilköğretim programına göre hazırlanmış hayat bilgisi ders kitaplarına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi (Elazığ İli Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

EKLER

EK:1 İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesine Ait Ekler

BİR TUŞLA DÜNYA EVİMİZE GELDİ!

"Dünya artık çok küçüldü." sözünün kitle iletişim araçlarıyla ilişkisini nasıl açıklayabiliriz?
Başka şehirlerde ya da ülkelerde yaşayan kişilerle iletişim kurmak için hangi iletişim araçlarını kullanıyorsunuz? Bu sorunun cevabı elinizdeki teknolojik araçlara ve kişilerin uzaklığıyla ilişkilidir.

Düşünelim!

Kitle iletişim aracı denilince aklımıza ilk gelen nedir? Kitle iletişim araçları olmasaydı, başka şehir ya da ülkelerdeki olayları anında izleyebilir miydik? Neden? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

Kavramlar

İletişim

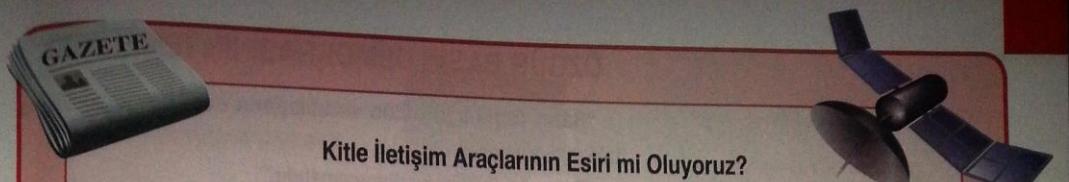
İletişim: 1. Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, kominikasyon. 2. Telefon, telgraf, televizyon vb. araçlardan yararlanarak yürütülen bilgi alışverişi, bildirişim, haberleşme, muharebe, kominikasyon.

? Kitle iletişim araçlarının temel görevleri nelerdir?

Gazete, radyo, televizyon gibi kitle iletişim araçları insanlar arasında iletişim ve etkileşim sağlarlar. Bu kitle iletişim araçları sayesinde gitmediğimiz yerleri görür, bilmediğimizi öğreniriz. Daha birçok konuda kitle iletişim araçları hayatımıza renk katar.

? Aşağıdaki fotoğrafta bu araçlardan bazılarını görüyorsunuz. Fotoğraftaki araçların kullanıldığı alanları sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

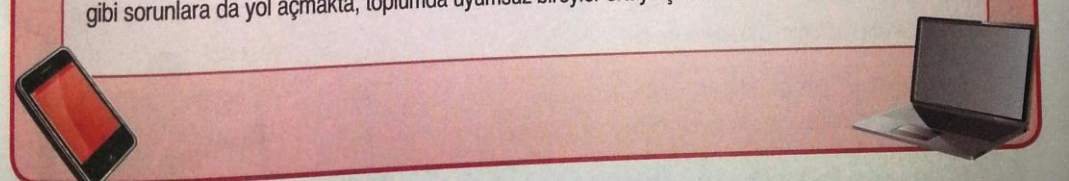

Kitle İletişim Araçlarının Esiri mi Oluyoruz?

Birkaç gün önce gazetede yayımlanan bir haber herkesin dikkatini çekmişti. Haberin başlığı "Kitle İletişim Araçlarının Esiri mi Oluyoruz?" idi. Yapılan bir araştırmaya göre insanların büyük çoğunluğu TV, bilgisayar ya da İnternet ile insanlar günden güne teknolojiye bağlandı. Yani insanlar teknolojiye bağımlı hâle gelmişlerdi. Geçmişte kitle iletişimde duman, posta güvercinleri ve atlı haberciler kullanıldı. Gazetelerin basılması, telgraf ve telefonun icadı kitle iletişim araçlarını başka bir boyuta taşıdı. Yeni gelişen kitle iletişim araçlarıyla insanlar bir haberi ya da bir mesajı rahatça gönderiyor ve alabiliyorlardı. 1950 sonrasında ortaya çıkan gelişmeler önce radyo sonra televizyonu hayatımıza girmesini sağladı. Artık insanlar hayatlarında hiç gitmedikleri yerlere gidebiliyor, hiç görmedikleri insanları görüp onlar hakkında haber ya da bilgi alabiliyorlardı. Kitle iletişim araçları insanlar arası etkileşimi artırmıştır. TV ve gazeteyi diğer kitle iletişim araçları izlemiştir. İlk bakışta sadece eğlence aracı olarak görünen kitle iletişim araçları, önemli görevler üstlenmiştir. Uluslar birbirini daha yakından tanıma olanağı bulmuşlardır. Dünyada ve evrende neler olup bittiğini daha iyi öğrenip anlamaya başlamışlardır.

21. yüzyılda hayatımızın her alanına giren bilgisayar kitle iletişim aracı olarak TV'nin yerini almış, iki yönlü iletişime olanak sağlamıştır. İnsanlar bilgisayar aracılığıyla hem bilgi üretip hem de bilgiyi yaymışlardır. Böylece, üretilen bilgi ya da haber dünyanın herhangi bir yerine anında ulaşılabilir hâle gelmiştir. Büyüklerin düşmesine basmaya korktukları makinelere çocuklar âdeta egemen olmuşlardır. İnternet ile birlikte, insanlar dünyanın dört bir yanıyla iletişime girmişlerdir. İnsanlar herhangi bir konuda, istedikleri kadar bilgi alabilme özgürlüğüne sahip olmuşlardır. Keşifleri anında izlemeye başlamışlardır. İnsanlar bilgisayar aracılığıyla haberleşme, bilgilerini yenileme ve yaşamlarını planlama yapmaktadırlar. Buna karşılık, insanların kitle iletişim araçlarına aşırı bağlanması, iletişim kopukluğu, çatışma ve kültürel yozlaşma, kötü amaçlarla kullanım ve başkalarının özel yaşamına müdahale etme gibi sorunlara da yol açmakta, toplumda uyumsuz bireyler ortaya çıkmaktadır.

? Yukarıdaki metinde hangi kitle iletişim araçlarından söz edilmektedir? Kitle iletişim araçlarının insanlara ne gibi yararları vardır? "Teknolojinin esiri olmak" ne demektir? Tartışınız. Siz bu metni yazmak isteseydiniz kitle iletişim araçlarının insanlar üzerine olan etkilerini nasıl ele alırdınız?

ÇK - 17

Neler Öğrendik? Kitle iletişim araçları, insanlar arasındaki etkileşimi artırır. İnsanları bilgilendirir ve paylaşımları kolaylaştırır. İyi amaçla kullanıldığında çok yararlı olan iletişim araçları, kötü amaçla kullanıldığında kişilere zarar verebilir.

Düşünelim!

Mustafa Kemal Atatürk, basını neden bir milletin ortak sesi olarak görmüş olabilir? Açıklayınız.

Kavramlar

İletişim

Kamuoyu

Kamuoyu: Bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesi, halkoyu.

HERKESİ AYRI AYRI DİNLEMekten ZEVK ALIRIM

Atatürk diyor ki:

"Bazen hiç umulmadık adamdan, ben pek çok şeyler öğrenmişimdir. Hiçbir düşünceyi, değersiz görmemek lazımdır. Neticede, kendi fikrimi uygulayacak bile olsam, herkesi ayrı ayrı dinlemekten zevk alırım."

Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s. 469.

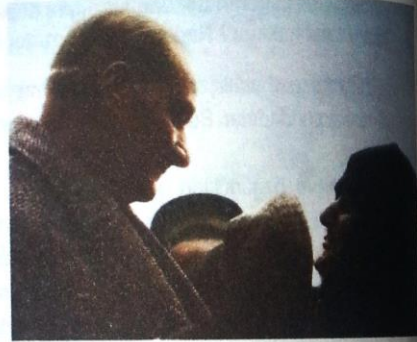
Atatürk "... herkesi ayrı ayrı dinlemekten zevk alırım." sözüyle iletişimin hangi yönüne vurgu yapmaktadır?

Atatürk Herkesin Fikrini Alan Bir Liderdi

Atatürk halka gönül vermiş ve güvenmiştir. Gittiği her yerde kadın-erkek, yaşlı-çocuk demeden herkesle iletişim kurmuştur. Halkla kurduğu sağlıklı iletişimle Milli Mücadele'nin kazanılmasını sağlamıştır. Atatürk birçok yerde şöyle söylemiştir:

"Benim dayanağım ve gücüm halkın bana gösterdiği güven ve sadakattir..."

www.atam.gov.tr

- ? Atatürk'ün, bu sözüne göre, onun halkla kurduğu iletişim hakkında neler söyleyebiliriz? Yukarıdaki fotoğrafı inceleyerek Atatürk'ün halkla iletişimi hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Atatürk ve Kitle İletişimi

Mustafa Kemal Atatürk iletişime ve basına büyük önem vermiştir. Kurtuluş Savaşı süreci, Anadolu'da ve yurt dışında yaşayan kişilere basın aracılığıyla bildirilmiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün Sivas'a gelmesinden sonra 14 Eylül 1919'da çıkarılan İradeyemilliyeye gazetesi, Sivas Kongresi tutanaklarıyla Mustafa Kemal Atatürk'ün görüşlerini yaymakta etkin olmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisini toplamak üzere Atatürk'ün Ankara'ya gelişi üzerine, 10 Ocak 1920 günü adını bizzat M. Kemal Atatürk'ün koyduğu Hakimiyetimilliyeye gazetesi yayımlanmıştır. Sosyal bilimcilerin yardımlarıyla cumhuriyet yönetimi halka tanıtılmaya çalışılmıştır. Bunların yanı sıra, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde Kurtuluş Savaşı'ndaki özverili mücadeleyi destekleyen gazeteler de yayımlanmıştır.

Atatürk, basını bir eğitim aracı olarak görmüştür. Bu konuda şöyle söylemiştir:

"...Basın, milletin genel sesidir. Bir milleti aydınlatma ve uyarmada, bir millete gereksindiği fikrî gıdayı vermekte, özet olarak bir milletin mutluluk hedefi olan ortak doğrultuda yürümesini teminde, basın başlı başına bir kuvvet, bir okul, bir rehberdir."

Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s. 344.

- ? Metne göre Atatürk'ün iletişime verdiği önemi nereden anlıyoruz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşmanın ne gibi görevleri olmalıdır? Kurtuluş Savaşı sürecinde Atatürk'ün iletişim araçlarını ne amaçla kullandığını tartışınız. Atatürk'e göre basının ne gibi görevleri olmalıdır?

Türkiye'nin ilk Haber Ajansı Nasıl Kuruldu?

? Aşağıdaki metni okuyunuz. Atatürk'ün ulusal ajansın adını verirken ne düşündüğü konusunda tahminlerde bulunuz. Atatürk, Anadolu Ajansı'nın Milli Mücadele'deki rolünü nasıl belirlemiştir?

Anadolu Ajansı Adını Arıyor

"Yunus Nadi ve arkadaşlarının Mart 31, Geyve'deki dördüncü günleridir. Bekledikleri Halide Edip Hanım kafilesi de bir önceki gün akşamüstü Geyve'ye gelmişti. Birlikte Ankara'ya gidecekler... 'Halide Edip Hanım ile ancak Akhisar istasyonundaki bir mola sırasında ayaküstü biraz görüşebildim.'

Bu konuşma sırasında Halide Edip, Anadolu'nun haklı davasını bütün dünyaya anlatabilmek amacıyla 'bir ajans teşkilatı' kurma önerisinde bulunur.

... 'Gider gitmez bir haber ajansı kuralım, ajans yoluyla içeriye ve dışarıya haber iletiriz... Hatta isterseniz adını burada koyuverelim: Mesela Türk Ajansı, mesela Ankara Ajansı, mesela Anadolu Ajansı... Daha da bulunabilir.'

- Bana (Anadolu Ajansı) en iyi isim gibi görünüyor.

- Bana da öyle. Değil mi? Çünkü kendini mümkünse bütün vatanı kurtaracak olan Anadolu'dur.

Geyve'de buluşan iki kafiye, kuşluk vakti yollarına devam eder.

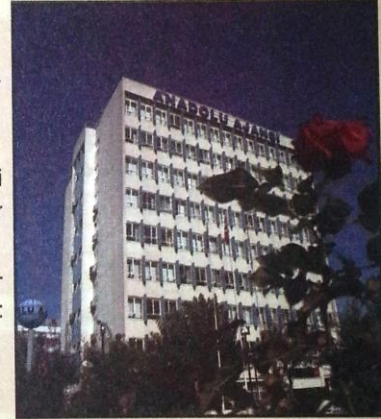
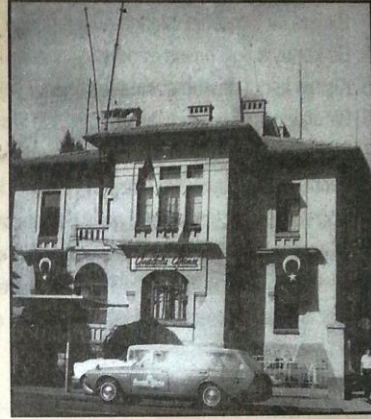
Geyve - Akhisar (şimdiki adıyla Pamukova) istasyonundaki mola sırasında; "millîci" iki aydın, Millî Mücadele'nin sesini dört bir yana duyurabilmenin heyecanı içindedir.

Yunus Nadi, Halide Edip ile istasyondaki mola sırasında aralarında geçen konuşmayı şöyle anlatır: '... kararımızı vermiş olalım: Anadolu Ajansı...'

'Evet, Anadolu Ajansı hanımefendi...'

Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında yerel basına gösterilen ilgiyle birlikte, uluslararası boyutta haber akışı sağlamak isteyen Atatürk'ün teşvikiyle 6 Nisan 1920 tarihinde kurulan Anadolu Ajansı, devletin bütçe olanaklarından yararlanan bir kuruluştur. Kuruluş amacı, bir yandan Kurtuluş Savaşı'yla ilgili gelişmeleri halka duyurmak, diğer yandan savaşın gidişatını olumsuz yönde etkileyebilecek kısırtmaları engellemektir. Ajans, bu dönemde, yerli ve yabancı kamuoyunun duyduğu haber ihtiyacını son derece kısıtlı olanaklarına karşın başarı ile sundu.

Safa Tekeli, Atatürk ve Anadolu Ajansı, s. 21-22. (Düzenlenmiştir.)

? Kamuoyunun ihtiyaç duyduğu haberleri basında yer almamasının sonuçları neler olabilir? Örneklerle açıklayınız.

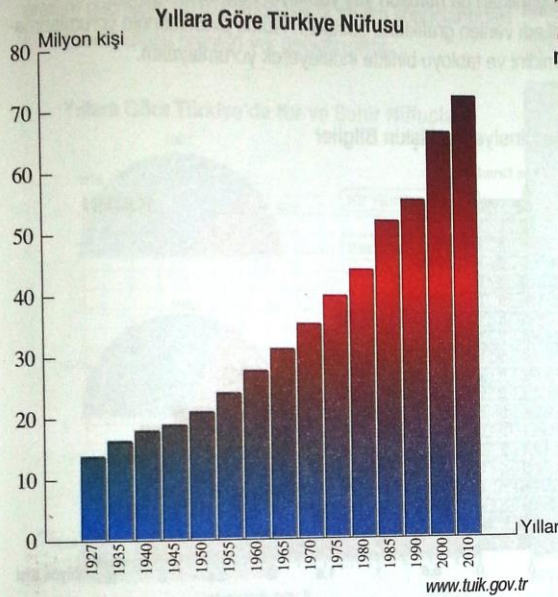
ÇK - 21

? **Neler Öğrendik?** Mustafa Kemal Atatürk, Kurtuluş Savaşı sırasında Türk ve dünya kamuoyunu aydınlatmak için çeşitli çalışmalar yapmıştır. Bu amaçla gazete çıkarılmış, Anadolu Ajansı kurulmuştur. Atatürk basının tarafsız, milletin sesi ve yol gösterici olması gerektiğini vurgulamıştır.

Ek:2 Ülkemizde Nüfus Ünitesine Ait Ekler

Nüfus Sayımları ve Nüfus Artışı

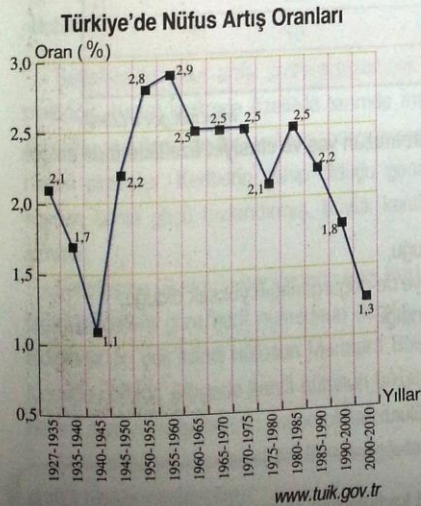
Ülkemizde Cumhuriyetin ilanından sonra ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Daha sonraki nüfus sayımı 1935'te ve bundan sonra sonu sıfır ve beş ile biten yıllarda yapılmıştır. 1990 yılından sonra 10 yılda bir sayım yapılması kararlaştırılmıştır. Ancak ihtiyaca bağlı olarak 1997 yılında ara sayım, 2000 yılında da son kez genel sayım yapılmıştır. 2007 yılından itibaren de Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine (ADNKS) geçilmiştir. Artık nüfusumuzun özellikleri Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Numarası uygulamasıyla elektronik olarak tespit edilmektedir. 1927 yılından 2010 yılına kadar Türkiye'nin nüfus miktarını gösteren aşağıdaki grafiği birlikte inceleyelim.

? Yandaki grafiğe göre ülkemizin nüfus miktarındaki artışta neler dikkatinizi çekiyor? Örnek veriniz.

Bir ülke nüfusunun artması veya azalmasında doğumlar ve ölümler belirleyici rol oynar. Eğer bir ülkede doğumlar ölümlerden fazla olursa nüfus artar. Bu doğal nüfus artışıdır. Göçler de nüfus artışına ve azalmasına sebep olur. Nüfus artışında kadın başına düşen doğum sayısı yani doğurganlık önemlidir. Doğurganlık arttıkça nüfus artış hızı da artar. Geri kalmış toplumlarda doğurganlık yüksektir. Eğitim düzeyi yüksek ve gelişmiş toplumlarda doğurganlık daha azdır. Ülkemizde kır ve şehir yerleşmeleri arasında doğurganlık oranları farklıdır. Şehirde yaşayan kadın, çalışma hayatının içinde olduğu için fazla çocuk yapma eğilimindedir. Köylerde ise insan gücüne dayalı ekonomik faaliyetler yaygın olduğu için fazla çocuk yapma isteği ön plana çıkar.

İlk sayımdan günümüze kadar nüfusumuz devamlı artmıştır. Aşağıdaki grafik ve tabloda görüldüğü gibi artış miktarı çeşitli nedenlerle değişikliğe uğramıştır.

Dönemi	Önceki Döneme Göre Durumu	Nedenler
1935-1945	azalma	İkinci Dünya Savaşı
1950-1960	artma	Ekonomik yatırımlar
1960-1975	azalma	Yurt dışına işçi göçleri
1975-1980	azalma	Ülke içi sosyal sorunlar
1980-1990	artma	Sağlık hizmetleri ve ekonomik yatırımlar
1990 Sonrası	azalma	Nüfus ve aile planlaması çalışmaları ve eğitim seviyesinin yükselmesi

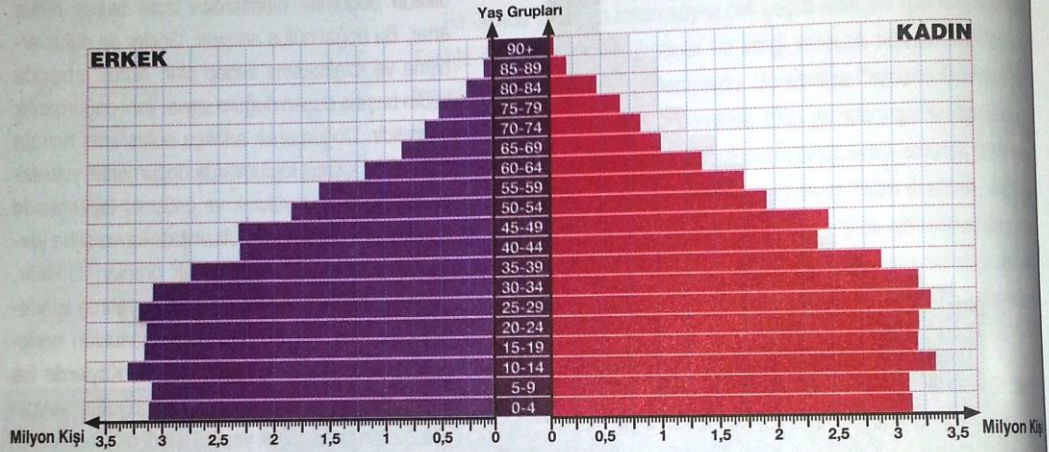
? Beş yıl öncesine göre mahallenizde yaşayan insanların sayısında nasıl bir değişiklik olmuştur? Belirgin bir değişiklik varsa bu durumun nedenleri neler olabilir? Açıklayınız.

ÇK - 28

Türkiye'de Nüfusun Yaş ve Cinsiyetine İlişkin Bilgiler

Ülkeler için nüfus özelliklerini bilmek birçok bakımdan önemlidir. Özellikle geleceğe yönelik planlamaların yapılmasında, nüfusun cinsiyete göre yaş dağılışı bilinmelidir. Çünkü farklı yaş ve cinsiyette olanların istek ve ihtiyaçları potansiyelleri birbirinden farklıdır. Örneğin, bir yerde yaşayan nüfusun çoğunluğu çocuk yaşta ise orada yapılacak yatırım planları ile nüfusun çoğunluğunun gençlerden veya yaşlılardan oluştuğu yer için yapılacak yatırım planları farklı olacaktır. Çocukların çoğunlukta olduğu yere öncelikle okul ve oyun alanı, gençlerin çoğunlukta olduğu yere ise öncelikle yükseköğretim alanlarının yapımına öncelik verilir. Bir ülkenin iş gücü miktarı da nüfusun yaş yapısıyla doğrudan ilgilidir. Yaş ve cinsiyete göre nüfus sayısı nüfus piramidi adı verilen grafiklerle gösterilir. Nüfus piramidinin yorumlanmasıyla önemli bilgiler elde edilir. Aşağıdaki nüfus piramidini ve tabloyu birlikte inceleyerek yorumlayalım.

Nüfusun Yaş ve Cinsiyetine İlişkin Bilgiler

Yaş grubu	Toplam Nüfus İçindeki Payı(%)
0-14 (Çocuk)	26
15-64 (Olgun)	67
65+ (Yaşlı)	7

www.tuik.gov.tr (2010)

? Yatırım ve kalkınma planı hazırlamakla görevli olsaydınız nüfusumuzun yaş ve cinsiyet özelliklerinde en çok neleri dikkate alır ve nasıl bir planlama yapardınız?

Nüfus piramidi ve tablo incelendiğinde;

- Türkiye'de kadın ve erkek nüfus miktarlarının birbirine yakın olduğu,
- Nüfus piramidinin taban kısmının geniş olmasından dolayı Türkiye'de doğurganlığın yüksek olduğu,
- En fazla nüfusun kadın ve erkeklerde 10-14 yaş grubunda toplandığı,
- Nüfusumuzun yarıdan fazlasının 30 yaşından küçük olduğu,
- Yaşlı nüfus oranının düşük olduğu,
- Türkiye nüfusunun genç ve dinamik bir yapıya sahip olduğu görülür.

Bunları Biliyor musunuz?

2010 yılı verilerine göre nüfusumuzun %50,2'si erkek, %49,8'i kadınlardan oluşmaktadır. Başka bir ifadeyle erkekler kadınlardan 363 376 kişi fazladır.

GÖÇÜN NEDEN VE SONUÇLARI

Düşünelim!

Akraba veya tanıdıklarınızdan yurt dışında yaşayanlar var mı? Varsa neden yurt dışında yaşadıklarını büyüklerinizden sorarak öğrendiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Kavramlar

Göç
İşsizlik
Sözleşme

Göç: İnsanların çeşitli sebeplerle geçici bir süre veya daimi olarak yaşadığı yeri değiştirmesi.

İnsanların yaşadığı yeri değiştirme sebepleri neler olabilir? Yaşadığınız yeri terk etseydiniz neler hissederdiniz?

“Doğduğum yer mi, doyduğum yer mi?”, “İstanbul'un taşı toprağı altındır.”, “Bülbülü altın kafese koymuşlar, ille de vatanım demiş.” sözlerini duymuşsunuzdur. Bu sözleri kimlerin söylediği bilinmez ama yaşadıkları yerden göç eden insanlar ile ilgili olduğu bellidir. Her göç eden insanın bir de hikâyesi vardır. İşte, Nazım Özer' in göç hikâyesi:

Nazım Özer, 1964 doğumlu. Hâlen bir kamu kuruluşunda kantin işletmeciliği yapmaktadır. Doğduğu yerin en önemli özelliği, bir göçmen köyü olmasıdır. Hikâyenin devamını Nazım Özer'in ağzından dinleyelim:

“Dedem anlatırdı. Kurtuluş Savaşı sonrasında imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye-Yunanistan arasında Mübadele Sözleşmesi imzalanmış. Bu sözleşmeye bağlı olarak Türkiye'de yaşayan Rumlar ile Yunanistan'da yaşayan Türklerin değişimi kararlaştırılmış. 1924 yılında dedem Rifat Efendi, babam henüz iki yaşında iken Selanik'ten Mersin'e göç etmiş. Oradan Nevşehir'e, ardından Yozgat'ın Boğazlıyan ilçesi Yenipazar Köyü'ne gelerek yerleşmiş. Selanik'ten bizim köye dedemin yanı sıra pek çok aile gelmiş. Ayrıca 1938 ve 1951 yıllarında Bulgaristan'dan göç edenler de olmuş.

Ben bu köyde doğdum. İlkokulu bitirdikten sonra ortaokula başladım ancak geçim sıkıntısı nedeniyle okulu bitirmeden köyden ayrılıp Ankara'ya geldim. Pastane ve lokantalarda çırak olarak çalıştım.

Askerlik görevimi tamamladıktan sonra iş bulamadım. Tanıdıklarımın yardımıyla yurt dışına gittim. Dört yıl Libya'da inşaat işçisi olarak çalıştım. Ülkeme döndüm ve evlendim. Günlük işlerde çalışmaya başladım. Maddi sorunlar artınca yeniden yurt dışına, Rusya Federasyonu'na inşaatlarda çalışmaya gittim. Bir süre çalıştıktan sonra Ankara'ya dönerek kantin işletmeciliğine başladım. Hâlen bu işi yapıyorum.”

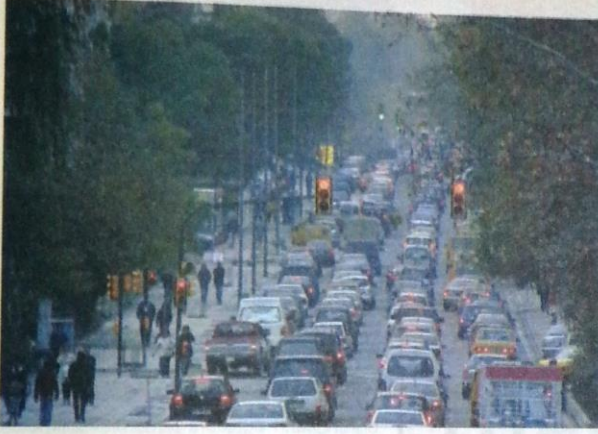
? Nazım Özer hangi nedenlerle nerelere göç etmiştir? Göç sırasında yaşadığı zorluklar nelerdir? Örnek veriniz.

İnsanlar İlk Çağlardan beri yerleşmek için yaşam şartlarının daha iyi olduğu yerleri aramışlardır. Ekonomik, siyasi, dini, sosyal nedenler ve doğal afetlere bağlı olarak yaşam yerlerini değiştirmişlerdir. Sürekli veya geçici olarak yapılan yer değiştirme, ülke sınırları içinde yapılıyorsa iç göç, ülkeler arasında yapılıyorsa dış göç olarak adlandırılmıştır. İç göç yurt içinde nüfusun dağılımını, dış göç ise nüfus miktarını etkiler.

Kırsal kesimde temel ekonomik faaliyet tarımdır. Doğal nüfus artışının yüksek olması, tarımda makineleşme, toprakların miras yolu ile bölünmesi, köylerde geçimi zorlaştırmakta ve işsizliği artırmaktadır. Ayrıca şehirlerdeki ekonomik, sosyal ve kültürel imkânlar da köyde yaşayanların ilgisini çekmektedir. Kendine, ailesine ve çocuklarına daha iyi gelecek kurmak isteyenler şehirlere göç etmektedir. Bu durum, kentlerde nüfus artışını hızlandırmaktadır.

Belli mevsimlerde çalışma amacıyla bazı bölgelerimizden diğerlerine geçici işçi göçleri de yapılmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizdeki pek çok aile, hasat zamanlarında tarım işçiliği yapmak için diğer bölgelerimize gider, hasat bitince memleketine gidip hasat bitince de memleketine dönmektedir. Turizm veya hayvancılık yapmak için yürütülen yaylacılık faaliyetleri de geçici göçtür.

? Yandaki fotoğrafı inceleyiniz. Kendinizin tarım işçisi olarak mevsimlik göç eden bir ailenin çocuğu olduğunuzu var sayınız. Hangi sorunları yaşadınız? Örnek veriniz.

Nüfusun kitleler hâlinde yer değiştirmesine sebep olan göç, beraberinde bazı sorunları da getirir. Kırdan kente yapılan göçler, şehirlerde nüfusun çok fazla artmasını sağlar. Nüfusun hızlı artışı, konut yetersizliğine neden olur. Göç sonucu yerleşim alanı büyür, sanayi tesisleri şehrin merkezinde kalır. Yakın çevredeki tarım alanları farklı amaçlar için kullanılmaya başlar. Soldaki fotoğrafta görüldüğü gibi trafik yoğunlaşır. Okullar, hastaneler ihtiyaca cevap veremez duruma gelir. Nüfusa yönelik yatırımların yapılması ülke ekonomisine de yük olur.

Ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı, savaşlar, sınır ve rejim değişiklikleri, nüfus değişim anlaşmaları, etnik ve dinî baskılar da göçe sebep olabilir. Örneğin; Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye ve Yunanistan arasında nüfus değişimi (mübadele) sözleşmesi imzalanmıştır. Buna göre Türkler Yunanistan'dan ülkemize, Rumlar da ülkemizden Yunanistan'a göç etmiştir. Rejim, etnik ve dinî baskılar sebebiyle Balkanlarda yaşayan çok sayıda soydaşımız Anadolu'ya göç etmiştir.

Ülkemizden 1960'lı yıllardan itibaren Avrupa ülkelerindeki işçi ihtiyacını karşılamak için göç edenler olmuştur. Bu amaçla Almanya ile 1961 yılında işçi alım anlaşması imzalanmıştır. Bu gün yurt dışına işçi olarak giden ve orada yaşayan vatandaşlarımızın sayısı oldukça fazladır. Bunların bir kısmı o ülkede kendi işlerini kurmuşlardır. İşçi göçü, ülkemizdeki işsizliğin azalması ve ekonomimize döviz kazandırması açısından önemlidir.

Yükseköğrenim görmüş, nitelikli, alanında uzman kişiler daha gelişmiş ülkelere göç etmektedirler. Özellikle geri kalmış veya az gelişmiş ülkelerin kalkınma umudu, yetiştirdikleri uzmanlardır. Bunlar, daha iyi şartlarda çalışma ve yaşama imkânlarını gelişmiş ülkelerde aramaktadırlar. Beyin göçü olarak adlandırılan bu olay, geri kalmış ülkelerin gelişmesini daha da geciktirmektedir.

? Yurt dışında çalışmak ister miydiniz? Neden? Yurt dışında çalışmanız ülkemizi ve göç edilen ülkeyi nasıl etkileyebilir? Açıklayınız.

ÇK - 31

? **Neler Öğrendik?** İnsanlar; doğal afetler, ekonomik, siyasi, etnik, dinî ve sosyal nedenlerle yaşadıkları yeri terk ederek başka yerlere göç etmektedirler. Yurdumuzda son yıllarda köyden kente doğru hızlı bir göç yaşanmaktadır. Bu durum şehirlerde nüfusun hızlı artmasına, şehirlerde ciddi sosyal ve çevre sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. İşsizlik ülke içinde, ülkeler arasında göçlere neden olmuştur.

EK:3 Türk Tarihine Yolculuk Ünitesine Ait Ekler

Düşünelim!

Anadolu'da birçok Türk beyliği kurulmasına rağmen Osmanlı Beyliği kısa sürede nasıl büyük bir devlet haline geldi? Açıklayınız.

Kavramlar

İskân
Kant
Siyasi güç
İskân: Yurtlandırma, yerleştirme.

BEYLİKTEN DEVLETE: OSMANLI'NIN KURULUŞU

Bir önceki sayfada yer alan haritada Osmanlı Beyliği'nin yerini bulunuz. Beyliğe komşu olan devlet ve beylikler hangileridir? Beyliğin giderek zayıflayan Bizans İmparatorluğu sınırında kurulması genişlemesini nasıl etkilemiştir?

Kayılar Söğüt'te

Osmanlı Beyliği kurulduğu dönemde beylikler arasında en küçük olanlardan biriydi. Komşu beylikler çok daha güçlü ve geniş sınırlara sahip bulunuyorlardı. Başlangıçta ellerinde şehir denebilecek bir yerleşim yeri yoktu. Peki, hangi sebepler bu küçük beyliği güçlü bir siyasi güç hâline getirdi. Bu sorunun cevabını Osmanlı Beyliği'ni kuran Kayı boyunun başındaki Ertuğrul Gazî'den öğrenelim:

Malazgirt Zaferi'nden sonra birçok Türk boyu ile beraber Anadolu'ya geldik. Türkiye Selçuklu Devleti hükümdarı Alaaddin Keykubad biz Kayı'ları Bizans sınırında bulunan Söğüt ve Domaniç'e yerleştirdi. Biz, Selçuklu sınırını Bizans'a karşı korumak ve bu devlete karşı feth ve gaza yapmakla görevlendirildi. Bizans güçlü bir devlet olma özelliğini çoktan kaybetmişti. Siyasi birliğini yitirmiş, taht kavgalarıyla çalkalanıyordu. Komşusu olduğumuz Bizans İmparatorluğu'nun şehir ve kasabaları her biri kendi başına buyruk tek tek denilen yöneticilerin elinde. Yaşadığımız bölgenin doğu ve güneyinde ise güçlü Türk beylikleri bulunuyordu. Türkiye Selçuklu Devleti de Moğollara yenildikten sonra eski gücünü yitirmiş topraklarında birçok Türk beyliği ortaya çıkmıştı. Moğollar Anadolu'ya saldırılar düzenliyorlar, Türk boyları da bu saldırılar yüzünden Anadolu'nun batısına göç ediyorlardı.

Temel geçim kaynağımız hayvancılık olup sürülerimizle yazın Domaniç yaylasına kışın ise Söğüt'e göçüyoruz. Oğullarımdan Osman da burada doğdu. Yiğitlik ve cesareti ile kardeşleri arasında öne çıkan Osman'ı, benden sonra Kayıların başına geçmeye uygun başlıca aday olarak görüyorum.

Ertuğrul Gazî'nin ölümüyle oğullarından Osman Bey Kayıların başına geçti (1281). Başa geçtiği gün o yörenin beyleri huzuruna çıkarak bağlılıklarını bildirdiler.

Bundan böyle Selçuklulardan bize medet ve çare yoktur. Memleketin çoğu ellerinden gitmiştir. Moğollar onların üzerine galip gelmiştir. Ayrıca merhum Sultan Alaaddin Keykubad'ın babanıza ve sizlere teveccühü olmuştur. Bu toprakları size o vermiştir. Bu sebeple sizin han olmanız gerekir. Siz de sultan ve hanlığa iyakat var. Görüş birliği olsun. Zira saltanat ya ittifakla ya iyakatle olur. Biz sizlere gereği gibi muti ve tabi oluruz. Ta kim bu taraflarda gönül hoşluğu ile gaza edelim.

Ahmet Şimşirgil, Kayı I, s.25.

? Metne göre Osmanlı Beyliğinin bağımsız hareket etmesinin gereksesi nedir?

Osman Bey'in hükümdar olupunu gösteren minyatür

Osmanlı Beyliği'ndeki düzen ve adalet sayesinde pek çok yerden Türkler gelip Osmanlı topraklarına yerleşmeye başladılar. Osmanlı'nın büyümesi ve güçlenmesi Bizans tefurlarını endişelendirmeye başladı. Dostça olan ilişkiler bozuldu. Bizans tefurları yaylak ve kışlakları arasında göç eden Türkleri saldırmaya, onların mallarına el koymaya başladılar.

Osman Bey kendisine bağlı halkı korumak için Bizans tefurları ile mücadeleye başladı. Tefurların elinde bulunan küçük şehir ve kasabalar birer birer beyliğin sınırları içine alındı. Günden güne beyliğini genişleterek Bizans topraklarını fetheden Osman Bey, Söğüt ve Domaniç'len ibaret olan topraklarını haritada gördüğünüz sınırlara ulaştırdı.

Osman Bey topraklarında yaşayan herkese adaletle davrandı. Onun zamanında kasabalarda kurulan pazarlarda Müslümanların yanında gayrimüslim (Müslüman olmayan) kadınlar dahi rahatlıkla alışverişlerini yaptılar. Alışverişle aldatma söz konusu olmazdı.

Osman Bey Döneminde Osmanlı Beyliği

Bir gün Germiyanogulları Beyliğinden gelen bir kişi Bilecik Rumlarından bir kişiden bardak satın almış, ancak parasını ödememiştir. O kişi Osman Bey'e gelerek şikâyetle bulundu, bunun üzerine Osman Bey adamı çağırarak Rum'un hakkını ondan aldı. Bu olayın ardından da pazarda telakkar gezdirip kimsenin kimseye zulmetmesini, haksızlığa uğrayanların kendisine müracaat etmesini duyurdu.

Ahmet Şinşirgil, Kayı I, s. 32.

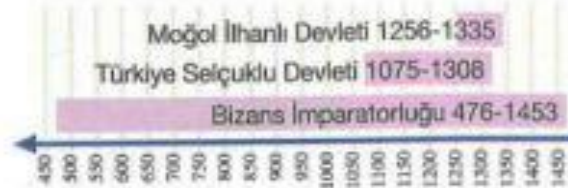
Yukarıdaki örnekte de gördüğümüz gibi hükümdarlığı süresince adaletten ayrılmayan Osman Bey, oğlu Orhan Bey'e şu vasiyette bulandıktan bir süre sonra vefat etti (1324).

Ey devlet ve ikbal sahibi olğum! Zalim olma. Âlemi adaletle şerlendir ve Allah için gaza ve cihadı terk etmeyerek beni şad et. Feth hareketlerine devam ederek Rum (Bizans) memleketlerine de adalet götür. İlim ehli insanlara rahbet et, askerine ve malına güvenip, âlimlerden uzaklaşma. Padişahlığın aslı ve esası İslamiyet'tir. Bu sebeple Allahuteâlâ'nın emirlerine muhalif bir iş eylemeyesin. Bizim mesleğimiz Allah yoludur ve maksadımız Allah'ın dinini yaymaktır. Yoksa kuru kavga ve çahngirik davası değildir. Bu âlemde benim maksadım, hep dinin zaferi oldu. Sana da bu yakışır. Daima herkese ihsanda bulun. Memleket işlerini noksansız gör. Rabbinin yardımının yakın olmasını istersen gece gündüz halkı korumaya çalış. Ahmet Şinşirgil, Kayı I, s. 48.

Osmanlı Beyliği'nin sınırları içine gelip yerleşen asker, esnaf, tüccar, din adamları gibi gruplar devletin güçlenmesine katkıda bulunmuşlardır.

Osmanlı Beyliği kurulduğunda bölgede hangi güçlü devletlerin bulunduğunu tarih şerhini inceleyerek öğrenelim.

Osman Bey ve Şeyh Edebâlî'yi gösteren minyatür. Osman Bey'in kayıncı babası olan Şeyh Edebâlî devletin kuruluşuna katkıda bulunan din adamlarındandır.

Sınırlar Genişliyor

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'dan sonra da fetihlerine devam ederek Osmanlı Devleti'ni dünyanın en güçlü devletlerinden biri hâline getirdi. Fatih'ten sonra XVI. yüzyılın ortalarına kadar kronolojik sırayla II. Bayezit, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman padişah oldular. Bu padişahlardan sonra da sınırlar genişlemekle beraber bunların hükümdarlığı zamanında büyük fetihler gerçekleşti. Şimdi bu dönemde gerçekleşen seferlerden bazıları öğrenelim.

Fatih Sultan Mehmet'in Macarlar'ın elindeki Belgrad kalesine hücumunu gösteren minyatür

Ege Adalarının Fethi

İstanbul'u fetheden Fatih, Ege Denizine hâkim olup topraklarının güvenliğini sağlamak ve deniz ticaretini kontrol etmek istiyordu. İtalyan devletleri Venedik ve Ceneviz'in elinde bulunan Limni (1456), Midilli (1462), Gökçeada ve Eğriboz (1470) gibi adalar fethedildi. Ege Denizine hâkim olan Osmanlı buradaki ticareti de kontrolü altına aldı.

Trabzon'un Fethi

Osmanlı Devleti, Anadolu'nun büyük bir kısmını hâkimiyeti altına almıştı. Ancak Karadeniz kıyısındaki bazı önemli yerler Osmanlı sınırları içinde değildi. Anadolu'nun tamamına hâkim olunması ve ticaretin güvenli şekilde devam etmesi için bu bölgelerin ele geçirilmesi şarttı. İşte bu sebeplerle Fatih karadan ve denizden kuvvetlerini harekete geçirdi. Sırasıyla Cenevizlilerden Amasra, Cendiroğullarından Kastamonu ve Sinop, Bizans hanedanına mensup Komnenlerden de Trabzon alındı (1461).

Kırım'ın Fethi

Fatih, Karadeniz'in kontrolünü tamamen ele geçirecek bir Türk denizi hâline getirmek istiyordu. Karadeniz'in kuzeyinde Müslüman Kırım Hanlığı bulunuyordu. Ancak Kırım Hanlığı'nın Karadeniz kıyısındaki şehirleri Cenevizlilerin hâkimiyetindeydi. Bu şehirler ticaret açısından önemli limanlara sahipti. Fatih Kırım'a bir donanma göndererek Cenevizlilerin elindeki şehirleri fethetti. Kırım Hanlığı da Osmanlı Devleti'ne bağlandı (1475).

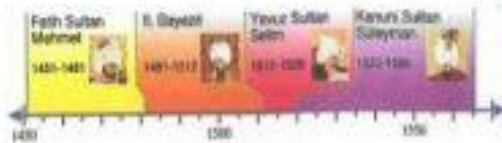

Mısır'ın Fethi

Mısır, Suriye ve Arabistan Yarımadası Müslüman bir devlet olan Memlûklerin elindeydi. Ancak Memlûkler Kızıldeniz'e kadar ilerleyen ve bölge ticaretine zarar veren Portekiz'e karşı mücadele edemiyordu. Hindistan'dan mal akışı durmuş, bölge ticareti Portekiz'in eline geçmişti. Memlûkler Osmanlı Devleti ile savaş hâlinde olan İran'daki Safevi Devleti ile de iş birliği içindeydi. Bu sebeplerle Osmanlı Memlûk ilişkileri bozuldu. Yavuz Sultan Selim'in başında olduğu Osmanlı ordusu Memlûk ordusunu 1516'da Mercidabık, 1517'de Ridaniye Savaşları'nda mağlup etti. Bu devlete son verildi. Mısır, Suriye ve Arabistan Yarımadası Osmanlı'nın eline geçti. Suriye ve Mısır'ın fethedilmesiyle Osmanlı Hindistan'dan gelen ticaret yollarının önemli bir bölümüne sahip oldu.

? Tüm bu fetihlerin Osmanlı Devleti'nde ticaretin gelişmesine katkıları nelerdir? Tartışınız.

? Aşağıda XV ve XVI. yüzyıllarda tahtta yer alan bazı padişahlar kronolojik olarak yer almaktadır. Bu padişahlar döneminde fethedilen yerleri harita üzerinde gösteriniz.

? Minyatürde Osmanlı ordusunun ön sıralarında savaşan askerlerin kullandığı hangi silah İran ordusunda bulunmamaktadır? Bu silah savaşın kazanılmasını nasıl etkilemiş olabilir?

Yavuz Sultan Selim'in Safevîlere karşı kazandığı Çaldıran Zaferi'ni gösteren minyatür

EK:4 Zaman İçinde Bilim Ünitesine Ait Ekler

Düşünelim!

İssiz bir yerde kalsanız, kendinizi korumak için ne tür araçlar yaparsınız? Örnek veriniz. Günlük yaşamınızda kullandığınız araçları ve bunların ilk hallerinin nasıl olabileceğini hayal ediniz ve düşününüz. Düşüncelerinizi arkadaşlarınıza anlatınız.

Kavramlar

- Bilim
- Buluş
- Çağ
- Mîlat
- Teknoloji

Buluş: Bilinen bilgilerden yararlanarak daha önce bilinmeyen yeni bir bulguya ulaşma veya yöntem geliştirme, icat.

HER BİLİMSEL BULUŞ YENİ BİR BAŞARIDIR

Aşağıdaki fotoğrafta görülen 138 metre yüksekliğindeki Keopa Piramidi, Mısır'ın en görkemli eserlerinden biridir. Tarihçi Herodot, piramitlerin yapımında kullanılan taşların ağırlığının ortalama 2,5 ton olduğunu ve yapımında yüz bin kişinin yirmi yıl çalıştığını söyler.

Sizce, Eski Mısırlılar piramitleri nasıl yapmışlardır? Piramitlerin yapımında hangi malzeme ve araçlardan yararlanmış olabilirler? Açıklayınız.

İlk Uygarlıklar ve Teknoloji Sergisi

İlk uygarlıkların geliştirdikleri bilimsel ve teknolojik yenilikleri ele alan bir sergiyi birlikte görmeye ne dersiniz? Bu sergide ilk uygarlıkların bilim ve teknoloji tarihine yaptığı katkıların örneklerini göreceğiz.

Teknoloji tarihi, insanlığın önce yaşayabilmek, ardından yaşam koşullarını iyileştirmek, doğaya ve yaşam koşullarına karşı verdiği egemenlik mücadelesiyle doludur. Bu nedenle insana verilen unvanlardan biri de "araç yapan"dır. İlk üretilen araçlar tarıma ilgilidir. Serginin en önemli bölümlerinden biri ilk insanların taşları yontarak ede ettikleri el baltalarıdır. Teknoloji adına belki de üretilen ilk nesne bunlardır.

? Yukarıdaki fotoğrafta görülen araçları milattan önceki çağlarda yaşayan insanlar hangi amaçlarla kullanmış olabilirler? Örneklerle açıklayınız.

Serginin bir diğer bölümünde, günümüze ulaşan en eski araba ve tekerlek örnekleri ve icadı ele alınmaktaydı. Eski çağlardan kalma tekerlek örneklerinin birinin yanında şöyle yazıyordu: "Tonlarca yükü kolayca dağ başına çıkardık." Tekerleğin yanında şu bilgilere de rastlıyoruz: "Birçok kişiye göre tekerleğin ilk kullanıldığı yer MÖ 3700'lü yıllarda Mezopotamya'da Sümer Uygarlığıdır. Tekerleğin ilk örneğinin çömlek yapımında kullanılan çömleğe tekerleği olduğu kabul edilmektedir. İnsanlar ağır nesnelere yuvarlak kütükler ve taşlar üzerinde kaydırmanın daha kolay olduğunu gördüler. Taşınacak nesnelere yerle teması kesildiği için daha kolay taşınabiliyor, ipler aracılığıyla istenen yöne götürülebiliyordu. Tekerlek, daha sonra insanların kara taşımacılığı ve uluslararası ticaret yapmalarını kolaylaştırmıştır. Farklı ülkelere daha hızlı ve daha çok mal götüren tüccarlar, bilgi birikimini de kültürden kültüre taşıdılar. Daha sonra, Mısır'da ve Çin'de de tekerleğin kullanıldığını görmekteyiz.

Mezopotamya'da çömleğe çarkını kullanan ustalar

Asurların ta bulunan bu kabartma Asurlu askerleri ve İsrailin arabasını göstermektedir.

Bir yapının inşasında kullanılacak malzemenin taşıyan Hintli gençler

Serginin tekerlekle ilgili bölümünde tekerleğin gelişimi yer almaktaydı. İlk tekerlek, kemerlerle tutturulmuş üç parçalıdır. İkincisi, eski Mısır'a ait MÖ 1500'lü yıllardan kalan parmaklı tekerlektir. Üçüncüsü, eski Yunan'a ait MÖ 400'lü yıllara ait sekiz parmaklı tekerlektir. Dördüncüsü, MS 100 yılından kalan bir Roma tekerleğidir. Beşincisi, Leonardo da Vinci (Leonardo da Vinci)'nin tasarladığı tekerlektir. Sonuncusu ise ilk otomobillerden birinin tekerleğidir.

Kemerlerle tutturulmuş, üç parçalı tekerlek	Eski Mısır'a ait parmaklı tekerlek, MÖ 1500	Eski Yunan'a ait 8 parmaklı tekerlek, MÖ 400	MS 100 yılından kalma Roma tekerleği	Leonardo da Vinci'nin tasarladığı tekerlek	İlk otomobillerden birinin tekerleği
---	---	--	--------------------------------------	--	--------------------------------------

- ? Tekerleğin icadının günümüzdeki bilimsel ve teknolojik gelişmelere katkılarını neler olabilir?
 • Örnek vererek açıklayınız.

Düğünelim!

Günlük hayatımızda kullandığımız araç gereçler ve yaşamımızı kolaylaştıran bilimsel gelişmeler nasıl ortaya çıkmış olabilir? Nasıl icat edildiğini bildiğiniz bir gelişmeyi anlatınız.

Kavramlar

- Bilim
- Sosyal Bilim
- Sosyal Bilim: Toplum olayları, insanın sosyal ve kültürel faaliyetleri konusunda araştırma ve inceleme yapan bilim.

TÜRK VE İSLAM DEVLETLERİNDE YETİŞEN BİLGİNLER

"İbni Sina Hastanesi" ülkemizin en önemli hastanelerinden biridir. Bu hastaneye günümüzden yüzlerce yıl önce yaşamış bir bilim insanının isminin verilmesinin nedeni ne olabilir?

Günümüzde kullandığımız araç gereçler ve yaşamımızı kolaylaştıran bilimsel gelişmeler insanlık tarihi boyunca farklı uygarlıkların katkılarıyla meydana gelmiştir. Eski Yunan, Çin, İslam ve Avrupa bilimsel gelişmelere öncülük eden başlıca uygarlıklardır. IX. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar İslam uygarlığı bilimsel gelişmelere öncülük etmiştir.

VII. yüzyılda Arabistan yarımadasında doğan İslam dininin ilk emri "oku"dur. "İlim Çin'de de dahi olsa alınır." diyen Hz. Muhammed'in yolundan giden Müslümanlar kısa sürede gelişen İspanya'dan Hindistan'a kadar geniş alanlara hüküm oldular. Hükim oldukları yerlerde bilimin gelişmesine katkı sağladılar. Bilim insanlarını desteklediler. İslamiyet'in bilime ve araştırmaya yönelik olumlu yaklaşımı sayesinde gelişen bilimsel çalışmalar özellikle Abbasiler ve Selçuklular Döneminde zirveye ulaştı. Tıp, astronomi, matematik, fizik, kimya daha birçok alanda önemli bilimsel gelişmeler sağlandı. Türk ve Müslüman bilim insanlarından günümüze neler ulaştı dersiniz? Bu sorunun cevabını öğrenmek için aşağıdaki internet haberini okuyalım.

Müze Bilim Tarihine Işık Tutacak...

İstanbul'da açılan "İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi"nde Müslümanların VIII. ve XVI. yüzyıllar arasında yaptıkları alet örnekleri sergileniyor. Kendi türünde dünyada ilk olan müzede Müslüman bilgincilerin kurdukları kimyasal düzenekler ile gözlemevi, hastane, üniversite gibi yapıların maketleri de yer alıyor. Müzede ayrıca "Bilimler Tarihi Kütüphanesi" de bulunuyor. Müze, Rönesans'ın İslam kültür çevresinde VIII. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar devam eden bilimsel çalışma ve başarılarına dayandığını gözler önüne seriyor. Prof. Dr. Fuat Sezgin'in katkılarıyla oluşturulan müzede astronomi, coğrafya, deniz bilimleri, saat teknolojisi, geometri, optik, tıp, kimya, maden, fizik ve mekanik, savaş teknolojisi ve mimarlık alanlarında eserler ve aletler yer alıyor.

www.ibt.gov.tr (Düzenlenmiştir.)

- ? Müzenin kurulma sebebi ne olabilir? Müslüman bilim insanları daha çok hangi alanlarda bilime katkıda bulunmuşlardır? Örnek veriniz.

İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesinde eserleri tanıtılan bilim insanlardan bazıları daha yakından tanıyalım.

Harezmi (ö: 863)

Coğrafya ve astronomi ile de uğraşan Harezmi en önemli çalışmalarını matematik alanında yaptı. Günümüzde de kullandığımız Hint rakamlarını İslam dünyasına tanıttı. "0" matematiğe kazandırdı, böylece günümüzde kullandığımız onlu sayı sistemi ortaya çıktı.

Aynı zamanda günümüzde matematiğin bir dalı olan cebir onun bu bilim alanına kazandırdığı bir başka katkıdır. Cebir ile ilgili kitabı tercüme edilerek XVII. yüzyıla kadar Avrupa üniversitelerinde okutulmuştur.

Hint, Arap ve günümüzde kullandığımız rakamlar

Biruni (d: 973 - ö: 1051)

Bilimsel araştırmalara çok küçük yaşta başlayan Biruni henüz 17 yaşında Güneş'i gözlemlemek için bir alet yaptı. Bu gözlemler sonucu dünyanın döndüğünü ve yerçekiminin bulunduğunu söyledi. Dünyanın çevresini hesapladı.

Gazneli hükümdarların himayesinde çalışmalarını sürdüren Biruni'nin ilgi alanı astronomi ile sınırlı değildi. Coğrafya, matematik, optik, tıp, eczacılık gibi alanlarda 140'in üzerinde eser bıraktı.

Biruni'nin astronomi ile ilgili eserinden bir sayfa

Bunları Biliyor musunuz?

"Sifir"ın ilk defa Müslüman bilginler kullanmıştır. Almandaki Ziffer, İtalyancadaki Zenero, Fransızca ve İngilizcedeki Zero, Arapça "Sifr"ın bu dillerdeki karşılığıdır.

İbni Sina (d: 980 - ö: 1037)

Avrupa'da "Avicenna" (Avicenna) adıyla tanınan İbni Sina farklı bilim dallarında eserler vermiş çok yönlü bir insandır. Daha 16 yaşındayken tıp alanında çalışmalar yapmaya başladı. Tıp alanında çalışmalarının yer aldığı "Kanun" isimli eseri Avrupa'da XVII. yüzyıla kadar tıp eğitiminde kullanıldı.

Bir başka eseri olan "Şifa" ise felsefeden, matematik ve fiziğe kadar bilimlerin yer aldığı bir ansiklopediydi.

İbni Sina'nın sindirim sistemini gösteren çizimi

Uluğ Bey (d: 1394 - ö: 1449)

Timur Devleti'nin hükümdarı Timur'un torunu olan Uluğ Bey siyasetten çok bilme işiyle ilgilendi. Semerkant'ta bir medrese ve bir gözlemevi (rasathane) yaptırdı. Dönemin en gelişmiş ve büyük aletleri bulunan gözlemevinde Güneş, Ay ve gezegenlerin konumları, yıl uzunluğunun tespiti gibi çalışmalar yaptı.

Semerkant'taki Uluğ Bey gözlemevi

Ali Kuşçu (ö: 1474)

Uluğ Bey'in öğrencilerinden Ali Kuşçu Fatih Döneminde elçi olarak İstanbul'a geldi. Fatih'in, İstanbul'da kalmasını ve medresede ders vermesini istemesiyle bu şehre yerleşen Ali Kuşçu astronomi ve matematik alanında eserler verdi. Gök cisimlerinin dünyaya uzaklığını hesapladı, Ay'ın haritasını çıkardı. Bu çalışması nedeniyle NASA tarafından Ay'da bir bölgeye ismi verildi.

Fatih ve Ali Kuşçu

Piri Reis (d: 1465 - ö: 1553)

XVI. yüzyılda Osmanlı kaptanı Piri Reis Amerika kıtasını da içine alan bir dünya haritası çizdi. Piri Reis'in o dönemde bu doğrulukta bir haritayı nasıl çizebildiği bilinmemektedir. Bu harita dışında "Kitabı Bahriye" adlı bir eser yazmış, Akdeniz çevresindeki kara ve limanları tanıtmış böylece sosyal bilimlerden coğrafyaya önemli katkılarda bulunmuştur.

Piri Reis'in dünya haritasının bir bölümü

Taküyyiddin (d: 1521)

XVI. yüzyılda İstanbul'da bir gözlemevinin kurulmasına öncülük etti. Bu gözlem evinde daha önce eşine rastlanmayan yeni aletler kullanarak Güneş ve Ay tutulmalarını gözlemledi.

İstanbul rasathanesi

? Tanıtılan bilim insanlarından hangisi daha çok dikkatinizi çekti? Neden?

? Tanıtılan bilim insanları hangi alanlarda çalışmalar yapmışlardır? Siz bu bilim insanlarının yerinde olsaydınız ne tür araştırmalar yapardınız? Neden?

Birçoğu dünya çapında üne sahip Türk ve Müslüman bilim insanlarının çalışmaları sonucu birçok bilimsel gelişme ortaya çıktı. Şimdi bunları inceleyelim.

Mimarlık-Mühendislik	Matematik	Tıp-Eczacılık
		
Su kanalları, sarnıçlar, değirmenler, karvansaraylar, hassas teraziler...	'0' ve günümüz sayı sistemi, geometri, cebir, dört işlem için pratik metotlar...	Akıl hastalıkları, çiçek hastalığı gibi birçok hastalığın tedavisi, diş fırçası, tıp kitapları, göz ameliyatı, diş tedavisi, aşı, kan dolaşımı, ameliyat araçları...

Coğrafya	Astronomi
	
Dünya haritaları, pusula, doğa olayları, gemicilik...	Dünyanın dönüşü, çevresinin uzunluğu, rasathaneler (gözlemeleri), yıldızlar ve gezegenlerin hareketleri...

? Bu alanlarda bilimsel gelişmeler olmasaydı yaşamımızda ne gibi farklılıklar olurdu? Bu bilimsel gelişmeler yaşamımızı nasıl etkilemiştir? Açıklayınız.

? Sizin bu tabloya ekleyebileceğiniz bir bilim dalı ve bilimsel gelişme var mı? Belirtiniz.

DK-70

? **Neler Öğrendik?** Bilimsel gelişmeler farklı uygarlıkların katkılarıyla meydana gelmektedir. İslam uygarlığı da bilimsel gelişmelere öncülük etmiş uygarlıklardandır. IX. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar Türk ve İslam devletlerinde yetişen bilim insanlarıyla günümüz bilimsel gelişmelerinin temellerini atmışlardır. Türk ve İslam devletlerinde daha sonraki yüzyıllarda da önemli bilim insanları yetişmesine rağmen bilimsel gelişmelerde öncülüğü Avrupa uygarlığı devralmıştır.

EK:5 Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesine Ait Ekler

Düşünelim!

Toprak, hayatımızda neyin önemlidir?
Topraklarımıza sahip çıkmak, onları doğru kullanmak için neler yapabiliriz?

Kavramlar

Büçe
Ekonomi
Ekonomik faaliyet
Tüketim
Vergi
Üretim
Yönetim

Üretim: İnsanın topraktan, doğanın her türlü kaynak ve güçlerinden kendine yararlı ürünler elde etmesi, bunları işleyerek gereksinim duyduğu ve nesnelere durumuna koyması, çoğaltması işi.

TOPRAĞIN GÜCÜ

Aşağıda verilen dörtlükleri okuyunuz.

Kara Toprak

...
Koyun verdi, kuzu verdi, süt verdi.
Yemek verdi, ekmek verdi, et verdi.
Kazma ile dövmeyince kit verdi.
Benim sadık yârim kara toprakır.

...
Havaya bakarsam hava alırım,
Toprağa bakarsam dua alırım,
Topraktan ayrılırsam nerde kalırım
Benim sadık yârim kara toprakır.

Ayak Vıysof
Bilin ve Aklen Aydınlığında Eğilin
Dergisi, sayı 134, s. 9

Şaire göre toprak insanlara neler veriyor? Şair "Topraktan ayrılırsam nerde kalırım" dizesiyle toprağın insan hayatındaki hangi rolünü anlatmaya çalışıyor?

Toprak tüm canlıların bannağıdır. Tarih öncesi devlerden günümüze kadar tarım yapmayı ve hayvanları evcilleştirmeyi öğrenen insanın en iyi dostu toprak olmuştur. Bugün arkeolojik kazılarla elde edilen buluntular bu dostluğun en önemli kanıtıdır.

Yan tarafta fotoğrafı yer alan Ankara'daki Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin sanal ortamında Çatalhöyük'e ait bir ev görülmektedir. Bu evin duvarlarındaki boğa başları o dönemde tarımın önemli olduğunu kanıtlar. Çünkü boğa, toprağın sürülmesinde önemli bir rol üstleniyordu. Toprağın sürülmesi ise üretim, beslenme, çoğalma, kısacası yaşam anlamına geliyordu.

Anadolu Medeniyetleri Müzesi-Çatalhöyük Evi'nden bir görünüm

www.kultur.gov.tr

Çatalhöyük evinde olduğu gibi, arkeoloji müzelerinde sergilenen buluntu ve eserler tarihte toprağın önemini, üretimdeki rolünü gözler önüne sermektedir. Siz de bir arkeoloji müzesini sanal ya da gerçek bir gezi ile ziyaret ederek toprağın üretimdeki önemini gösteren kanıtları görebilirsiniz. Örneğin, Anadolu Medeniyetleri Müzesi gibi müzelere www.kultur.gov.tr adresinden yararlanarak sanal gezi yapabilirsiniz.

? Yapılan bir arkeolojik kazıda pişmiş toprak mühürler, toprak çanak ve çömlekler bulunmuştur. Bunlar, toprağın insan hayatındaki önemine hangi bakımdan kanıt olabilir?

Toprak, üretimdeki önemini tarih boyunca korumuştur. Toprakta elde edilen ürünler insanların temel ihtiyaçlarını karşılamıştır. Toprağın başlıca üretim ve geçim kaynağı olması geniş topraklara sahip devletleri güçlü hâle getirmiştir. Bu nedenle devletler, verimli topraklara sahip olmak için pek çok mücadele vermişlerdir. Devletler, topraklarını genişletmek için fevkalâh yapmışlardır. Bu, toprağın üretimde olduğu kadar yönetimde de önemli olduğunun bir kanıtıdır. Devletler için toprağın üretimde kullanılmasını sağlamak ve bunu yönetmek başlı başına bir iş olmuştur. Geçmişten günümüze devletlerin toprağı üretimde ve yönetimde nasıl kullandıklarını birlikte inceleyelim.

... İlk Çağ'da Anadolu'da yaşayan Hititlerde ekilip biçilen araziler saraya ve tapınağı aitti. Tarlalara çok miktarda arpa ve buğday ekilirdi. Hasatta elde edilen ürünler çiftçiler tarafından sarayda ve tapınaklarda bulunan veya sarayın yakınındaki ambarlara taşınırdı, burada da ürünler sıkı denetim altında korunurdu.

Tahıllar önemli ve değerli bir hazinedi, çünkü insanlar bununla beslenirdi. En önemli tüketim maddesi tahıldı... Çalışan işçilere maaş olarak tahıl verildi.

Çödem Mamer, Hititler, s. 52.

İlk Çağ'da Anadolu ve Mezopotamya'da yaşayan uygarlıklar toprağı ekip dikerek değerlendirmiş ve bu sayede üretimi artırmıştır. İhtiyaç fazlası üretim yapılması ticareti geliştirmiş, toplu yaşam yaygınlaşmış ve şehir devletleri kurulmuştur.

Selçuklular'da ise toprakların büyük kısmı devlete aitti ve tarım yapılan topraklar iktâ denilen bölümlere ayrıldı. İktâlar hizmet veya maaş karşılığı belirli süreler için askerlere, komutanlara ve devlet adamlarına verildi. İktâ sahipleri ise toprakları işleme karşılığında belli sayıda askerin ihtiyacını karşılar ve savaş zamanlarında askerlerle birlikte orduya katılırdı. Bunun yanında bazı vergileri toplayan iktâ sahipleri buldukları yerin de güvenliğini sağlardı. Böylece devlet hem iktâ sahiplerine maaş vermek zorunda kalmaz hem de ordunun ihtiyacı olan askeri yetiştirmiş olurdu. Türk ve İslam devletlerinin birçokunda toprak yönetimi bu şekildedir. Selçuklular gibi bu sistemi geliştirerek uygulayan devletlerden biri de Osmanlı Devleti'ydı. Aşağıdaki minyatürü inceleyerek Osmanlı Devleti'nde toprağın üretimde ve yönetimde nasıl kullanıldığını birlikte öğrenebiliriz.

Toprağı eken bir Osmanlı çiftçisi

Aşağıda verilen metni okuyarak görselleri inceleyiniz.

Berat

Timar Sipahi

"Timar sahibi Ali adlı kişinin yazı ile baş vurup, Ankara Sancağı Ayaş nahiyesinde Cemuz adındaki köyle başka köylerden bin sekiz yüz ellî akça timarın halen beratta kendi elinde bulunduğunu..."

Mertol Tokun, Mühime Defteri 90, 497 no.lu kayıt.

Osmanlı Devleti Dönemi'nde yaşayan timar sahibi Ali, bu topraklarda sadece kiracıdır. Ali'ye savaşta gösterdiği hizmeti karşılığında bu toprakları işletme hakkı verilmiştir. Toprağın asıl sahibi devlettir. Yukarıdaki beratla bunun bir kanıtıdır.

Osmanlı Devleti'nde yeni topraklar fethedildiğinde araziye kâtipler gönderilirdi. Kâtipler toprağı, elde edilen geliri ve toprağı işleyen nüfusunu kaydederlerdi. Ardından arazi, gelirleri açısından belirli sınıflara bölünürdü. Timar, zeamet, has olarak adlandırılan bu araziler; vezir, beylerbeyi, sancakbeyi ve sipahilere dirlik olarak verilirdi. Bu dirlikler bir anlamda, kişilerin yaptıkları hizmetlerin karşılığıydı. Hizmet karşılığında verilen bu dirliklerin asıl sahibi devlettir. Kişiyi bu toprakları işletme hakkı verildi. Dirlik sahipleri bu yerlerin vergilerini toplar, bu vergilerle besledikleri askerlerle de savaşa katılırlardı. Ancak selere mazeretsiz olarak katılmayan sipahilerin elinden timarları alınırdı. Toprağın mazeretsiz arka arkaya üç yıl boş bırakılması, halka kötü davranılması da timarların geri alınma sebebiydi.

Timar sistemi sayesinde toprağın işlenmesi ve üretimin devamlılığı sağlanmış, toprağın parçalanması önlenmiştir. Timar sahiplerinin yetiştirdiği atlı askerler ise ordunun büyük bölümünü oluşturmuştur. Bu sistem, devletin hazineye yük olmadan güçlü ordulara sahip olmasını mümkün kılmış ve devlet bütçesine önemli katkılar sağlamıştır. Aynı zamanda timar sahiplerine maaş ödenmemesi devlet bütçesini rahatlatmıştır.

Osmanlı Devleti'nde mülkiyeti tamamen kişiye ait topraklar ile vakıf arazileri de vardı. Toprak yönetimi XVII. yüzyılda bozulmaya başladı. Timar sahiplerinin görevlerini yeterince yerine getirmemesi, toprakların boş kalması, askerî düzendeki bozulmalar toprak yönetiminin de bozulmasına neden oldu. Bu bozulma devletin askerî ve ekonomik gücünü etkiledi. Timar sistemi 1839'da yayımlanan Tanzimat Fermanı ile tamamen ortadan kaldırıldı.

? Osmanlı padişahlarından biri olduğunuzu düşününüz. Timar sistemini kaldırdıktan sonra toprak yönetimini ve işlenmesini nasıl sağladınız? Açıklayınız.

Osmanlı Devleti'nde ekonominin temeli ve nüfusun büyük çoğunluğunun geçim kaynağı tarıma dayanıyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarında da üretim büyük ölçüde tarımdan sağlanıyordu. Cumhuriyet Döneminde ana hedef sanayileşme olarak benimsenmesine rağmen, tarım sektörü ekonomik faaliyet olarak önemini korumaya devam etmiştir.

Ülkemiz tarıma elverişli, geniş topraklara sahiptir. Halkımızın önemli bir kesimi de geçimini topraktan sağlamaktadır. Nüfusun artması toprağın daha verimli, çağdaş tekniklerle işlenmesini gerektirmektedir. Üreticiler bu konuda devletimiz tarafından bilinçlendirilip desteklenmektedir. Bu destek kimi zaman çiftçiye kredi, kimi zaman tohum verilerek kimi zaman da eğitim yoluyla gerçekleştirilmektedir. Aşağıda ülkemizde tarıma destek veren bazı kurum ve kuruluşlara örnek verilmiştir. Bunları inceleyerek bu kurum ve kuruluşların tarım gelişmesindeki önemi üzerine düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

? Günümüzde devlele ait topraklar olmakla birlikte, büyük bir kısmının mülkiyeti kişilere aittir. Kişiler kanunlar çerçevesinde toprağı istediğı gibi kullanabilir ve miras bırakabilirler. Bu durumu Osmanlı Dönemindeki tımar sistemi ile karşılaştırdığınızda aralarındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?

🔍 **Neler Öğrendik?** Toprak, tarih boyunca devletler için üretimde ve yönetimde önemli bir güç unsuru olmuştur. Örneğin, Osmanlı Devleti'ndeki tımar sistemi sayesinde toprağın işlenmesi ve üretimin devamlılığı sağlanmış, tımarlı sipahiler ise ordunun büyük bölümünü meydana getirmiştir. Ülkemiz topraklarının önemli bir kısmı kişilere aittir. Toprak sahipleri topraklarını kanunlara aykırı olarak kaydıyla istediğı gibi değerlendirebilir.

CK-78
79

EK:6 Yaşayan Demokrasi Ünitesine Ait Ekler

Düşünelim!

Ülkemizde her dört yılda bir genel seçim yapılmaktadır. Bu durum Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin hangi özelliğini göstermektedir?

Kavramlar

Anayasa	Hak
Demokrasi	Vatandaş
Lâiklik	Seçim
Din	Monarşi
Di	Oligarşi

Anayasa: Bir devletin yönetim biçimini belirten yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını gösteren, yurttaşların kamu haklarını belirten temel yasa.

YÖNETİMİN ÖZÜ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim şekli nedir? Açıklayınız.

İnsanların toplu olarak yaşamaları belli kurallara göre işleyen devletlerin kurulmasını gerekli kılmıştır.

Monarşi ile yönetilen devletlerde yönetime tek kişi hâkimdir.

Oligarşi ile yönetilenlerde ise yönetime bir sınıf hâkimdir.

XX. yüzyıla gelindiğinde ise tüm dünyada demokrasi anlayışı yerleşmeye başlamıştır.

? Demokrasi anlayışının gelişmesiyle birlikte devletlerin yönetim biçimlerinde ne gibi değişiklikler olmuştur? Açıklayınız.

Devletlerin yönetim biçimleri ve yönetim organları ile insan hakları, anayasayla belirlenir ve güvence altına alınır.

Ayrıca devlet iktidarının kurullarla sınırlandırılması ve böylece siyasal alanda istediği gibi davranmasının önlenmesi de anayasa ile gerçekleştirilir.

Anayasamızın 6. maddesi şöyledir:

Madde 6- Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir. Türk milleti egemenliğini, anayasasının koyduğu esaslarına göre, yetkili organları eliyle kullanır. Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.

Anayasa bir devletin dayandığı esasları gösteren temel kanundur. Yurttaşlarla devlet arasındaki ilişkiyi düzenler. Devletin yönetim şekli, yasama, yürütme ve yargı ile ilgili düzenlemeler ve vatandaşların temel hak ve ödevleri anayasada yer alır.

Anayasa bütün kanunların üstündedir ve kanunlara kaynaklık eder. Kanunlar anayasaya uygun olmak zorundadır. Anayasamızın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ile ilgili 11. maddesi şöyledir:

Madde 11- Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar anayasaya aykırı olamaz.

Zaman zaman ortaya çıkan toplumsal ihtiyaçlara göre anayasamızın bazı maddeleri değiştirilebilir ya da düzenlenebilir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin en son anayasası olan 1982 Anayasamızın bazı maddeleri hiçbir şekilde değiştirilemez. Bu maddeler şunlardır:

Madde 1- Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Madde 3- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Milli marşı "İstiklal Marşı"dır. Başkenti Ankara'dır.

Madde 4- Anayasamızın 1. maddesindeki Devletin şeklinin cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2. maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3. maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif dahi edilemez.

? Anayasamızın bazı maddelerinin değiştirilememesinin nedeni neler olabilir? Açıklayınız.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Nitelikleri

Anayasamızın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin niteliklerinden bahsedilirken demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmiştir.

? Demokratik bir devletin temel özellikleri nelerdir? Araştırınız, araştırma sonuçlarınızı sınıflınızla paylaşınız.

Demokratik Devlet

Ülkemizdeki demokratik uygulamalara kısaca göz atalım. Önce demokrasi üzerinde duralım.

Demokrasi; egemenlik hakkının kayıtsız, şartsız millete ait olduğu bir yönetim şeklidir.

Demokrasilerde ülkeyi yönetme ve yasa yapma yetkisi bir partiye, bir kişiye ya da bir zümreye ait değil halkın tümüne aittir. Halk bu yetkisini seçimler yoluyla yönetime getirdiği temsilcileri aracılığı ile kullanır. Belli dönemlerde yapılan seçimlerde halk temsilcilerini belirler. Vatandaşlar kanunlara göre seçme ve seçilme hakkına sahiptirler. Herkesin eşit oy hakkı vardır. Seçimlerde oylama gizli, oyların sayımı ise açık yapılır. Ülkemizde genel seçimler dört yılda bir yapılmaktadır.

Demokratik ülkelerde devlet milletin güvenlik, huzur ve refahını sağlamakla görevlidir. Devlet milletin menfaatlerini gösterir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu özellikleri taşıyan bir devlettir.

Atatürk demokrasinin önemini şu sözleriyle belirtmiştir.

"Bizim milletimiz temelden demokratiktir. Kültürünün, geleneklerinin en derin geçmişe ait dönemleri bunu doğrular..."

Türk Milleti, en eski tarihlerinde ünlü kurultaylarıyla, bu kurultaylarda devlet başkanlarını seçmeleriyle demokrasi fikrine ne kadar bağlı olduklarını göstermişlerdir."

Ulkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri s. 372.

"Demokrasi ilkesinin en çağdaş ve mantıklı uygulamasını sağlayan hükümet şekli cumhuriyetlik".

Ulkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri s. 186.

Türkiye Büyük Millet Meclisi-Ankara

Cumhuriyetin ilanından sonra Türk kadını seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir.

Laik Devlet

Laik devletlerde din ve devlet işleri birbirinden ayrıdır. Vatandaşlara inanç ve ibadet özgürlüğü tanınır. Ülkemizde herkes istediği dine inanmakta, istediği ibadet yapmakta özgürdür. Hiç kimse inancından dolayı veya yapmış olduğu ibadetlerinden dolayı kınanamaz, suçlanamaz. Atatürk, aşağıdaki sözleriyle laikliğin önemini şöyle vurgulamaktadır:

"Türk millet, halk yönelimi olan, cumhuriyetle yönetilen bir devlettir. Türk devleti laikdir. Herkes dinini seçmekle serbesttir."

Ulkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri s. 132

Sosyal Devlet

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bir başka niteliği de sosyal devlet olmasıdır. Sosyal devlet ilkesi, anayasamıza 1961 Anayasa'sı ile girmiş ve 1982 Anayasası'nda yerini korumuştur. Sosyal devlet çıkardığı kanunlarında ve yapmış olduğu uygulamalarında halkın yararını gözetilen devlettir.

Anayasamızın 5. maddesi devletin temel amaç ve görevlerini şöyle açıklar:

Madde 5- Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

Sosyal devlet ayırım gözetmeksizin her vatandaşını eşit kabul eder ve herkese hizmet götürmeye çalışır. Sosyal devlet anlayışında devlet halkı için vardır ve halkı için çalışır. Devlet; eğitim-öğretim, sağlık, yol, su, elektrik ve iletişim hizmetini vatandaşlarına ulaştırmak zorundadır.

Anayasamızın 60 ve 61. maddelerinde ise sosyal devlet yapısının bazı özellikleri şöyle belirtilmiştir:

Madde 60- Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

Madde 61- Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Yaşlılar, devletçe korunur. Yaşlılara, devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. Devlet korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

Sosyal devlet anlayışıyla ilgili, devletin yaptığı çalışmalardan bazı örnekleri birlikte inceleyelim:

Gazete haberi, 7 Ağustos 2011 (Düzenlenmiştir).

? Devletimizin sosyal devlet olma niteliğine örnek başka hangi uygulamaları gösterebilirsiniz?

Hukuk Devleti

Bir toplumun düzen içinde yaşamasını sağlayan kuralların bütününe hukuk denir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir hukuk devletidir. Hukukun üstünlüğü ilkesini kabul etmiştir. Bu ilke adalet kavramının temelini oluşturur.

Hukuk devletinde herkes kanun önünde eşittir. Ayrıca her devlet kurumunun görev ve yetkileri anayasa ve yasalara belirlenmiştir. Hiç kimse anayasa ve yasalara aykırı davranamaz.

Bir hukuk devletinde yaşamak vatandaşlar için önemlidir. Çünkü hukuk devleti vatandaşın canını, malını, temel hak ve hüriyetlerini güvence altına alır.

Haksızlığa uğradığına inanan kişi mahkemeye başvurabilir. Kanunlara göre hükümlerin verildiği mahkemeler adaletin gerçekleştiği yerlerdir.

? Hukukun üstünlüğü ilkesinin geçerli olmadığı bir devlet modelinde ne gibi olumsuzluklar yaşanabilir? Açıklayınız.

TK - 07

🔍 **Neler Öğrendik?** Anayasa temel kanundur. Anayasaya aykırı herhangi bir kanun çıkarılamaz.

1982 Anayasası'nın 1, 2 ve 3. maddelerinin değiştirilmesinin teklif edilemeyeceği 4. maddede yer almaktadır. Ayrıca anayasada devletin temel özellikleri olan laiklik, sosyal devlet ve hukuk devleti anlayışını getirmiştir. Devletin yönetim şekli, yasama, yürütme ve yargı görevleri ile ilgili düzenlemeler anayasamızda yer almaktadır. Ayrıca devletin temel amaç ve görevleri ile vatandaşların temel hak ve ödevlerine yer verilmiştir.

EK:7 Ülkeler Arası Köprüler Ünitesine Ait Ekler

Düşünelim!

Küresel sorun denilince aklınıza neler geliyor? Örnek veriniz. Küresel sorunlara çözüm arayan bildiğiniz uluslararası kuruluşlar hangileridir? Ülkemizde bu konuda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarına örnek veriniz.

Kavramlar

Çevre
Çevre kirliliği
Doğal kaynaklar
Doğal ortam
Elevator
Genelleme
İsraf
Kurum
Kutup
Küresel Sorun
Tasarruf

Küresel sorun: Dünyada geniş alanları etkileyen doğal afetler, bulaşıcı hastalıklar, savaş, açlık, yoksulluk gibi olayların neden olduğu sorunlar.

KÜRESEL SORUNLARA KÜRESEL ÇÖZÜMLER

Aşağıda verilen karikatürleri inceleyiniz.

Karikatürlerde dünyada bütün insanları etkileyen sorunlardan hangilerine dikkat çekiliyor? Karikatürlerdeki kişiler ne yapmaya çalışıyorlar? Açıklayınız.

Yedi milyara yaklaşan dünya nüfusu hızla artmaya devam ediyor. Hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak da tüketimin hızla artması bir yandan dünyanın doğal kaynaklarını bitirirken, diğer yandan da pek çok küresel soruna neden olmaktadır. Örneğin, toprak, su, hava hızla kirlenmekte, atmosferde biriken sera gazları küresel ısınma ve iklim değişikliğine neden olmaktadır. İklimin değişim sürecinde şiddetli artan kuraklık, sel, fırtınalar, yayılan bulaşıcı hastalıklar ve çevre kirliliği dünyamızı tehdit etmektedir.

Çin ve Hindistan'ın yer altı suları hızla tükenmektedir. Bu ülkeler yakın gelecekte Himalayalar'daki buzların erimesiyle dünya tahılının dörtte birini üreten tarlalarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaklardır. Bu durum kılığa hatta savaşlara neden olabilir. Küresel ısınma yüzünden topraklarını kaybetme korkusu yaşayan Malî Cumhuriyeti, kaynakları bol olan Çin ve Japonya'dan tarla kiralamaya başladı. Yükselen tahıl fiyatları yoksul ülkeleri açlığın eşiğine doğru sürüküyor. Kendi kendini doyurabilmek günden güne önem kazanıyor.

Görülükü gibi insanlığı ilgilendiren birçok sorun küresel nitelik kazanmıştır. Bu küresel sorunlar 2000 yılında Birleşmiş Milletler Zirvesi'nde konuşulmuştur. Binyıl Zirvesi olarak adlandırılan bu toplantı sonrasında yayımlanan bildirmede şu hedefler sıralanmıştır:

1. Açık yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması,
2. Tüm kız ve erkek çocukların ilköğrenimlerini eksiksiz tamamlamaları,
3. Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların konumunun güçlendirilmesi,
4. Çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi,
5. AIDS, sıtma ve diğer bulaşıcı hastalıklarla mücadele edilmesi,
6. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması,
7. Ekonomik kalkınma için küresel iş birliğine gidilmesi.

www.un.org.tr

? Yukarıdaki Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri arasında sizce başka neler yer almalı? Örnek veriniz.

Küresel sorunların çözümü için küresel iş birliği şarttır. Aşağıda Birleşmiş Milletler ve farklı alanlarda çalışmalar yürüten kendisine bağlı kuruluşlar tanıtılmaktadır. Bu kuruluşların kuruluş amaçları ile küresel sorunları ilişkilendiriniz.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Kuruluşu

Kuruluşun amacı; insanların beslenme düzeylerini yükseltmek, gıdaların ve tarım ürünlerinin üretimini artırmak ve insanların yaşam koşullarını iyileştirmektir.

Birleşmiş Milletler Çevre Sorunları Programı

Kuruluşun amacı; insanın yaşadığı çevreyi etkileyen tüm konularda uluslararası iş birliğini kolaylaştırmak, çevreyi korumak, hükümetlerin ilgisini bu konuya çekmek ve sorunların çözümünde maddi destek sağlamaktır.

Birleşmiş Milletler (BM) insanlığa büyük acılar getiren savaşları ve barışı engelleyici tehditlerin tekrarını önlemek, uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla kurulmuştur.

Kuruluşun amacı; doğal afetler, iç savaşlar veya sınır çatışmaları gibi nedenlerle ani açlığa maruz kalan halk kitlelerine insani amaçlarla gıda yardımı sağlamaktır.

Dünya Gıda Programı

Kuruluşun temel amacı; özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çocukların ve gençlerin gelişimine yardımcı olmaktır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

unicef

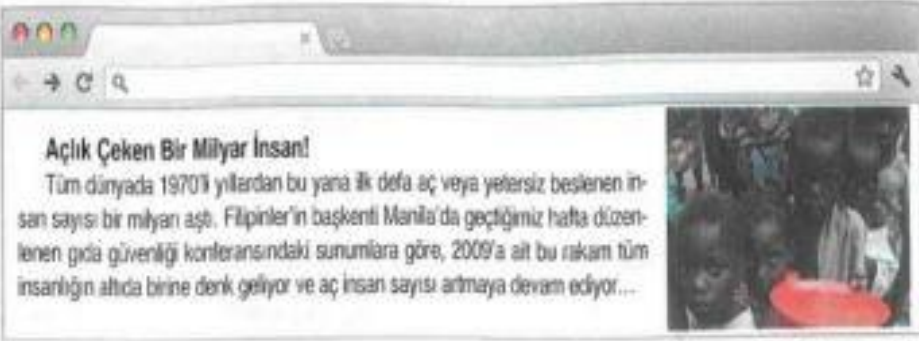
Kuruluşun temel amacı; özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çocukların ve gençlerin gelişimine yardımcı olmaktır.

Birleşmiş Milletler Çocuklara

Yardım Fonu

Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde uluslararası kuruluşların, ülkelerin, insanlığın kısıcası birey olarak hepimizin yerine getirmesi gereken sorumluluktan vardır. Aşağıda yer alan açlıkla ilgili haberi, açlıkla mücadele için uluslararası bir kuruluşun başlattığı kampanyayı ve ülkemizde bu çağrıyla nasıl kulak verildiğini birlikte inceleyelim.

Açlık Çeken Bir Milyar İnsan!

Tüm dünyada 1970'li yıllardan bu yana ilk defa aç veya yetersiz beslenen insan sayısı bir milyar aşmış. Filipinler'in başkenti Manila'da geçtiğimiz hafta düzenlenen gıda güvenliği konferansındaki sunumlara göre, 2009'a ait bu rakam tüm insanlığın altıda birine denk geliyor ve aç insan sayısı artmaya devam ediyor...

İnternet haberi, 13 Temmuz 2010 (Düzenlenmiştir.)

? Dünyadaki açlığın artmasının sebepleri sizce neler olabilir?

1 Milyar Aç İnsan Projesi

FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Kuruluşu) açlıkla mücadele eden 1 milyar insana dikâfieri çekmek üzere büyük bir sanal imza kampanyası başlattı. İmza kampanyası ile hükümetlerin açlığın tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalarını birinci öncelikli yapmalarını istiyor. Siz de bu kampanyayı destekliyorsanız tepkinizi www.1billionhungry.org adresine isminizi yazarak gösterebilirsiniz.

Kampanyayı desteklemek üzere pek çok ülkede etkinlikler düzenleniyor.

Açlığın azaltılmasına yönelik çalışmalar hızlandırılmadığı takdirde Bin Yıl Kalkınma Hedeflerinden biri olan, 2015 yılına kadar aç insan sayısının yarıya azaltılması hedefine ulaşılamayacak... FAO'ya göre 2050 yılında 9 milyara ulaşacağı tahmin edilen dünya nüfusunun beslenebilmesi için tarımsal üretimin yüzde 70 artırılması gerekiyor.

www.un.org.tr (Haziran 2010 Bülteni)

? Açlığın azaltılması için kamuoyu oluşturmamanın ne gibi faydaları olabilir?

TOBB'dan 1 Milyar İnsan Aç Kampanyası'na Destek

FAO tarafından İnternet ortamında başlatılan "1 Milyar İnsan Aç İmza Kampanyası'nın Türkiye ayağı Birleşmiş Milletler (BM) Türkiye Temsilcisi, FAO Türkiye Temsilcisi ve TOBB Başkan Yardımcısının kabildiği basın toplantısıyla kamuoyuna duyuruldu. TOBB Başkan Yardımcısı "Çözümüne giden yol, öncelikle tüm dünyanın sorunu kabul etmesi ve açlığın olmadığı bir dünya hedefini paylaşmasıdır. Küresel krizden dolayı açlık sorununun yoksulluğu, yoksulluğun açlığı daha da derinleştireceği unutulmamalıdır. Küresel barış ve istikrarı da tehdit edecek bu durumun önlenmesi için harekete geçilmelidir. Her altı saniyede bir çocuğun açlıktan öldüğü bir dünyada yaşamak istemiyoruz. Bunu duyurmak için buradayız. Sorun, sınırlanmış açışın, küresel bir sorundur. Bu durumdan, tüm ulusal ve uluslararası kuruluşlar, kamu veya sivil herkes sorumludur..." dedi. Kampanya "Dünyada 1 milyar insan aç ve ben buna öfkeliyim." sloganı ve sarı düdükleme çalışmasıyla başlatıldı.

İnternet haberi, 14 Ekim 2010 (Düzenlenmiştir.)

? "1 Milyar İnsan Aç İmza Kampanyası"na siz de destek verir misiniz? Neden? Bu kampanyanın küresel soruna yönelik çözümlerinin yaşama geçirilmesine katkıları neler olabilir? Örnek veriniz.

Küresel bir sorun olan açlık ve yoksullukla mücadelede ve hızla artan dünya nüfusunun beslenmesinde tarımsal üretimin artırılması kadar israfın önlenmesi de önemlidir. Doğal kaynakların tasarruflu kullanılmasının yanında ürünlerin de israf edilmemesi gereklidir. Bakın bu konuda bir kurum, üzerine düşen sorumluluğu nasıl yerine getiriyor.

Ekmek İsrafı Küçük Ekmeklerle Önlenecek

Büyükşehir Belediyesi Halk Ekmek Fabrikası tarafından üretilen 50 gramlık ekmek, satış büfelerinde tüketiciye sunulacak. Böylece bir kişinin tüketebileceği büyüklükteki bu ekmekle israfın önüne geçilmesi hedefleniyor.

Gazete haberi, 18 Ocak 2011 (Düzenlenmiştir.)

? Ekmek vb. gıdaların israf edilmemesi için neler yapabilirsiniz? Örnek veriniz. Gıda israfının önlenmesinin açlık ve yoksullukla mücadeleye katkılan neler olabilir?

Bunları Biliyor musunuz?

Açlık ve yoksulluğun önemli bir nedeni küresel ısınmadır. Atmosfere salınan gazların sera etkisi yaratması sonucunda Dünya yüzeyinde sıcaklığın artmasıyla oluşan küresel ısınmanın önüne geçilmezse bakın neler olabilir:

- Sıcaklık arttıkça büyük su yüzeylerindeki buharlaşma, dolayısıyla yağış artacaktır. Karasal bölgelerde ise kuraklık ve çölleşme ortaya çıkacaktır. Bu da tarım alanlarının daralmasına ve üretimin azalmasına neden olacaktır. Açlık ve yoksulluk artacaktır.

- Kutuplar ve yüksek dağlardaki buzullar eriyerek denizlerin, göllerin ve akarsuların sularını arttıracaktır. Bunun sonucunda da denizlere yakın kıyı şeritleri ve akarsu kıyısındaki araziler sular altında kalacaktır. Sular, erozyon ve heyelana neden olacak, insanlar bu yerlerden göç edeceklerdir.

- Küresel ısınma sonucu kasırgalar hem sayı hem de şiddet yönünden artacaktır.

- İklimin değişmesiyle suda ve karada yaşayan hayvan ve bitki türlerinin büyük bölümü yok olacaktır.

- Sibirya ve Kanada'daki buzlu topraklar çözülecek, büyük bataklıklar meydana gelecektir. Bataklıklarda oluşan metan gazı atmosfere karışacak ve küresel ısınma daha da artacaktır.

Aşağıda verilen karikatürleri inceleyiniz. Karikatürlerde küresel ısınmanın neden olacağı hangi sorunlara dikkat çekilmiştir?

? Küresel ısınmanın sonuçları ile ilgili dünya genelinde bir değerlendirme yapıldığında ortaya nasıl bir sonuç çıkabilir? Açıklayınız.

Küresel ısınmaya en çok yol açan gaz karbondioksittir. Atmosferdeki karbondioksit miktarının artmasının nedenlerinin başında ise sanayileşme, motorlu taşıtların çoğalması, maden sanayisinin gelişmesi, çarpık kentleşme ve ormanların tahrip edilmesi gelmektedir. 1992 yılında Rio Dünya Zirvesi'nde küresel ısınma ve iklim değişikliği sorunu ilk kez tartışılmıştır. Dünya ikliminin korunması amacıyla Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Anlaşması imzalanmıştır. 1997 yılında ise küresel ısınmaya yol açan sera gazlarının salımının azaltılmasını öngören Kyoto Protokolü, 180 ülke tarafından imzalanmıştır. Her sorunun çözümünde olduğu gibi küresel ısınmanın önlenmesinde de bireysel olarak yerine getirmemiz gereken sorumluluklarımız vardır. Örneğin, ulaşımda toplu taşıma araçlarını kullanarak hem atmosfere karışan gaz miktarının hem de hava kirliliğinin azaltılmasına katkı sağlarız.

Küresel ısınmayı artıran da bunun neden olduğu sonuçlardan en çok etkilenen de insanın kendisidir. Canlılar arasında bulunduğu çevreyi en çok etkileyen, ona zarar veren ve doğal ortamı değiştiren yine insandır. Doğal kaynakları aşırı tüketen, çevre kirliliklerine neden olan da... Hâlbuki insanın yaşamını devam ettirebilmesi için sağlıklı bir çevreye ihtiyacı vardır. Sağlıklı bir çevrede yaşamak ise bütün insanların hakkıdır.

Çevre, insanları kuşatan doğayı, doğada bulunan tüm bitki ve hayvanları içerir. Bireylerin çevrenin korunması açısından hem hakları hem de sorumlulukları vardır. Çevre hakkının gerçekleştirilmesinde bireylere önemli görevler düşer. Sağlıklı bir çevreyi oluşturma ve korumadaki sorumluluk bilincinin geliştirilmesi, öncelikle aile ve okulda gerçekleştirilir. Çevrenin insan sağlığı açısından önemli olduğu, bizim gibi gelecek kuşakların da sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı bulunduğu, havanın, toprağın, suyun, bitki ve hayvanların korunması gerektiği unutulmamalıdır. Örneğin, doğal kaynaklarımızdan olan su ve suda yaşayan canlılardan ancak onları koruyarak yararlanılabilir. Aksi durumda insan hayatı için çok önemli olan bu kaynakları kaybetmekle karşı karşıya kalınabilir. Bu konuyla ilgili aşağıdaki afiş birlikte inceleyelim.

Avlanması Yasak Türler

Deniz Ahı, Deniz Kalkanbaşı, Deniz Atlası, Büyük Campüz, Fok

Gelecekte de Varolmak İstiyorum

Bazı Balıkların Yasal Avlanabilir Aşgari Boy Ölçüleri

Lüfer 20 cm	Alabalık 25 cm
Istavrit 13 cm	Hamsi 9 cm

Daha Küçüğünü Avlamayalım
Satmayalım

Aylamayalım
Almayalım

www.bsgm.gov.tr

? Suda yaşayan canlıları korumak için bireylere düşen görevler nelerdir?

Çevrenin korunması gerektiğini unutmaman ve bu konudaki bireysel sorumluluklarınızı yerine getiren arkadaşlarımız ile ilgili aşağıda verilen haberi birlikte inceleyelim.

Çevrelerini Korumakla Görevli 20 bin Kişilik Müfettiş Ordusu

Keçiören Belediyesi'nin başlattığı "Çevre Çiçekleri Hareketi" ile ilçe'deki okullarda eğitim gören 20 binden fazla öğrenci "çevre müfettişi" oldu... Onlar mahallelerindeki, sokaklarındaki, parklardaki ve okullarındaki çevreyle ilgili her türlü olumsuzluk karşısında uyunda bulunuyorlar. Gerektiğinde ilgili kişileri ve kurumları bilgilendiriyorlar... Özellikle çöp atma ve sokakları temiz tutma konusunda etkili oluyorlar...

Gazete haberi, 7 Mart 2011 (Düzenlenmiştir.)

? Çevreyi korumak için iş birliği içinde olması gereken kurum ve kuruluşlar hangileridir?

Dünyanın herhangi bir yerindeki çevre sorunu sadece o yerin sorunu değildir. Çünkü bir yerdeki sorun diğer yerleri de etkiler. Dünyada birbirinden etkilenmeyen hiçbir şey yoktur. Dünyadaki çok küçük bir değişiklik bile beklenmedik büyüklükte sonuçlara yol açabilir. Örneğin, Brezilya'nın Ekvator bölgesindeki yağmur ormanlarının yok edilmesi sadece bu ülkeyi etkilemez. Yağmur ormanlarının yok olması yağışların azalmasına, atmosferdeki karbondioksit gibi zehirli gazların artmasına ve bu durum da küresel ısınmanın hızlanmasına neden olacaktır. Küresel ısınmanın etkisiyle Karadeniz Bölgesi'nde yağışların artması ülkemizin güneyinde ise azalması beklenmektedir.

Çevrenin korunması, gelecek nesillere yaşanabilir bir dünya bırakılması için sadece bireylerin sorumluluklarını yerine getirmesi yeterli değildir. Bunun için bütün devletler iş birliğine dayalı çözümler üretmeli, uluslararası kuruluşlar bu çözüme katkı sağlamalıdır. Ancak bu uluslararası dayanışma ve iş birliğinin tam olarak gerçekleşmediğini görüyoruz. Nitekim 1992 yılında Rio'da düzenlenen Çevre ve Geliştirme Zirvesi'nde Dünya Çevre Sözleşmesi katılımcı devletlerin bir kısmı tarafından imzalanmamıştır.

? Sizce katılımcı devletlerin bir kısmı bu sözleşmeyi neden imzalamamışlardır? Bu durumun sonuçları neler olabilir?

Ülkemizde herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına Anayasamızda da yer verilmiş ve bu hak güvence altına alınmıştır. Buna göre:

"Madde 56 – Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir..."

Ülkemizde çevre sağlığının korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik yapılan önemli uygulamalardan biri de atık yönetimidir. Bu yönetimin önemli ilkeleri; daha az atık üretimi, atıkların geri kazanılması veya çevreye zarar vermeden yok edilmesidir. Atık yönetimi ile ilgili aşağıda verilen geri dönüşüm şemasını birlikte inceleyelim.

? Çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin azaltılmasında atık yönetimi uygulamasının katkıları neler olabilir? Birey olarak atık yönetimi uygulamasına nasıl destek olabiliriz? Örnek veriniz.

Neler Öğrendik? Birleşmiş Milletler ve ona bağlı birçok kuruluşun ortak amacı küresel sorunları uluslararası boyutta çözmektir. Uluslararası girişimlerin yanında küresel sorunların yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluklarımız da vardır. Örneğin, çevre kirliliğini önlemek için atıklarımızı azaltabilir ve geri dönüşümünü sağlayabiliriz.